

307.72072

W1795

รายงานวิจัย

เรื่อง

ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่มีต่อศักยภาพ
ในการพัฒนาชนบทของประชาชน

21 ส.ค. 2532

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

• 167640

ประกาศคุณูปการ

การพัฒนาชนบทเป็นงานสำคัญในระดับชาติ และเป็นนโยบายของรัฐบาลทุกยุคทุกสมัย ในการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น และกระจายรายได้ไปยังประชาชนในชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในเขตയാกงาน

งานวิจัยนี้ได้วิเคราะห์ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทที่รัฐบาลได้กระทำไปแล้ว ในระยะเวลาที่ผ่านมา ว่ามีผลกระทบต่อศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาในลักษณะใดบ้าง การนำเสนอผลการศึกษานี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนแรกเป็นการเสนอผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ และตอนที่สองเป็นการเสนอผลการศึกษาในเชิงคุณภาพ

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณกองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่ให้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบทภายใต้ กชช. นิสิตปริญญาโท วิชาเอกการศึกษาพิเศษรุ่นที่ 4 ที่มีส่วนร่วมสำคัญในการเก็บข้อมูล และผู้อุปการะทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้การศึกษาครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และสำคัญที่สุดคือ คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ที่ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทกำหนดหัว ข้อเรื่องแก่ผู้วิจัยทั้งสองคน ในปีงบประมาณ 2529 - 2530

ผู้วิจัยหวังว่า ผลการศึกษานี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องและผู้สนใจในการพัฒนาชนบท

ผดุง อารยะวิญญู

นางลักษณ์ วิรัชชัย

5 กรกฎาคม 2531

ชื่อโครงการ (ภาษาไทย) : ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน

(ภาษาอังกฤษ) : The Impacts of the Government Development Projects upon the Villagers' Potential in Rural Development

ชื่อผู้วิจัย (นาย นาง นางสาว) : นายศุภ อารยะวิญญู และนางสาวนงลักษณ์ วิรัชชัย

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประเภท : กำหนดหัวเรื่อง ประจำปี 2529 จำนวนเงิน 63,000 บาท
ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ ตุลาคม 2529 ถึงกันยายน 2530

หน่วยงานที่สังกัด (หรือสถานที่สังกัด) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร
หมายเลขโทรศัพท์ 258-0310 ต่อ 118

บทคัดย่อ

จุดมุ่งหมายของการวิจัยนี้คือ การศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนา โดยมุ่งตอบปัญหาวิจัยว่า หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน มีสภาพของหมู่บ้าน และศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรมแตกต่างกันอย่างไร กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มหลายขั้นตอน ประกอบด้วย ผู้นำและประชาชน 271 คน จากจังหวัดน่าน นครพนม และหัตถุม จังหวัคละ 9 หมู่บ้าน รวม 27 หมู่บ้าน การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตอย่างมีระบบ สำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณและใช้การศึกษารายกรณีอย่างลึกซึ้งศึกษาหมู่บ้านที่เป็นกรณีสุดโต่งมีศักยภาพในการพัฒนาสูงสุดและต่ำสุด 2 หมู่บ้าน ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ก) หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมสูงกว่าและมีศักยภาพด้านสังคมเท่าเทียมหรือต่ำกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาปานกลางหรือมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญ แต่ศักยภาพทางจิตวิทยาระหว่างกลุ่มหมู่บ้านไม่แตกต่างกัน ข) จำนวนโครงการพัฒนาชนบทน้อยมีผลทำให้สภาพเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา คุณธรรม ของประชาชนดีขึ้น

ประชาชนมีความพอใจโครงการพัฒนา ซึ่งส่งผลให้ศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนดีขึ้น

ค) ตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลทำให้ศักยภาพในการพัฒนาชนบทดีขึ้นได้แก่ ลักษณะโครงการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยตรง ลักษณะโครงการพัฒนาที่มีผลประโยชน์กระจายตกกับคนส่วนใหญ่ หรือโครงการที่จัดให้กับกลุ่มกรรมการหรือกลุ่มผู้นำให้เผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ต่อไปยังสมาชิกกลุ่มประเภทหมู่บ้าน อพป. สภาพภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม และลักษณะผู้นำที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน

ง) สภาพปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนา คือ จุดเน้นการพัฒนาไม่ตรงตามความต้องการของชาวบ้าน ซึ่งต้องการความช่วยเหลือเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งน้ำ การบำรุงรักษาดิน การใช้ปุ๋ย อันจะช่วยให้ชาวบ้านพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจโดยตรง

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ความนำ	1
	สภาพปัญหา	2
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
	ความสำคัญของการวิจัย	3
	ขอบเขตของการวิจัย	3
	ข้อจำกัดของการวิจัย	5
	สมมุติฐานในการวิจัย	6
	นิยามศัพท์เฉพาะ	6
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
	การพัฒนาชนบทของรัฐบาล	8
	คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ	8
	คณะกรรมการสร้างงานในชนบท	14
	แนวคิดในการพัฒนาชนบท	20
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท	25
3	ระเบียบวิธีวิจัย	33
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	33
	เครื่องมือการวิจัย	35
	การเก็บข้อมูล	36
	การวิเคราะห์ข้อมูล	36

บทที่	หน้า
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	37
การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและโครงการพัฒนา ชุมชน	37
การวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อตอบปัญหาวิจัย	41
การวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อเสนอข้อมูลจากการศึกษารายการตีตอบปัญหาวิจัย	64
5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	106
สรุปผลการวิจัย	106
ข้อเสนอแนะ	111
ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยต่อไป	111
ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชุมชน	112
บรรณานุกรม	114
ภาคผนวก	117
ภาคผนวก ก ลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่างและสภาพโครงการพัฒนาชุมชน	118
ภาคผนวก ข ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัย	123
ภาคผนวก ค เครื่องมือวิจัย	135

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย	34
2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของรัฐโดยเฉลี่ยที่ ช่วยเหลือโครงการ ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน	44
3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรสภาพการพัฒนารวม ทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวน โครงการพัฒนาแตกต่างกัน	45
4 ค่าสถิติไค-สแควร์ในการเปรียบเทียบลักษณะการวัดศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม เป็นรายข้อระหว่างหมู่บ้าน 3 กลุ่มที่มีจำนวนโครงการ พัฒนาแตกต่างกัน	48
5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพทางเศรษฐกิจ ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน	49
6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านจิตวิทยา ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน	50
7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านสังคมระหว่าง กลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน	52
8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านคุณธรรม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน	54
9 สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปร	58
10 สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานและสหสัมพันธ์พหุคูณในการวิเคราะห์การถดถอย	59
11 โครงการพัฒนาชนบท และศักยภาพในการพัฒนา จำนวนรายจังหวัดและหมู่บ้าน	66

ตาราง

หน้า

12	จำนวนประชากรหมู่บ้านโลกหินแฮ่	76
13	ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านโลกหินแฮ่ หมู่ 9	77
14	โครงการพัฒนาชนบทของหมู่บ้านโลกหินแฮ่ หมู่ 9	85
15	ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านห้วยบง	93

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 การจัดระบบบริหารการพัฒนาชนบท	10
2 การจัดองค์การการบริหารโครงการสร้างงานในชนบท	17
3 รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผลของโครงการพัฒนาชนบทที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนา	60
4 ที่ตั้งของหมู่บ้านโลกหินแฮ่	75
5 แผนที่หมู่บ้านโลกหินแฮ่ หมู่ 9	78
6 บ่อเจาะที่โยกด้วยมือ	79
7 บ่อเจาะที่ใช้เครื่องสูบน้ำส่งน้ำไปใช้	80
8 สภาพถนนเข้าหมู่บ้าน	80
9 สภาพถนนในหมู่บ้าน	81
10 บ้านพักที่ทำการผู้ใหญ่บ้านโลกหินแฮ่	81
11 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน	82
12 สหกรณ์พัฒนาชนบท	82
13 อาคารเอนกประสงค์และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	83
14 ชาวบ้านทอผ้าด้วยกี่กระตุก	83
15 การประชุมชาวบ้านที่ศาลาวัดโลกหินแฮ่	84
16 ที่ตั้งหมู่บ้านห้วยบง	91
17 แผนที่หมู่บ้านห้วยบง	92
18 ปากทางเข้าหมู่บ้านห้วยบง	95
19 ถนนเข้าหมู่บ้าน	95
20 ถนนในหมู่บ้าน	96

ภาพประกอบ

หน้า

21	บ้านเรือนราษฎร	96
22	สถานีอนามัยหมู่บ้านห้วยบง	97
23	ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	97
24	ประตูดักสระแก้ว หมู่บ้านห้วยบง	98
25	โบสถ์วัดสระแก้ว หมู่บ้านห้วยบง	98
26	โรงเรียนหมู่บ้านห้วยบง	99
27	บ้านพักครู โรงเรียนหมู่บ้านห้วยบง	99

ความนำ

เป็นความพยายามของรัฐบาลในหลายยุคหลายสมัยที่จะยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้สูงขึ้น โดยการจัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนมากเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการพัฒนาชนบท และกระจายรายได้จากส่วนกลางไปสู่ประชาชน ความพยายามในการพัฒนาชนบทที่เด่นชัดเป็นครั้งแรกในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา คือโครงการ "ผันเงินไปสู่ชนบท" ซึ่งมีขึ้นในปี พ.ศ. 2518 ในสมัย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี โครงการในสมัยนั้นเป็นโครงการช่วยเหลือประชาชนให้มีความก้าวหน้าในอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นช่วงเวลาออกฤดูกาลทำนาของชาวชนบท โครงการพัฒนาชนบทได้หยุดชะงักไปเป็นบางปีหลังจากปี พ.ศ. 2518 และเริ่มดำเนินการอย่างจริงจังอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2523 ในสมัยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โครงการในสมัยนี้เรียกว่า โครงการสร้างงานในชนบท และดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

โครงการสร้างงานในชนบทเป็นโครงการที่มีระยะเวลาดำเนินการอันสั้น กล่าวคือ มิได้ดำเนินการติดต่อกันไปตลอดทั้งปี ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การพัฒนาชนบทขาดช่วงไป จึงเกิดมีแนวความคิดในการพัฒนาชนบทขั้นอีกในแนวหนึ่งซึ่งกล่าวกันว่าเป็นการพัฒนาชนบทในแนวใหม่ เรียกชื่อว่าเป็นการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน การพัฒนาชนบทในลักษณะนี้ดำเนินติดต่อกันไปตลอดปี ต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยราชการหลายฝ่าย ดังนั้น ในปี พ.ศ. 2524 จึงมีโครงการพัฒนาชนบทเกิดขึ้นอีกลักษณะหนึ่งภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบาล เรียกว่า คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชนบทของไทยนั้นมีองค์กรสำคัญที่รับผิดชอบอย่างน้อย 2 องค์กร คือ คณะกรรมการสร้างงานในชนบท และคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ องค์กรทั้งสองมีโครงการพัฒนาชนบทมากมายออกไปสู่ชนบท มุ่งยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนใน

ชนบทให้สูงขึ้น ให้ออกพ้นจากภาวะความอดอยากยากจน ซึ่งมีอยู่ทั่วไปในชนบทของไทย

สภาพปัญหา

ในปัจจุบันประเทศไทยกำลังประสบปัญหาความต่าง ๆ มากมาย รวมทั้งปัญหาในด้านเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทด้วย หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลได้พยายามแก้ไขโดยการเร่งพัฒนาชนบทของไทยเพื่อยกระดับทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ของประชาชนให้สูงขึ้น จึงมีโครงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าไปสู่ชนบทมากมาย จากรายงานการประเมินผลการสร้างงานในชนบทปี 2528 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระบุว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2527 มีโครงการพัฒนาในลักษณะต่าง ๆ เข้าไปสู่ชนบทแล้วเป็นจำนวนรวมทั้งประเทศถึง 174,058 โครงการ ตัวเลขนี้เป็นจำนวนโครงการภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการสร้างงานในชนบทเท่านั้น หากรวมโครงการพัฒนาภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ และโครงการอื่นภายใต้การดำเนินงานของหน่วยงานทางทหารแล้ว จำนวนโครงการพัฒนาชนบทคงมีมากกว่านี้มาก

การพัฒนาชนบทในบางครั้งก่อให้เกิดปัญหาตามมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทเป็นจำนวนแสนเช่นนี้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหามากมายไม่น้อย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนในชนบท ปัญหาเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ หากไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ จะทำให้การพัฒนาชนบทไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาผลกระทบของการพัฒนาชนบทที่มีต่อประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนในเขตชนบทยากจน ว่าประชาชนในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบท 3 ระดับ คือ มีโครงการพัฒนามาก มีโครงการพัฒนาปานกลาง และมีโครงการพัฒนาน้อย มีศักยภาพในการพัฒนาชนบทในลักษณะใด

2. เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน 3 กลุ่มดังกล่าวในข้อ 1
3. เพื่อศึกษาว่าโครงการพัฒนาชนบทมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนหรือไม่ เพียงใด
4. เพื่อศึกษารว่าโครงการพัฒนาชนบท สร้างปัญหาอะไรให้แก่ประชาชนในเขตชนบทบ้าง

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้จะทำให้ทราบว่าประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาชนบทอย่างไร และโครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้กระทำไปแล้วนั้นส่งผลกระทบต่อศักยภาพของประชาชนในการพัฒนาชนบทหรือไม่ และอย่างไร ผลการศึกษานี้จะเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และสำนักงานคณะกรรมการสร้างงานในชนบท (กสช.) สำนักงานรัฐมนตรี ผลการศึกษานี้ยังจะเป็นข้อมูลสำคัญในการเลือกพื้นที่ปฏิบัติการของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชนบท นอกจากนี้ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาล จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาชนบทในอนาคต และจะเป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งโครงการพัฒนาชนบทที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) และหน่วยงานอื่นของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาเรื่องผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเขตชนบทยากจน รวม 216 อำเภอ 30 กิ่งอำเภอ ใน 38 จังหวัดของภาค

ตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดพื้นที่เป้าหมายเพื่อการพัฒนาชนบทในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2525 - 2529) ลงวันที่ 27 มกราคม 2524 การที่ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการศึกษาเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเขตชนบทยากจนนั้น เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าหลักการสำคัญในการพัฒนาตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 เน้นการพัฒนาชนบทยากจน โดยให้ความสำคัญแก่ประชาชนที่ยากจนในพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาประเทศอย่างพอเพียง และกำหนดให้ส่วนราชการจัดสรรงบประมาณและโครงการในพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวให้มากที่สุด วงเงินที่รัฐบาลกำหนดไว้ใช้ในการนี้มีจำนวนถึง 8,593.38 ล้านบาท ตลอดช่วงระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 5 เป็นผลให้หมู่บ้านในเขตชนบทยากจนดังกล่าวได้รับการช่วยเหลือในรูปของโครงการพัฒนาเป็นจำนวนมาก ตามแผนงานสร้างงานในชนบท แผนงานกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน แผนงานจัดบริการขั้นพื้นฐาน และแผนงานการผลิต ด้วยเหตุนี้จึงน่าสนใจศึกษาว่า โครงการพัฒนาชนบทที่กำลังดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านชนบทยากจนดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาของประชาชนอย่างไร ผลการวิจัยที่ได้จะใช้ประโยชน์ในการอ้างอิงได้เฉพาะหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัดเท่านั้น ไม่รวมถึงหมู่บ้านอื่น ๆ ด้วย

2. ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) มีโครงการพัฒนาชุมชนหลายโครงการ อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานต่าง ๆ กัน เนื่องจากในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจศึกษาศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนในเขตชนบทยากจน ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตของโครงการพัฒนาชุมชนลงเหลือเพียงโครงการพัฒนาชนบทภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และคณะกรรมการสร้างงานในชนบท (กสช.) ลักษณะโครงการพัฒนาชนบทสำหรับการวิจัยนี้ เน้นโครงการระดับหมู่บ้านให้ประชาชนที่ยากจนได้มีสภาพความเป็นอยู่ดีขึ้น และประชาชนได้มีโอกาสที่จะเข้าร่วมโครงการ นอกจากนี้เพื่อให้ผลการวิจัยได้ผลเทียบเคียงกันได้ ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบข่ายของโครงการพัฒนาชนบทเฉพาะโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ในปี พ.ศ. 2530 หรือโครงการที่กำลังดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วในช่วงปี พ.ศ. 2527 - 2530 เท่านั้น

3. ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยในเรื่องเกี่ยวกับตัวแปรศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนไว้ 4 ด้าน คือศักยภาพทางเศรษฐกิจ ศักยภาพทางจิตวิทยา ศักยภาพทางสังคม และศักยภาพทางคุณธรรม ในแต่ละด้าน ได้กำหนดขอบข่ายความครอบคลุมศักยภาพในการพัฒนาให้เหมาะสมที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้อย่างเที่ยงตรง และเชื่อถือได้ กล่าวคือ ศักยภาพทางเศรษฐกิจ จะพิจารณาเฉพาะศักยภาพการผลิตทางด้านเกษตรกรรม ไม่รวมการผลิตด้านอื่น ๆ เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า สาขาเกษตรกรรมเป็นสาขาหลักของการผลิต ใช้เป็นตัวแทนของการผลิตได้ทุกสาขาได้ ศักยภาพทางจิตวิทยา จะพิจารณาเฉพาะศักยภาพที่แสดงถึงความตั้งใจของบุคคลที่มุ่งทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน ไม่รวมศักยภาพที่แสดงด้วยจิตลักษณะอื่น ๆ เช่น แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และความมุ่งหวัง เป็นต้น สำหรับศักยภาพทางสังคม ในการนี้ศึกษาเฉพาะศักยภาพของบุคคลที่แสดงถึงความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นในสังคมที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาชุมชน ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ ความชอบพอ และความรักถิ่นฐานพวกพ้อง ส่วนศักยภาพด้านคุณธรรมนั้นเน้นที่ศักยภาพในการพึ่งตนเอง ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อ ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาชนบท

ข้อจำกัดของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้วิชาการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพประกอบกัน และผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักการและระเบียบวิธีวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะในเรื่องของการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการสุ่ม เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตามการวิจัยนี้ยังมีข้อจำกัดในแง่ของการนำผลการวิจัยไปใช้ ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะของชนบท และการพัฒนาชนบทใน 38 จังหวัด ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรของการวิจัยนั้น มีลักษณะเฉพาะตัวที่แตกต่างกัน ตลอดจนรายละเอียดของวิธีการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน ถึงแม้จะมีหลักการเดียวกัน นอกจากนี้ การที่ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตของโครงการพัฒนาชนบทเฉพาะโครงการในความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาชุมชน (กชช.) และโครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) สำนักนายกรัฐมนตรี เท่านั้น มีผลทำให้เกิดข้อจำกัดในการนำผล

การวิจัยไปใช้สรุปอ้างอิงในชนบทที่มีโครงการพัฒนาชนบทในลักษณะอื่น ๆ ด้วย ดังนั้นการนำผลการวิจัยไปใช้จึงต้องทำด้วยความระมัดระวัง

สมมติฐานในการวิจัย

1. หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทน้อย จะมีศักยภาพในการพัฒนาชนบทสูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทในระดับปานกลาง และหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทมาก ในประเด็นต่อไปนี้เป็นคือ ศักยภาพทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา และทางคุณธรรมจะดีขึ้น ส่วนศักยภาพทางสังคมจะเท่าเดิมหรือลดลง
2. หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน มีผลให้ตัวแปรทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรมเปลี่ยนแปลงไปและมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน
3. หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมากจะมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาชนบทมากกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการน้อย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน หมายถึง พลังความสามารถของประชาชนในการร่วมพัฒนาหมู่บ้านของตนเองใน 4 ด้านต่อไปนี้รวมกัน
  - ก. ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พลังความสามารถในการผลิตเพื่อหารายได้ ศักยภาพด้านนี้มีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ระดับการศึกษา และสภาพความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นด้วย
  - ข. ศักยภาพด้านจิตวิทยา หมายถึง พลังความสามารถทางจิตที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลทำงานเพื่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน ศักยภาพด้านนี้ มีความสัมพันธ์กับความมุ่งมั่น ความตั้งใจ และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์

ก. ศักยภาพด้านสังคม หมายถึง พลังความสามารถของประชาชนที่เกิดจากการรวมตัวของสมาชิกในสังคม อันมีผลทำให้สังคมมีการพัฒนา ศักยภาพด้านนี้ ได้แก่ ความร่วมมือร่วมใจ ความสัมพันธ์ชบพอ และความรักถิ่นฐาน

ง. ศักยภาพด้านคุณธรรมเป็นพลังความสามารถที่สมาชิกในสังคมจำดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ ศักยภาพด้านคุณธรรมที่ใช้ในการวิจัยนี้ ได้แก่ การพึ่งตนเอง ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อ

2. จำนวนโครงการพัฒนาต่อหมู่บ้าน

ก. หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาน้อย หมายถึง หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0-2

โครงการ

ข. หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาปานกลาง หมายถึง หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา

3- 4 โครงการ

ค. หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนามาก หมายถึง หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนามากกว่า

4 โครงการ

3. โครงการพัฒนาชนบท หมายถึง โครงการภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) โครงการสร้างงานในชนบท (กสช.) หรือโครงการภายใต้การดำเนินงานของหน่วยราชการอื่น เป็นโครงการที่ดำเนินงานอยู่ในปี พ.ศ. 2530 หรือเป็นโครงการที่ดำเนินงานเสร็จสิ้นแล้วก่อนปี พ.ศ. 2530 ไม่เกิน 3 ปีย้อนหลัง และเป็นโครงการดำเนินอยู่ในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้จะกล่าวถึงการพัฒนาชนบทในประเทศไทย ภายใต้ 3 หัวข้อ คือ การพัฒนาชนบทของรัฐบาล แนวคิดในการพัฒนาชนบท และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ในหัวข้อการพัฒนาชนบทของรัฐบาลนั้น จะกล่าวถึงการพัฒนาชนบทภายใต้การดำเนินงานของ 2 องค์กร คือ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และคณะกรรมการสร้างงานในชนบท (กสช.) ในหัวข้อแนวคิดในการพัฒนาชนบทนั้น จะกล่าวถึง ทฤษฎีการพัฒนาชนบทของกลุ่มนักวิชาการต่าง ๆ ตลอดจนแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาชนบท ตลอดจนศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน ส่วนในตอนท้ายเป็นรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทในรอบหลายปีที่ผ่านมา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การพัฒนาชนบทของรัฐบาล

รัฐบาลถือเป็นนโยบายสำคัญในการแก้ปัญหาความยากจนของประชาชนในชนบท จึงได้มีโครงการพัฒนาชนบทมากมายภายใต้การดำเนินงานของ 2 องค์กรต่อไปนี้เป็นคือ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ และโครงการสร้างงานในชนบท ซึ่งจะกล่าวถึงโดยสังเขปดังนี้

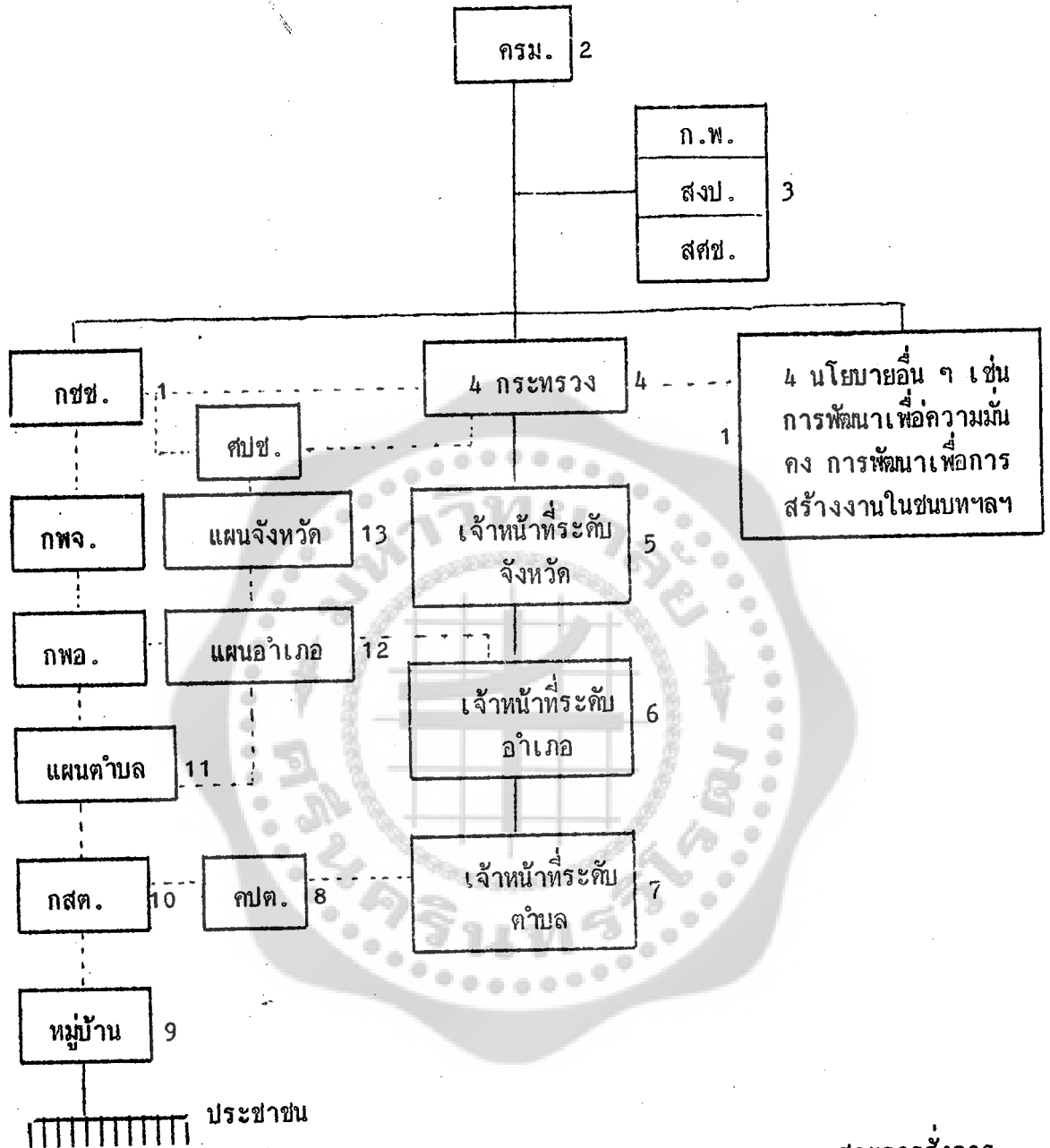
1. คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

ความเป็นมา เนื่องจากรัฐบาลได้มองเห็นความจำเป็นในการยกฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทให้ดีขึ้น จึงได้ดำเนินการพัฒนาชนบท โดยการจัดตั้งผู้ดำเนินงานขึ้นตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2521 ใช้ชื่อว่า คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) เป็นผู้รับผิดชอบโครงการพัฒนาชนบทในระดับชาติ ในการดำเนินงานนั้น รัฐบาลได้บรรจุแผนพัฒนาชนบทไว้ในแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2525 - 2529 และฉบับที่ 6 พ.ศ. 2530 - 2534 ตามรายงานของศูนย์ประสานงานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ รัฐบาลกำหนดใช้จ่ายเงินงบประมาณทั้งสิ้น 8,593 ล้านบาท สำหรับ

โครงการพัฒนาชนบทต่าง ๆ ในเขตพื้นที่ยากจน มุ่งพัฒนาชนบทใน 2 ด้านที่สำคัญคือ ด้านเศรษฐกิจและสังคม จุดมุ่งหมายสำคัญในด้านเศรษฐกิจคือ การเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตรให้เพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ย 2% ต่อปี สำหรับเป้าหมายทางสังคมนั้น มุ่งสร้างสาธารณสุขมูลฐาน บริการทางโภชนาการ บริการน้ำสะอาด และบริการให้มีหนังสือประกอบการเรียนสำหรับประชาชนที่อยู่นอกโรงเรียน

ผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจนเท่าที่ผ่านมา ทยายากจน ซึ่ง เป็นเป้าหมายของการพัฒนา เริ่มได้รับผลประโยชน์ ซึ่งตามหลักเศรษฐกิจนั้นเป็นการลดค่าใช้จ่ายของประชาชน ที่เห็นได้ชัดคือ การลดค่าเช่าโคกระบือเพื่อใช้ไถนา การช่วยให้สัตว์เลี้ยง ที่ชาวชนบทเลี้ยงไว้เป็นอาหารไม่ตายด้วยโรค ทำให้ชาวชนบทมีอาหารโปรตีนบริโภคโดยไม่ต้องซื้อหา ช่วยให้ชาวนามีข้าวบริโภคโดยไม่ต้องกั๊ยมจากผู้อื่น การบริการทางการแพทย์ตลอดจนการให้ความรู้ด้านสาธารณสุขแก่ประชาชน ทำให้เขาสามารถลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้โดยสรุปว่า เมื่อการดำเนินงานตามแผนพัฒนาชนบทสิ้นสุดลง ประชาชนจะได้รับประโยชน์ เต็มที่ตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาชนบทที่ยากจน ทำให้ประชาชนในชนบทโดยเฉพาะในเขตยากจน 38 จังหวัด มีความเป็นอยู่ดีขึ้น

การดำเนินงาน การพัฒนาชนบทภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ มีการดำเนินงานที่เป็นระบบ มีการจัดองค์การทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น องค์กรในส่วนกลางได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รัฐมนตรีจาก 4 กระทรวงหลักและผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาชนบทจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นกรรมการ มีอำนาจสั่งการไปยังกระทรวงต่าง ๆ ยังมีองค์กรในระดับภูมิภาคคือ คณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) คณะกรรมการพัฒนาอำเภอ (กพอ.) ส่วนในท้องถิ่นนั้นได้แก่สภาตำบล และคณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล (กปต.) โครงสร้างการจัดองค์กรตามระบบของ กชช. ปรากฏในภาพประกอบ 1

————— สายการสั่งการ
 ..... สายการประสานงาน
 ตัวเลขหมายถึงขั้นตอนการทำงาน
 ซึ่งหมุนเป็นวัฏจักรจาก 1 ถึง 13 แล้ว
 เริ่ม 1 ใหม่ทุก ๆ ปี

ภาพประกอบ 1 การจัดระบบบริหารการพัฒนาชนบท

ที่มา : คู่มือระบบบริหารการพัฒนาชนบท

การพัฒนาชนบทตามระบบ กชช. ดำเนินงานตามแผนที่กำหนด กล่าวคือ ใน การพัฒนาชนบทจะต้องมีโครงการและมีการเสนอโครงการล่วงหน้า ในส่วนกลางนั้นมีสำนัก นโยบายและแผนมหภาคไทย กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลาง ในการกำกับ ให้คำแนะนำและอบรมเจ้าหน้าที่ รวมทั้งประสานงานกับกระทรวงต่าง ๆ ที่ เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาชนบทในแต่ละปี สำหรับในส่วนภูมิภาคนั้น สำนักงานจังหวัด ในฐานะสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด เป็นผู้ทำหน้าที่ประสานงานในการ จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ในระดับอำเภอ เลขานุการคณะกรรมการพัฒนาอำเภอ เป็นผู้ดำเนินการ ประสานงาน ในการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ และในระดับตำบล สภาตำบลร่วมกับคณะทำ งานสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาตำบล และระดับ หมู่บ้าน ได้แก่คณะกรรมการพัฒนาหมู่บ้านซึ่งเป็นหน่วยงานเบื้องต้น ที่เสนอโครงการพัฒนาหมู่บ้าน ดังนั้นในการจัดทำแผนพัฒนาชนบท หมู่บ้านเป็นผู้เสนอแผนพัฒนาหมู่บ้านของตน มายัง สภาตำบล แล้วสภาตำบลก็ส่งแผนการพัฒนาต่าง ๆ ต่อไปยังหน่วยงานในระดับสูงขึ้นไปตาม ลำดับเพื่อการอนุมัติและจัดสรรงบประมาณ เมื่อแผนได้รับอนุมัติแล้วจึงจะสามารถดำเนินงาน ตามที่กำหนดไว้ในแผนได้

พื้นที่เป้าหมาย ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ได้กำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการพัฒนาชนบทแต่ยากจนไว้ มีอาณาเขตครอบคลุม 38 จังหวัดในทุกภาคของประเทศ ตามแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 แต่พื้นที่เป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงใน แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เพราะได้มีการวางแผนขยายการพัฒนา ชนบทให้ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางยิ่งขึ้น พื้นที่เป้าหมาย 38 จังหวัด อาจจำแนกได้ดังนี้

ภาคเหนือมี 16 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ตาก ลำปาง แพร่ พะเยา น่าน อุตรดิตถ์ เพชรบูรณ์ อุทัยธานี นครสวรรค์ กำแพงเพชร ลำพูน สุโขทัย เชียงราย และพิษณุโลก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 17 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด ขอนแก่น ยโสธร สกลนคร สุรินทร์ กาฬสินธุ์ นครพนม หนองคาย ชัยภูมิ นครราชสีมา อุตรดิตถ์ บุรีรัมย์ เลย และมุกดาหาร

ภาคใต้ มี 5 จังหวัด คือ ปัตตานี นครศรีธรรมราช พัทลุง สงขลา และสตูล
 ในบางจังหวัดพื้นที่เป้าหมายอาจครอบคลุมทุกอำเภอ แต่ในบางจังหวัดอาจไม่
 ครอบคลุมทุกอำเภอ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

ลักษณะของโครงการพัฒนาชนบท โครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลอาจจำแนก
 ได้หลายลักษณะ เช่น ยึดประเภทของโครงการเป็นหลัก หรือยึดกระทรวงที่สังกัดเป็นหลัก
 หากยึดลักษณะของโครงการเป็นหลักโครงการพัฒนาชนบทอาจจำแนกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. โครงการด้านการผลิต โครงการประเภทนี้เป็นโครงการเพื่อเพิ่มผล
 การผลิตเป็นสำคัญโดยเฉพาะการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เช่นโครงการปรับปรุงดิน
 ป้องกันการชะล้างพังทลายของดิน โครงการพัฒนาดินเค็มดินเปรี้ยว โครงการเร่งรัดปรับปรุงดิน
 ด้วยอินทรีย์วัตถุ เป็นต้น
2. โครงการบริการขั้นพื้นฐาน ส่วนมากเป็นโครงการที่รัฐให้บริการแก่
 ประชาชน ซึ่งในอดีตการให้บริการมักไม่ทั่วถึง รัฐจึงปรับบริการให้สามารถรับใช้ประชาชน
 ได้อย่างทั่วถึง เช่น โครงการด้านการแพทย์และสาธารณสุข รวมไปถึงโครงการสร้างสะพาน
 สร้างสถานีอนามัย และการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ
3. โครงการระดับหมู่บ้าน เป็นโครงการที่มีกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน โดยมี
 จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อลดรายจ่ายให้กับประชาชนในชนบท โครงการที่เห็นตัวอย่างได้ชัดได้แก่
 โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน โครงการธนาคารโคกระบือ
 เป็นต้น โครงการประเภทนี้เป็นโครงการซึ่งประชาชนสามารถดำเนินการเองได้ในปีต่อไป
 โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากรัฐ หรือรับความช่วยเหลือน้อยลง

หากแบ่งโครงการตามกระทรวงที่สังกัด จะพบว่า มีโครงการ 4 ประเภท
 สังกัด 4 กระทรวงหลัก หรือที่มักนิยมเรียกว่า "สี่กระทรวงหลัก" ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
 และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 โครงการอาจขยายออกไปครอบคลุมมากกว่า 4 กระทรวง เช่น
 กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นต้น แต่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5
 โครงการในสังกัดกระทรวงต่าง ๆ มีดังนี้

1. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ มีโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) โครงการประมงหมู่บ้าน
- 2) โครงการสัตว์ขนาดเล็กในหมู่บ้าน
- 3) โครงการธนาคารโคกระบือ
- 4) โครงการข้าวไร่ที่สูง
- 5) โครงการผลิตอาหารเพื่อโภชนาการ
- 6) โครงการเร่งรัดปรับปรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ
- 7) โครงการพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 8) โครงการข้าวนาขั้นน้ำในเขตชนบทภาคจน
- 9) โครงการเกษตรแหล่งน้ำหมู่บ้าน
- 10) โครงการประมงหมู่บ้าน
- 11) โครงการปศุสัตว์ในเขตชนบทภาคจน
- 12) โครงการพัฒนาดินเค็มและดินเปรี้ยวภาคใต้
- 13) โครงการป้องกันการชะล้างพังทลายของดินภาคเหนือ
- 14) โครงการส่งเสริมประสิทธิภาพพืชไร่ในเขตชนบทภาคจน
- 15) โครงการส่งเสริมและพัฒนาการปลูกไม้ผลไม้ยืนต้น
- 16) โครงการปลูกไม้ใช้สอยชุมชน
- 17) โครงการพัฒนาประมงทะเลพื้นบ้าน

2. กระทรวงสาธารณสุข มีโครงการอยู่ในความรับผิดชอบ ดังนี้

- 1) โครงการสาธารณสุขระดับอำเภอ
- 2) โครงการสาธารณสุขมูลฐาน
- 3) โครงการโภชนาการ
- 4) โครงการจัดหาน้ำสะอาดในเขตชนบทภาคจน
- 5) โครงการควบคุมโรคติดต่อในแผนพัฒนาชนบทภาคจน
- 6) โครงการวางแผนครอบครัวในเขตชนบทภาคจน
- 7) โครงการสถานีอนามัยตำบลในพื้นที่ชนบทภาคจน

3. กระทรวงศึกษาธิการ มีโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบ ดังนี้
  - 1) โครงการผลิตหนังสือเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตและสังคม
  - 2) โครงการการศึกษาออกโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างการพัฒนาชนบท
  - 3) โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท
  - 4) โครงการเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชนบท
  - 5) โครงการรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือในเขตชนบทยากจน
4. กระทรวงมหาดไทย มีโครงการที่อยู่ในความรับผิดชอบ ดังนี้
  - 1) โครงการก่อสร้างแหล่งน้ำหมู่บ้าน
  - 2) โครงการพัฒนาชนบทยากจนระดับหมู่บ้าน
  - 3) โครงการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมาย
  - 4) โครงการหน่วยบริการอำเภอเคลื่อนที่
  - 5) โครงการสร้างสะพานท้องถิ่น ร.พ.ช.

รวมโครงการพัฒนาชนบทยากจนทั้งสิ้น จำนวน 34 โครงการ ในความรับผิดชอบของ 4 กระทรวงหลัก จำนวนโครงการนี้เป็นโครงการที่มีอยู่ในแผนฯ ฉบับที่ 5 ในแผนฯ ฉบับที่ 6 จำนวนโครงการอาจเพิ่มขึ้นมากกว่านี้

2. คณะกรรมการสร้างงานในชนบท

ความเป็นมา การสร้างงานในชนบทเริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2518 สมัย ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี โครงการในขณะนั้นเรียกว่าโครงการพัฒนาท้องถิ่นและช่วยเหลือประชาชนให้มั่งคั่งในฤดูแล้ง ใช้ชื่อย่อว่า ปชล. มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อช่วยให้ประชาชนในชนบทมั่งคั่งในฤดูแล้งเป็นการป้องกันไม่ให้ชาวชนบทหลังไหลเข้ามาทำงานทำในเมือง ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2521 ซึ่งเป็นสมัยที่ พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี ได้เกิดภาวะฝนแล้งขึ้นทั่วไป ซึ่งสร้างความเสียหายให้แก่การเกษตรในชนบทเป็นอย่างมาก รัฐบาลได้จัดทำโครงการขึ้นมีชื่อว่า "โครงการฟื้นฟูเศรษฐกิจ

ในชนบทที่ประสบภัยธรรมชาติ" เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในชนบท โครงการดังกล่าวทำให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น และยังเป็น การช่วยเสริมสร้างพื้นฐานการปกครอง ประชาธิปไตยอีกด้วย

โครงการช่วยเหลือประชาชนในชนบทในลักษณะดังกล่าว ได้ขาดช่วงไปในปี พ.ศ. 2522 และกลับมามีโครงการอีกในปี พ.ศ. 2523 ในสมัยที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี และเรียกชื่อโครงการใหม่ว่า โครงการสร้างงานในชนบท ใช้ชื่อย่อว่า กสช. ดังนั้นโครงการภายใต้ชื่อ กสช. จึงมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 จนถึงปัจจุบัน (2530) โครงการ กสช. ในปีแรก ๆ มีระยะเวลาดำเนินการ 3 - 4 เดือน คือตั้งแต่เดือนพฤษภาคม จนกระทั่งถึงสิ้นเดือนกรกฎาคม ต่อมาได้ขยายเวลาดำเนินการเป็น 6 เดือน คือตั้งแต่ต้นเดือนมกราคม จนถึงสิ้นเดือนมิถุนายน ตั้งแต่เริ่มโครงการนี้เมื่อปี พ.ศ. 2523 จนถึงปี พ.ศ. 2528 รัฐบาลได้ใช้จ่ายเงินงบประมาณเพื่อการพัฒนาชนบทไปแล้ว มากกว่า 13,000 ล้านบาท

โครงการ กสช. มีวัตถุประสงค์ที่สำคัญคือ เพื่อให้ประชาชนที่ยากจนและว่างงานในชนบทได้มีงานทำ ในช่วงเวลาที่หมดสิ้นการเพาะปลูกแล้ว หรือในช่วงที่ประสบภาวะแห้งแล้ง เป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชนบท โครงการพัฒนาชนบทภายใต้การดำเนินงานของ กสช. ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร และยังมีโครงการที่เสริมสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนอีกด้วย

การดำเนินงาน การสร้างงานในชนบทนั้นดำเนินไปภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการหลายคณะ ดังนี้

1. คณะกรรมการสร้างงานในชนบท (กสช.) เป็นองค์กรในระดับชาติ มีนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน รับผิดชอบโครงการสร้างงานในชนบททั้งหมด และมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการอีก 3 คณะในการปฏิบัติงาน คือ คณะอนุกรรมการประสานงานและติดตามผล (กสต.) คณะอนุกรรมการบริหารโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการวางแผนตำบลและอำเภอ (พต.) และคณะอนุกรรมการด้านช่าง

2. คณะกรรมการสร้างงานในชนบทระดับจังหวัด (กสจ.) มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน รับผิดชอบการสร้างงานในชนบทในจังหวัดของตน ในด้านการจัดสรรวงเงินสำหรับโครงการ อนุมัติโครงการ กำหนดอัตราค่าจ้างงาน กำหนดหลักเกณฑ์การก่อสร้าง ตลอดจนควบคุมให้โครงการดำเนินไปตามแผนและติดตามผล

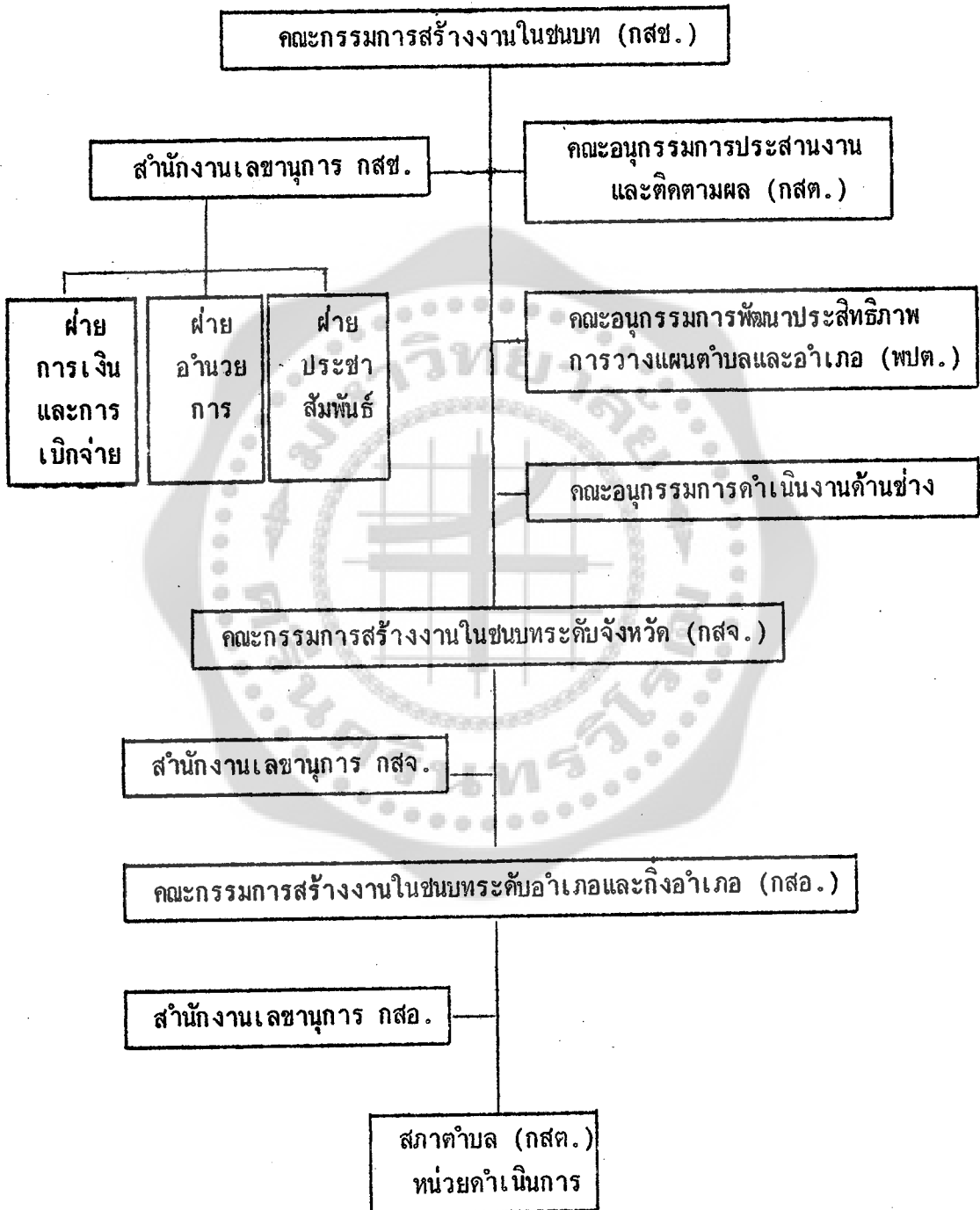
3. คณะกรรมการสร้างงานในชนบทระดับอำเภอ (กสอ.) มีนายอำเภอเป็นประธาน มีอำนาจหน้าที่คล้าย กสจ. แต่มีขอบเขตความรับผิดชอบในอำเภอของตน

4. หน่วยงานดำเนินการ สภาตำบล (กสต.) เป็นหน่วยงานดำเนินการ มีหน้าที่จัดทำและเสนอโครงการสร้างงานในชนบทตามความต้องการของประชาชนในตำบล หมู่บ้าน ในสังกัด

การจัดองค์การบริหารโครงการสร้างงานชนบท อาจแสดงเป็นแผนผังได้ดังนี้

(2528)

ภาพประกอบ 2 การจัดองค์การบริหารโครงการสร้างงานในชนบท

ที่มา : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท ปี พ.ศ. 2528 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โรงพิมพ์คุรุสภา 2528

ลักษณะของโครงการสร้างงานในชนบท ดังที่กล่าวมาแล้วว่า จุดประสงค์สำคัญของการสร้างงานในชนบท คือ เพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ประชาชนมิได้ทำนาหรือทำการเกษตร ดังนั้นโครงการต่าง ๆ จึงดำเนินไปเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการสร้างงานในชนบท ปี 2528 ได้กำหนดลักษณะของโครงการไว้ 8 ประเภท คือ

1. ผาย ประตุน้ำหรือผนังกันน้ำ อาคารระบายน้ำล้น เขื่อนเก็บน้ำ ทำนบหนเมืองแบบต่าง ๆ (ยกเว้นทำนบกิน)
2. กู คลอง ห้วย เขื่อนส่งน้ำ รางระบายน้ำ ท่อส่งน้ำ
3. สระกั้นน้ำ หนอง บึง อ่างเก็บน้ำ บ่อเลี้ยงปลา
4. อ่างเก็บน้ำ ตุ่มน้ำ
5. บ่อน้ำบาดาล ประปาหมู่บ้าน
6. ฉางเก็บผลผลิตทางการเกษตร โรงสี คอกสัตว์รวม กังหันลมสูบน้ำ โรงงานปรับปรุงคุณภาพยางแผ่น ตลาด เรือนเลี้ยงไหม เรือนเพาะชำ เครื่องอบผลผลิตทางการเกษตร
7. ถนน สะพาน และท่อ ทางเดิน เขื่อนป้องกันดินพัง
8. อื่น ๆ ที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน

จากประเภทของโครงการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า โครงการสร้างงานในชนบทส่วนมากเป็นโครงการก่อสร้างใน 4 ลักษณะ คือ ประเภทก่อสร้างแหล่งน้ำ เช่น ผาย ทำนบ ประเภทสาธารณประโยชน์ เช่น ถนน สะพาน ประเภทอาคารถาวร เช่น ฉาง ตลาด ศูนย์อนามัย และประเภทอื่น ๆ ที่ไม่ได้จัดเข้ากับประเภทใดที่กล่าวมาแล้ว เช่น คอกสัตว์รวม โรงเลี้ยงไหม เป็นต้น

รัฐบาลได้ใช้จ่ายงบประมาณไปเป็นจำนวนมากในการพัฒนาชนบทและมีโครงการพัฒนาชนบทจำนวนมากมาย เฉพาะในปี 2528 ปีเดียว มีโครงการสร้างงานในชนบททั่วประเทศ 5,469 โครงการ และรัฐบาลได้ใช้จ่ายงบประมาณไปแล้วราว 1,850 ล้านบาท ตั้งแต่ได้

เริ่มโครงการสร้างงานในชนบทเป็นต้นมาเมื่อปี 2523 จนถึง 2527 มีโครงการสร้างงานในชนบทที่ได้ดำเนินไปแล้วถึง 174,058 โครงการ และได้ใช้จ่ายงบประมาณไปแล้วกว่า 13,000 ล้านบาท

อาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชนบทเป็นนโยบายสำคัญด้านหนึ่งของรัฐบาล ในการที่จะช่วยให้ประชาชนอยู่ดีกินดี มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีขึ้น การพัฒนาชนบทยังคงจะดำเนินต่อไปอีกโดยไม่หยุดยั้ง ตามเอกสารของทางราชการระบุว่า รัฐมีนโยบายที่จะรวมองค์กร 2 หน่วย คือ คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) และคณะกรรมการสร้างงานในชนบท (กสช.) เป็นองค์กรเดียวกัน คือ กชช. เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และทำให้มีเอกภาพในการปฏิบัติงานยิ่งขึ้น ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 การพัฒนาชนบทจะมุ่งเน้นให้ประชาชนช่วยเหลือตนเองได้และพึ่งตนเองได้มากขึ้น ตลอดจนขยายพื้นที่ความรับผิดชอบให้กว้างขวางออกไปมากกว่า 38 จังหวัดในขณะนี้ และให้หน่วยงานอื่นของรัฐอีกหน่วยงานหนึ่ง คือกระทรวงอุตสาหกรรมเข้ามารับผิดชอบด้วย จึงกลายเป็น 5 กระทรวงหลัก ตลอดจนให้เอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น การพัฒนาชนบทของไทย จึงดำเนินต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง

ในขณะที่รัฐบาลผลักดันให้มีโครงการพัฒนาชนบทเกิดขึ้นในชนบทยากจน 38 จังหวัดนั้น หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านในเขตชนบทได้รับโครงการพัฒนาชนบทเข้าเป็นโครงการระดับหมู่บ้านไม่เท่ากัน บางหมู่บ้านมีโครงการพัฒนาชนบทน้อย คือมีเพียง 1 - 2 โครงการ บางหมู่บ้านอาจจะมีโครงการพัฒนาชนบทที่กำลังอยู่ในระหว่างกระทำเป็นจำนวนมากถึง 5 - 6 โครงการ สภาพดังกล่าวนี้กระตุ้นให้ผู้วิจัยศึกษาว่า โครงการพัฒนาชนบทดังกล่าวที่มีจำนวนแตกต่างกันนี้มีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนแตกต่างกันอย่างไร สร้างปัญหาอุปสรรคอะไรให้แก่ประชาชนในเขตชนบทยากจนบ้าง ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้การวางแผนโครงการพัฒนาชนบทประสบผลสำเร็จได้ดียิ่งขึ้นในอนาคต

แนวคิดในการพัฒนาชนบท

แนวคิดในการพัฒนาประเทศมีมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เมื่อกาลเวลาผ่านไปมีวิวัฒนาการ แนวความคิดแตกต่างกันออกไป ช่วงระยะเวลาจากสมัยกรีกโบราณ จนถึงปัจจุบัน มีแนวคิดในการพัฒนาประเทศ แยกได้เป็น 5 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Classic Cyclical Theories) ทฤษฎีรู้แจ้ง (Enlightenment Theories) (ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionaries Theories) ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural - Functional Theories) และ ทฤษฎีวิวัฒนาการใหม่ (Neo - evolutionaries Theories) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาประเทศตามแนวคิดของกลุ่มทฤษฎีวิวัฒนาการ กล่าวว่าการพัฒนามิได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่เป็นกระบวนการทางธรรมชาติที่ค่อยเป็นค่อยไป กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงและจะเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นวัฏ คือประเทศจะมีการพัฒนามากขึ้นสู่ระดับหนึ่ง แล้วจะเกิดการทำลายกลับมาอยู่ในสภาพที่ค่อยพัฒนาใหม่ วนเวียนไปเรื่อย ๆ

ในช่วงศตวรรษที่ 7 และ 18 นักปราชญ์หลายคนพิจารณาเห็นว่า กระบวนการพัฒนาที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาตินั้น กินเวลานาน มนุษย์สามารถเร่งกระบวนการให้เร็วขึ้นได้โดยการนำความรู้ใหม่ ๆ ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เข้ามาใช้ประโยชน์ ทำให้กระบวนการพัฒนาเป็นไปอย่างรวดเร็วมากขึ้น แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดกลุ่มทฤษฎีรู้แจ้ง นักปราชญ์ในกลุ่มนี้ เริ่มเห็นความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และริเริ่มนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนา

แนวคิดในการพัฒนาประเทศเปลี่ยนแปลงไปมากในศตวรรษที่ 19 และ 20 ในช่วงนี้มีทฤษฎีใหม่เกิดขึ้น ชื่อว่า ทฤษฎีวิวัฒนาการ (Evolutionary Theories) ทฤษฎีนี้มีความเชื่อว่า การพัฒนาประเทศมีลักษณะคล้ายกับทฤษฎีวิวัฒนาการของคาร์วิน กล่าวคือ ประเทศต่าง ๆ ในโลกนี้มีการพัฒนาในระดับที่แตกต่างกัน ประเทศยากจนหรือล้าหลังนั้นไม่นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาประเทศจึงทำให้ประเทศเจริญช้า ส่วนประเทศที่เจริญแล้ว

หรือพัฒนาแล้วนั้น ได้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ในการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวาง ดังนั้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศมากยิ่งขึ้น

ในช่วงศตวรรษที่ 20 นี้ มีความคิดในการพัฒนาประเทศเกิดขึ้นอีกหลายกลุ่ม แต่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้มี 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือกลุ่มนิยมโครงสร้าง - หน้าที่ (Structural-Functionalism) ซึ่งเป็นแนวความคิดที่เน้นทางด้านสังคมวิทยาและสังคมศาสตร์ กลุ่มนี้มีความเชื่อว่า สังคมของมนุษย์นั้นประกอบขึ้นด้วยส่วนประกอบที่สำคัญหลายส่วน เช่น ศาสนา การศึกษา โครงสร้างทางการเมืองและโครงสร้างทางครอบครัว เป็นต้น ทุกส่วนมีความสัมพันธ์กัน ไม่สามารถแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด การพัฒนาประเทศจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบที่สำคัญเหล่านี้ ความคิดขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นเกิดจากการที่สถาบันทางสังคมเหล่านี้พยายามรักษาสมดุล (equilibrium) ในสังคม

การพัฒนาประเทศตามแนวความคิดของกลุ่ม Structural-Functionalism และกลุ่ม Evolutionism มีหลักการที่สอดคล้องกัน และรวมตัวกันเกิดเป็นแนวความคิดแบบใหม่ของกลุ่ม Neo-evolutionism ซึ่งเป็นกลุ่มที่พยายามขจัดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคมอันเป็นผลมาจากการพัฒนาและการรักษาความสมดุลในสังคม กลุ่มใหม่นี้จึงเน้นการพัฒนาสังคมในรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นขั้นตอนโดยขบวนการบูรณาการ (integration) ขบวนการวิภาคการ (differentiation) และขบวนการบูรณาการในแนวใหม่ (reintegration) ทฤษฎีนี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาประเทศยุคใหม่ (Enkeless & Smith. 1974)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สรุปได้ว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาประเทศตั้งแต่สมัยกรีกโบราณมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ได้พยายามอธิบายถึงการพัฒนาประเทศในรูปแบบของกระบวนการที่สมาชิกในสังคมสร้างสรรค์ให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมอย่างเป็นขั้นตอน ให้มีสภาพที่ดีขึ้นกว่าเดิม อย่างไรก็ตาม สภาพของสังคมที่ดีขึ้นในสมัยกรีกโบราณย่อมแตกต่างจากสมัยปัจจุบัน การที่จะกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาในแต่ละสมัยจึงแตกต่างกันตามคุณค่าและค่านิยมแต่ละสมัยและแต่ละสังคม

เป้าหมายของการพัฒนาสังคมหรือชุมชนนั้น สามารถแยกพิจารณาออกได้เป็นสองส่วน คือ การพัฒนาสมาชิกในสังคมให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และการพัฒนาสังคมให้มีสภาพที่ดีขึ้น ในการพัฒนาคน ศาสตราจารย์ Goulet ได้กำหนดเป้าหมายว่า บุคคลจะมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อบุคคลนั้นพร้อมด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ มีเครื่องอุปโภคบริโภคตามความจำเป็นและความต้องการพื้นฐาน มีศักดิ์ศรีได้รับการยอมรับนับถือจากบุคคลอื่นในสังคม และมีอิสระในการเลือกที่จะดำรงชีวิตในวิถีทางที่ต้องการ Todaro ได้สรุปว่ามนุษย์จะมีองค์ประกอบทั้ง 3 ด้านดังกล่าวพร้อมก็ต่อเมื่อ เขามีความพร้อมทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิทยา กล่าวคือ มีความพร้อมทางเศรษฐกิจในแง่ของการมีความรู้ และรายได้ที่จะจัดหาสิ่งจำเป็นต่อชีวิตได้อย่างถูกต้องและพอเพียง มีความพร้อมทางสังคมในแง่ของการมีความรู้ที่จะอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีความพร้อมทางจิตวิทยาในแง่ของความรู้ ความเข้าใจที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข (Todaro, 1982)

สำหรับการพัฒนาสังคมนั้นหมายถึงการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง โครงสร้างและหน้าที่ขององค์กรในสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า มีความมั่นคงยั่งยืน การพัฒนาสังคมครอบคลุมการพัฒนากิจการทุกด้านทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ได้แก่ด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา ศาสนา วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคงของสังคม ตลอดจนการศึกษา องค์ประกอบแต่ละด้านต่างก็มีความสำคัญและมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การจำแนกเป็นด้านต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกในการทำความเข้าใจการพัฒนาสังคมได้ดีขึ้นเท่านั้น

Lie ได้ให้รายละเอียดขององค์ประกอบด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม จิตวิทยา ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาสังคมดังนี้ องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เงินทุน แรงงาน การจัดการ ความสามารถในการผลิต องค์ประกอบทางสังคม ได้แก่ ระบบของสังคม โครงสร้างของครอบครัว และศาสนา องค์ประกอบทางวัฒนธรรม ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลธรรม อันติงาม และศาสนาที่พึงที่ยึดเหนี่ยวทางใจของประชาชน ส่วนองค์ประกอบทางจิตวิทยาได้แก่ ความมีระเบียบวินัยของประชาชน ทักษะสติ วิทยุญาณในการผจญภัย ความเฉลียวฉลาด ความรู้ ความชำนาญ แรงจูงใจ สิ่งล่อใจ ตลอดจนความสามารถของประชาชน ความสามารถนี้อาจ

รวมถึงความสามารถในด้านการผลิต หารายได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ ้วย หรืออาจรวมถึงความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบทางสังคม ้วยก็ได้ (Lie. 1971)

สังคมหรือชนบทที่มีการพัฒนา ต้องเป็นสังคมหรือชนบทที่มีศักยภาพการพัฒนาทางด้าน เศรษฐกิจ สมาชิกในสังคมต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการผลิต มีรายได้มาพอจ่ายซื้อหา สิ่งที่ต้องการ และสิ่งที่เป็นความจำเป็นในชีวิตได้ ในชนบท หากประชาชนรู้จักหารายได้จาก การทำนา การทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ ทำไร่ ทำการประมง ประชาชนย่อมจะมีรายได้จัด หาซื้อ หรือแลกเปลี่ยนเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และดำรงชีวิตอย่างมี คุณภาพได้

สังคมที่ดีนั้นจะต้องมีศักยภาพทางสังคม นั่นคือ มีการรวมกลุ่มกัน โดยมีความผูกพันกัน เป็นอย่างดี มีความพอใจในสภาพของกลุ่ม เต็มใจเป็นสมาชิกของกลุ่ม รู้สึกว่าตนเป็นสมาชิก คนหนึ่งของกลุ่ม และไม่ต้องการแยกตัวออกไปจากกลุ่ม สังคมจะมีประสิทธิภาพถ้ามีการร่วมมือ (solidarity) ความพอใจ (satisfaction) ความประทับใจ (attractiveness) ความชอบพอส่วนตัว (affiliation) ความสัมพันธ์ร่วม (mutual relationship) การ เกาะกลุ่มกันของสมาชิก (cohesiveness) และความสามารถในการทำงานร่วมกันได้ (cooperation) (สงวนตรี วีรัชชัย 2527 อ้างอิงมาจาก Shaw & Costanzo. 1970)

สังคมที่จะสามารถปฏิบัติงานได้ดีและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นสังคมที่สมาชิกมี แรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และแรงจูงใจที่มีความสำคัญก็คือ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (achievement motivation) เป็นแรงจูงใจของบุคคลที่มุ่งจะให้ได้รับความสำเร็จในการทำงาน สามารถ เอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ และคงมาตรฐานระดับสูงในการทำงานไว้ อาจกล่าวได้ว่าแรงจูงใจ ใฝ่สัมฤทธิ์ เป็นแรงจูงใจคนที่ต้องการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี และมีประสิทธิภาพสูงสุด ดังนั้นคนที่ม่แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงจะห่มเหความสามารถในการทำงาน และมีความพยายามไม่ ย่อท้อ ตามแนวความคิดของ Atkinson แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของคนเราขึ้นอยู่กับข้อแปร

3 ตัว คือ การคาดหวัง (expectation) เครื่องล่อใจ (incentives) และแรงจูงใจของแต่ละบุคคล (motive) ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจที่เกิดจากความตั้งใจในการทำงาน (intention) ซึ่งทำให้คนเรามีความสุข ความพึงพอใจ และหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดผิดหวัง (Shaw & Costanzo. 1970)

ศักยภาพด้านคุณธรรมมีความสำคัญต่อสวัสดิภาพของสังคม คุณธรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม เป็นกฎเกณฑ์ที่มีไว้ให้สมาชิกในสังคมยึดถือปฏิบัติตามเพื่อประโยชน์ของสังคม คุณธรรมของสังคมที่ต่างวัฒนธรรม อาจแตกต่างกันได้ตามความนิยม เชื่อถือและการยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตามที่ได้รับคำสั่งสอน นักสังคมวิทยาชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมประเภทคุณธรรม หรือศีลธรรมต่างจากวัฒนธรรมที่เป็นกฎหมาย เพราะกฎหมายมีบทลงโทษชัดเจนสำหรับผู้ละเมิดกฎหมาย ส่วนคุณธรรมหรือศีลธรรมไม่มีบทลงโทษไว้ชัดเจน แต่การลงโทษขึ้นอยู่กับ การยอมรับของบุคคลในสังคม สังคมที่เป็นสังคมดั้งเดิม หรือสังคมชนบท มีคุณธรรมหรือศีลธรรมที่เป็นที่รับรู้และยอมรับในหมู่สมาชิกของสังคม แต่สมาชิกในสังคมอาจมิได้สนใจ หรือสนใจในกฎหมาย ซึ่งเหมาะสำหรับสังคมเมือง หรือสังคมที่ซับซ้อน (สุพัตรา สุภาพ 2514) ดังนั้นในการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาองค์กรคุณธรรมสำหรับการวิจัยนี้ จึงจำกัดเฉพาะศักยภาพด้านคุณธรรมของประชาชน ไม่รวมถึงกฎหมาย หรือการบังคับอย่างอื่น ศักยภาพด้านคุณธรรมที่จำเป็นต่อการพัฒนาชนบทในพื้นที่ศึกษาเฉพาะการพึ่งตนเอง ความสามัคคี และการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

ไพรัตน์ เตะชะรินทร์ กล่าวว่า การพัฒนาชนบทที่เหมาะสมกับประเทศไทย คือการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน การพัฒนาชนบทในลักษณะนี้เป็นกระบวนการที่กำลังและกิจกรรมด้านสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคง โดยหน่วยงานของรัฐบาลทุกระดับ เอกชน และประชาชนเข้าดำเนินการร่วมกันเป็นแผนทั้งระยะสั้นและระยะยาว เพื่อยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบท การพัฒนาจะต้องได้รับการสนับสนุนโดยรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงานต้องคำนึงถึงทรัพยากรและองค์กรในการบริหารในท้องถิ่น

การพัฒนาชนบทในประเทศไทย ได้ดำเนินการหลายรูปแบบโดยหน่วยราชการต่าง ๆ ตามบทบาทและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากรัฐบาล โครงการพัฒนาหลายโครงการต้องอาศัย

ความร่วมมือจากส่วนราชการต่าง ๆ แต่หลักประสบปัญหาเรื่องการประสานงาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับกาลเวลา งบประมาณ และความชำนาญเฉพาะของส่วนราชการ อันเป็นเหตุให้โครงการต้องชะงัก หลายหน่วยงานได้แก้ปัญหาโดยการสร้างความชำนาญเฉพาะกิจขึ้นภายในส่วนราชการที่ตนรับผิดชอบ เพื่อหลีกเลี่ยงการอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น การแก้ปัญหาในลักษณะนี้ ทำให้เกิดสถานการณ์ซ้อนงานขึ้น นับเป็นการสูญเสียกำลังงาน และไม่เป็นการประหยัดทรัพยากร จึงจำเป็นต้องกำหนดรูปแบบของการบริหารโครงการพัฒนาชนบทขึ้น เรียกว่าการพัฒนาชนบทแบบผสมผสาน (ไพรัตน์ เศษรินทร์ 2524)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทยังมีไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทภายใต้ความรับผิดชอบของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานในชนบทนั้นพอหาได้บ้าง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการสร้างงานในชนบทนั้นมีมาก่อนคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ แต่อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทเป็นจำนวนมาก เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลไกของรัฐในการพัฒนาชนบท มีงานวิจัยไม่มากนักที่ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทและการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชนบท ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพของประชาชนนั้นแทบไม่มีเลย งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทที่น่าสนใจ

ก. งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทภายใต้การดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ

ผดุง อารยะวิญญู และคนอื่น ๆ (ผดุง อารยะวิญญู และคนอื่น ๆ 2528) พบว่าการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบทของประชาชนนั้น ส่วนมากเป็นการร่วมกิจกรรมการพัฒนามากกว่าส่วนร่วมในการวางแผนและการบริหารโครงการ ประชาชนส่วนมากเข้าร่วมเพราะได้รับการจูงใจจากเจ้าหน้าที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสัมพันธ์กับการยอมรับโครงการพัฒนาชนบทของประชาชน การศึกษายังพบอีกว่า การพัฒนาชนบทมีปัญหาในทุกระดับ องค์การที่มีปัญหามากได้แก่องค์กรในระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ส่วนองค์การในระดับหมู่บ้านนั้นมีปัญหาไม่มากนัก

กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ทำการสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกำลังคนที่ปฏิบัติงานพัฒนาชนบท ปี 2528 พบว่า โครงการพัฒนาชนบทยากจนมีประชาชนเข้าร่วมในชั้นตอนต่าง ๆ ในปริมาณปานกลาง ประชาชนมีความเห็นว่า ผู้มีส่วนในการเลือกโครงการยังขาดความรู้และความเข้าใจในเจตนารมณ์ของแผนพัฒนาชนบทยากจนอย่างเพียงพอ เจ้าหน้าที่จาก 4 กระทรวงหลัก ยังทำงานไม่ประสานกันเท่าที่ควร คณะกรรมการสภาตำบล ยังขาดความรู้ ความสามารถและความเอาใจใส่ในโครงการพัฒนาชนบท กรรมการบางคนคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ของส่วนรวม

ดิเรก ฤกษ์หรัย และคณะ (ดิเรก ฤกษ์หรัย และคณะ 2528) ทำการศึกษาเรื่อง "การประเมินการใช้กำลังคนในการพัฒนาชนบท" พบว่า เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชนบทยังเห็นความสำคัญของระบบข้อมูลไม่เพียงพอ จึงส่งผลให้มีโครงการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของหมู่บ้าน จึงขาดความร่วมมือจากประชาชน

ประสิทธิ์ คำรังชัย และคณะ (ประสิทธิ์ คำรังชัย และคณะ 2528) ศึกษาเกี่ยวกับการปรับปรุงงานบุคคลในการพัฒนาชนบท ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรของรัฐที่ปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชนบทส่วนใหญ่ไม่ทุ่มเทความรู้ความสามารถและอุทิศเวลาในการพัฒนาชนบทอย่างแท้จริง เจ้าหน้าที่มีความสามารถในการพัฒนาชนบทเพราะมีความรู้เฉพาะด้าน ไม่มีความรู้กว้างขวางพอที่จะแก้ปัญหาทั่ว ๆ ไปได้ การวิจัยยังพบอีกว่า การคัดเลือกบุคคลเพื่อดำรงตำแหน่งเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทยังไม่ดีพอ เพราะไม่มีหลักเกณฑ์ในการคัดเลือก การคัดเลือกไม่พิจารณาการมีอุดมการณ์ในการพัฒนาชนบท

สถิต สันติเมทนีกุล และคณะ ศึกษาเกี่ยวกับสิ่งจูงใจของข้าราชการในการปฏิบัติงานด้านพัฒนาชนบท พบว่า ข้าราชการที่ปฏิบัติงานด้านพัฒนาชนบทส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับการจูงใจจากสิทธิและผลประโยชน์ตอบแทนที่ทางราชการกำหนดให้ตามสมควรที่จะได้รับ ทั้งนี้เนื่องจากปัญหา 2 ประการ คือ การขาดงบประมาณสนับสนุนจากทางราชการ และขาดการวางแผนด้านปริมาณงานและกำลังคนระยะยาว รวมถึงการขาดการประสานแผนพัฒนาชนบทของหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่เดียวกันหรือพื้นที่ใกล้เคียง

ชัยฤกษ์ มณีพงษ์ และจ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ (ชัยฤกษ์ มณีพงษ์ และ จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ 2528) ทำการศึกษาการพัฒนาชนบททางด้านการศึกษา พบว่า บุคลากรของ รัฐส่วนใหญ่ทั้งพัฒนากรและเกษตรตำบล มีความรู้สึกพอใจต่อตำแหน่งหน้าที่การงานของตน มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่รู้สึกไม่พึงพอใจ ตัวแปรทั้ง 6 ตัว ที่นำมาใช้ในการทดสอบสมมติฐานคือ อายุ เพศ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง เวลาในการปฏิบัติงานและอัตราเงินเดือนต่างก็เป็น อิสระ และไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของข้าราชการในระดับดังกล่าว

กฤษฎา เพิ่มทันจิตต์ และคณะ (กฤษฎา เพิ่มทันจิตต์ และคณะ 2528) ศึกษาเกี่ยวกับบุคลากรของรัฐที่ปฏิบัติงานพัฒนาชนบทในด้านสาธารณสุขและการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปฏิบัติงานทั้งสองสายงานส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้านการพัฒนาชนบท บังคับ จูงใจที่มีอิทธิพลต่อความพอใจในการปฏิบัติงาน มี 3 ประการ คือ ความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมของการปฏิบัติงาน ความเหมาะสมของอัตราเงินเดือนกับความสามารถของผู้ปฏิบัติงานและ โอกาสในการใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

รศ. รศ. กล่อมขุ่ม และสุนทร โคตรบรรเทา (2527 : 153 - 154) ได้ศึกษาปัจจัย ที่กระตุ้นให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนในเขตชนบทภาคจน : ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านคีเคิ้น พุทธศักราช 2526 กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชนในหมู่บ้านพัฒนาคีเคิ้น เรียงตาม ลำดับสามหมู่บ้านในเขตชนบทภาคจนของจังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 170 คน คือจากบ้านข่าบอน ตำบลบ้านเสี้ยว อำเภอฟากท่า จำนวน 57 คน จากบ้านนาเกล้า ตำบลน้ำไคร้ อำเภอน้ำปาด จำนวน 58 คน และจากบ้านแดงงาม ตำบลจริม อำเภอบ้านปาด จำนวน 55 คน ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งเรียงตามลำดับ ความสำคัญมีดังนี้

1. การพัฒนาจิตใจที่เหมาะสมซึ่งมีองค์ประกอบย่อยคือความเข้าใจและเห็นประโยชน์ของการลด ละ และเลิกสุราและการพนัน การใช้เหตุผลในการอภิปรายในที่ประชุม และรู้จัก เสียสละเวลาในการเข้าร่วมประชุมและร่วมกิจกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน

2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของประชาชนในกิจกรรมการพัฒนาต่าง ๆ โดยเฉพาะการปรับปรุงสภาพแวดล้อมภายในหมู่บ้าน การรักษาความปลอดภัยน้ำดื่ม น้ำใช้ในหมู่บ้าน การศึกษาและวัฒนธรรม การพัฒนาอาชีพ การรวมกลุ่มเกษตรกร และการจัดตั้งกลุ่มสหกรณ์

3. โครงการส่งเสริมอาชีพและเศรษฐกิจภายในหมู่บ้าน ได้แก่การให้ประชาชนมีความรู้และรับการอบรมเกี่ยวกับการเกษตรที่จะทำให้เพิ่มผลผลิตและมีรายได้เพิ่มขึ้น เช่น การเลี้ยงไก่ การทำไร่ การทำนา การเลี้ยงผึ้ง และการเลี้ยงวัว

4. นโยบายรัฐบาลและแรงผลักดันจากผู้มีอำนาจทางราชการ โดยเฉพาะนโยบายที่จะให้ประชาชนมีบทบาทริเริ่มงานพัฒนาต่าง ๆ ในหมู่บ้านด้วยตนเอง นโยบายการสร้างงานในชนบท และนโยบายการสนับสนุนในด้านการจัดหาเครื่องจักรกลในการพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนแรงงานผลักดันจากผู้มีอำนาจทางราชการนั้น ได้แก่การมีเจ้าหน้าที่ระดับสูงในส่วนภูมิภาค สนับสนุน ส่งเสริม ไปเยี่ยมเยียน และรับผิดชอบในงานพัฒนาหมู่บ้านด้วยความเอาใจใส่อย่างจริงจัง และจริงจัง

5. การประสานงานและผลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนใกล้ชิดและเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาหมู่บ้าน คือนายอำเภอ พัฒนาการ เกษตรตำบล ครูใหญ่และครู

6. งบประมาณที่รัฐเป็นผู้จัดให้ ซึ่งได้แก่งบประมาณจากการจัดปฏิรูปที่ดิน และงบประมาณในการสร้างสิ่งสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่นถนน เข้าหมู่บ้าน ไฟฟ้าและการชลประทาน เพื่อการเกษตรภายในหมู่บ้าน

นอกจากนี้การวิจัยยังพบว่าปัจจัยเสริมที่มีส่วนกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาได้แก่ สถานภาพและความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้าน เช่น การเป็นผู้อยู่ในวัยทำงาน การมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาชนบท การมีสภาพที่ดีและความอบอุ่นทางครอบครัว การมีเศรษฐกิจดีขึ้น และการมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมสะอาดและใช้ประโยชน์ได้

สำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2520 : 1 - 5) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะชุมชนในชนบทกับประสิทธิภาพในการพัฒนา โดยศึกษาเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านพัฒนา กับหมู่บ้านที่ไม่พัฒนา หมู่บ้านพัฒนาคือหมู่บ้านศรีคอนมูล ซึ่งเป็นหมู่บ้านดีเด่นที่ชนะการประกวด

ของจังหวัดเชียงราย เมื่อปี พ.ศ. 2520 และเป็นหมู่บ้านที่อยู่ในอำเภอเชียงแสน หมู่บ้านที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบกับคือหมู่บ้านคำหนองบัว อำเภอเชียงแสน กับหมู่บ้านม่วงคำ อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เช่นเดียวกัน ผลการวิจัยพบดังต่อไปนี้

1. ระบบชุมชนทั้งสามหมู่บ้านในค่านเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ
2. หมู่บ้านทั้งสามมีความแตกต่างกันอันสืบเนื่องมาจากการประกวด กล่าวคือหมู่บ้านที่ชนะการประกวดมีความภูมิใจและมีศักยภาพของการร่วมมือในการทำงานเพิ่มขึ้น
3. เอกภาพของหมู่บ้านที่ได้รับรางวัลไม่แตกต่างจากหมู่บ้านอย่างชัดเจนตามหลักเกณฑ์ของการประกวด แต่การประกวดเป็นแรงกระตุ้นให้เจ้าหน้าที่และประชาชนในหมู่บ้านปฏิบัติตามกฎเกณฑ์เพื่อหวังให้ชนะการประกวด ซึ่งเป็นปัจจัยต่อเนื่องให้เจ้าหน้าที่ทุ่มเทและประชาชนร่วมมือในการพัฒนา และอัตราการพัฒนาจะขึ้นอยู่กับศักยภาพทางเศรษฐกิจและสถานะผู้นำในหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่
4. หมู่บ้านพัฒนาที่ชนะการประกวดมีลักษณะเด่นคือความสามารถในการเสนอรายงานและการดำเนินการประชุมอย่างเป็นทางการ

ต่อมาสำนักวิจัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2525) ได้ทำการวิจัยเพื่อศึกษาปัจจัยต่อความยากจนในชนบทที่อำเภอภูเขียว และกิ่งอำเภอเทพนิมิต ซึ่งเป็นอำเภอในจังหวัดชัยภูมิ และอำเภอพนสนธิคม จังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า สำหรับอำเภอภูเขียวนั้น ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความยากจนอย่างมีนัยสำคัญได้แก่มูลค่าทรัพย์สิน เงินออม และพื้นที่ที่ใช้ทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สำหรับกิ่งอำเภอเทพนิมิตพบว่า ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความยากจนคือมูลค่าทรัพย์สิน พื้นที่ที่ใช้ทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ค่าใช้จ่ายในการทำนา และการใช้บริการแหล่งเงินทุนที่เป็นธนาคาร สหกรณ์ ส่วนอำเภอพนสนธิคมนั้น ตัวแปรที่สัมพันธ์กับความยากจนได้แก่มูลค่าทรัพย์สิน และเงินทอง

ข. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างงานในชนบท (กสช.)

ปรีชา คุณินทร์พันธุ์ (2525) ทำการศึกษาเรื่อง "โครงการ กสช. กับการพัฒนาชนบท : ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ของภาคกลาง ปี 2525" ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ลักษณะทางภูมิศาสตร์และสภาพทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัด มีส่วนสำคัญอย่างมากต่อความสำเร็จของ กสช. ความกระตือรือร้นของราษฎรและเจ้าหน้าที่ กฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการ กสช. ควรยืดหยุ่นมากขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว และคณะ (2525) ทำการศึกษาเรื่อง "ผลกระทบของโครงการ กสช. ทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง" ผลการศึกษาพบว่า โครงการ กสช. มีผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรงต่อประชาชน กล่าวคือช่วยให้ประชาชนมีการผลิตเพิ่มขึ้นและส่งผลกระทบต่อระดับราคาของสินค้า ส่วนในทางอ้อมนั้นอาจกล่าวได้ว่า โครงการ กสช. ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน ทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดีขึ้น ส่วนในด้านสังคมนั้น โครงการ กสช. มีบทบาทในการก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในสังคมท้องถิ่น แต่ความขัดแย้งยังอยู่ในระดับต่ำ และมักเป็นการเข้าใจผิดในระหว่างประชาชนมากกว่าเป็นข้อเท็จจริง

อำนาจ ปรัตถจริยา (2524 : 614 - 615) ได้ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของสภาตำบลต่อโครงการสร้างงานในชนบทปี พ.ศ. 2523 ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลศรีมหาโพธิ์ อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ความสำเร็จในการดำเนินการในโครงการสร้างงานในชนบทมีเงื่อนไขของความสำคัญคือองค์ประกอบของสภาตำบล และส่วนสนับสนุนช่วยเหลือสภาตำบล องค์ประกอบของสภาตำบลซึ่งได้แก่ประธานสภาตำบล คณะกรรมการสภาตำบล ผู้นำท้องถิ่นและราษฎรในตำบล สำหรับส่วนสนับสนุนช่วยเหลือสภาตำบลคือเจ้าหน้าที่ของอำเภอ ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้นอกจากจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับบทบาทแล้ว ยังต้องมีความสำนึกและรับผิดชอบในหน้าที่ด้วย

อุทัย เลิศวุฒิ (2524) ได้ศึกษาการดำเนินงานตามนโยบายระยะสั้นของรัฐบาล ในภาวะความแห้งแล้งเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชน ศึกษากรณีโครงการสร้างงาน ในชนบท ปี พ.ศ. 2523 ในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบดังต่อไปนี้

1. โครงการ กสช. มุ่งสนองความต้องการและแก้ปัญหาของประชาชนเป็นส่วนใหญ่ และมุ่งสร้างศรัทธาของประชาชนต่อผลงานของรัฐบาล
2. การประสานงานระหว่างสภาตำบล อำเภอ และจังหวัด มีส่วนช่วยให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงาน
3. การมอบอำนาจหน้าที่ให้นายอำเภอ เป็นผู้ตัดสินใจสั่งการและควบคุมข้าราชการ และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เป็นการส่งเสริมให้ข้าราชการ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ และช่วยให้เกิดความสำเร็จในการดำเนินงานตามโครงการ

จากรายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. 2528 ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ ประชาชนได้รับประโยชน์จากโครงการ กสช. หลายประการ ผลประโยชน์ที่ชาวบ้านได้รับประการหนึ่งก็คือ โครงการ กสช. ช่วยเสริมเอกลักษณ์แห่งวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันของชุมชนในชนบท โครงการ กสช. มีผลต่อความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านบ้าง แต่ไม่เห็นเด่นชัดนัก ประชาชนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นการมีส่วนร่วมโดยผ่านองค์กรของประชาชน คือสภาตำบล (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2528)

จากรายงานการวิเคราะห์และประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบทของประเทศ พ.ศ. 2523 - 2528 ระบุว่า โครงการสร้างงานในชนบทช่วยส่งเสริมความร่วมมือร่วมใจของประชาชนในชนบทเพื่องานพัฒนาชนบท ประชาชนให้ความร่วมมือทั้งในด้านความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ การเลือกโครงการ การร่วมแรงและร่วมบริจาคเงินสมทบโครงการ (วันเพ็ญ สุรฤกษ์ และศศิเพ็ญ พวงสายใจ 2528)

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า โครงการพัฒนาชนบททั้งภายใต้การดำเนินงานของ กสช. และ กสช. ดำเนินไปเป็นพื้นที่กว้างขวาง ในชนบทมีจำนวนโครงการมากมาย และรัฐบาล

ได้ใช้จ่ายงบประมาณไปเป็นจำนวนมหาศาลในการพัฒนาชนบท โครงการพัฒนาชนบทเป็นจำนวนมากเช่นนี้ ย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนในชนบทอย่างแน่นอน ผลกระทบมีทั้งในทางบวกและในทางลบ มีผลกระทบทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม ดังนั้นการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งที่จะหาคำตอบเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทว่ามีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านทั้ง 4 ที่กล่าวมาแล้วอย่างไร และมากน้อยเพียงใด หากการศึกษาพบว่า โครงการพัฒนาชนบทมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน ก็จะได้หาทางปรับปรุงแก้ไขต่อไป

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ประชาชนในระดับหมู่บ้าน ซึ่งรวมถึง ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำในการพัฒนา และหัวหน้าครอบครัว ในหมู่บ้านเขตชนบท ยากจน 38 จังหวัด ทั่วประเทศ

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างมีขั้นตอนดังนี้

1. การเลือกจังหวัด เลือกจังหวัดโดยวิธีจับสลาก โดยเลือกจังหวัดมาภาคละ 1 จังหวัด จาก 3 ภาค คือ ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ซึ่งเป็นภาคที่มี จังหวัดเขตยากจน เลือกได้จังหวัดต่อไปนี้คือ

- 1) ภาคเหนือ ได้แก่จังหวัดน่าน
- 2) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่จังหวัดนครพนม
- 3) ภาคใต้ ได้แก่จังหวัดพัทลุง

2. การเลือกหมู่บ้าน เลือกหมู่บ้านโดยวิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster sampling) โดยแบ่งหมู่บ้านออกเป็น 3 กลุ่ม ตามจำนวนโครงการพัฒนาชนบทที่กำลังดำเนินอยู่ หมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่มมีลักษณะดังนี้

- 1) หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0-2 โครงการ
- 2) หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3-4โครงการ
- 3) หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนามากกว่า 4 โครงการขึ้นไป

เลือกหมู่บ้านประเภทละ 3 หมู่บ้าน ในแต่ละจังหวัด รวมหมู่บ้านทั้งหมดใน 3 จังหวัดเท่ากับ 27 หมู่บ้าน

3. การเลือกประชาชน เลือกประชาชนด้วยวิธีสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยแบ่งประชาชนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการบริหารหมู่บ้าน และประชาชนทั่วไป ให้ได้อัตราส่วนระหว่างผู้บริหารหมู่บ้านและประชาชนเท่ากับ 4 : 6 รวมเป็นหมู่บ้านละ 10 คน รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 270 คน ดังรายละเอียดในตาราง 1

ตาราง 1 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง	ประชาชนจากหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา			รวม
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
จังหวัด				
ภาคเหนือ				
จังหวัดน่าน	30	30	30	90
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ				
จังหวัดนครพนม	30	30	30	90
ภาคใต้				
จังหวัดพัทลุง	30	30	30	90
รวม	90	90	90	270

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยอาศัยทฤษฎีการพัฒนาชนบทตามแนวความคิดของกลุ่ม Neo - evolutionism แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งเป็นประชาชนในหมู่บ้านเขตยากจนที่ได้รับเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลส่วนนี้เป็นข้อมูลพื้นฐาน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา ฯลฯ

ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านและโครงการพัฒนารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่ดำเนินไปในหมู่บ้าน ทั้งโครงการที่กำลังดำเนินอยู่ และโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้วภายในเวลาไม่เกิน 3 ปี ผลประโยชน์ที่เกิดกับหมู่บ้าน และความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อโครงการพัฒนาชนบท

ตอนที่ 3 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ ซึ่งมีทั้งหมด 4 ด้าน คือ

ศักยภาพทางเศรษฐกิจ	มีคำถาม	9	ข้อ
ศักยภาพทางจิตวิทยา	มีคำถาม	10	ข้อ
ศักยภาพทางสังคม	มีคำถาม	14	ข้อ
ศักยภาพทางคุณธรรม	มีคำถาม	7	ข้อ

เครื่องมือชุดนี้ได้ผ่านการเห็นชอบของผู้เชี่ยวชาญในด้านการพัฒนาชนบท จำนวน 5 คน ในจำนวนนี้ 3 คนเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัย 3 แห่งที่มีความรู้ความชำนาญในด้านสังคมวิทยา ด้านการพัฒนาชนบท อีก 2 คน เป็นผู้มีความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ในด้านการพัฒนาชนบท สังกัดสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เครื่องมือชุดนี้จึงมีความเที่ยงตรงเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์เชื่อถือได้

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลกระทำใน 2 ลักษณะ คือ การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative study) และการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative study)

การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นหลัก ผู้วิจัยเป็นผู้สัมภาษณ์ชาวบ้านด้วยตนเอง และได้รับความช่วยเหลือจากนิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร นิสิตเหล่านี้จะได้รับการอบรมเกี่ยวกับวิธีสัมภาษณ์ก่อนทำการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลกระทำระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2529 ถึงเดือน มกราคม 2530 โดยคณะผู้เก็บข้อมูลได้เดินทางไปยังหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง และสัมภาษณ์ประชาชนที่ได้รับการคัดเลือกไว้ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น และนำข้อมูลมาวิเคราะห์

การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ กระทำหลังจากเก็บข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว และนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ แล้วผู้วิจัยเลือกหมู่บ้าน 2 หมู่บ้านโดยวิธีเฉพาะเจาะจง โดยใช้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นเกณฑ์ในการคัดเลือก เลือกหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาชนบทสูงสุด 1 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาชนบทต่ำสุด 1 หมู่บ้าน แล้วทำการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้เทคนิค Structured interview เน้นศักยภาพทั้ง 4 ด้านที่กล่าวมาแล้ว

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนในแต่มิติ ทั้ง 4 มิติ คือ ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจ ศักยภาพทางจิตวิทยา ศักยภาพทางสังคมและ ศักยภาพทางวัฒนธรรม และศักยภาพรวม โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว (One - Way ANOVA) และนำเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลการพัฒนาชนบท โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ส่วนการศึกษาเชิงคุณภาพ ซึ่งได้เก็บข้อมูลภายหลังการวิเคราะห์เชิงปริมาณแล้วนั้น ก็จะนำเสนอเป็นหน้าที่ 2 ต่อจากการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ จะนำเสนอในเชิงพรรณนา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน เป็นการศึกษเปรียบเทียบหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทแตกต่างกันว่า มีศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนแตกต่างกันอย่างไร โครงการพัฒนาชนบทมีผลทำให้ตัวแปรทาง เศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม เปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร และศึกษาว่า โครงการพัฒนาชนบทสร้างปัญหาอะไรให้แก่ประชาชนบ้าง การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาการวิจัยดังกล่าว แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนแรก เป็นการวิเคราะห์เบื้องต้นให้รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะกลุ่มตัวอย่างที่นำมาใช้ในการวิจัยนี้ ตอนที่สอง เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อตอบปัญหาวิจัย และตอนที่สาม เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อเสนอข้อมูลจากการศึกษารายกรณีตอบปัญหาการวิจัย

1. การวิเคราะห์เบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและโครงการพัฒนาชนบท

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยนี้ได้มาจากการสุ่มแบบ 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการสุ่มเลือกจังหวัดมา 1 จังหวัดจากภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการสุ่มแบบง่ายได้จังหวัดน่าน นครพนม และพัทลุง ขั้นตอนที่สองเป็นการสุ่มเลือกหมู่บ้าน 9 หมู่บ้านจากแต่ละจังหวัด โดยแบ่งหมู่บ้านเป็น 3 ประเภท ตามจำนวนโครงการพัฒนาชนบท คือหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 โครงการ หรือไม่มีโครงการ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3-4 โครงการ และหมู่บ้านที่มีโครงการ 5 โครงการขึ้นไป แล้วเลือกหมู่บ้านประเภทละ 3 หมู่บ้านในแต่ละจังหวัด ขั้นตอนที่สามเป็นการสุ่มเลือกประชาชนในหมู่บ้านที่สุ่มเลือกไว้ 9 หมู่บ้าน ซึ่งตามแผนการสุ่มตัวอย่างจะเลือกประชาชนหมู่บ้านละ 30 คน ให้มีอัตราส่วนระหว่างผู้บริหาร และประชาชนในอัตราส่วน 4 : 6 ในการดำเนินการ

สุ่มเลือกประชาชน คณะผู้วิจัยได้สุ่มเลือกประชาชนสำรองไว้หมู่บ้านละ 2 คน ในกรณีที่ไม่สามารถตามเก็บข้อมูลจากประชาชนผู้เป็นหน่วยตัวอย่างได้ ขนาดของกลุ่มตัวอย่างถ้ารวมจำนวนหน่วยตัวอย่างสำรองด้วยจะเป็นจังหวัดละ 96 คน รวม 288 คน แต่จากการรวบรวมข้อมูลจริง มีหน่วยตัวอย่างขาดหายไปเนื่องจากเดินทางไปต่างหมู่บ้านในวันที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลบ้าง ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีข้อมูลสมบูรณ์สำหรับการวิจัยนี้มีเพียง 271 คน แยกเป็นกลุ่มตัวอย่างจากจังหวัดน่าน 90 คน นครพนม 94 คน และหัตถุม 87 คน

จากการวิเคราะห์แจกแจงนับจำนวนผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยนี้ทั้งหมด 271 คน พบว่าผู้ให้ข้อมูลมีอายุตั้งแต่ 19 ถึง 71 ปี เป็นเพศหญิงร้อยละ 11.4 และเป็นเพศชายร้อยละ 88.6 เมื่อจำแนกตามสถานภาพในครอบครัว ปรากฏว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครอบครัว มีจำนวนร้อยละ 80.8 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 13.3 เป็นสมาชิกของครอบครัว และร้อยละ 5.9 ไม่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของตน เมื่อจำแนกตามระดับการศึกษา ปรากฏว่า ผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 83.3 มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 2.2 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 2.6 มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และร้อยละ 11.4 ไม่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการศึกษา ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการวิจัยนี้มีลักษณะไม่แตกต่างกันมากนัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย เป็นหัวหน้าครอบครัว และมีการศึกษาระดับประถมศึกษา

เมื่อแจกแจงจำนวนผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามจำนวนโครงการพัฒนาชนบทที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ได้ผลว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดอยู่ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบทเป็นจำนวน 1, 2, 3, 4 และ 5 โครงการ คิดเป็นร้อยละ 27.3, 25.1, 14.4, 29.5 และ 3.7 ตามลำดับ ในภาคผนวก ก. ผู้วิจัยได้เสนอผลการแจกแจงผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามสภาพโครงการพัฒนาชนบทที่กำลังดำเนินการอยู่ในหมู่บ้าน จากตาราง 1 ในภาคผนวก ก. พบว่า โครงการพัฒนาชนบทส่วนใหญ่ที่กำลังดำเนินการอยู่ เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ กขช และเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ข้อมูลจากตาราง 2 ในภาคผนวก ก. แสดงว่าโครงการพัฒนาชนบทแต่ละโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่ในหมู่บ้านนั้น ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ว่า รัฐส่งบุคลากรเข้ามาช่วยดำเนินการโครงการพัฒนาชนบทแต่ละโครงการ จำนวนตั้งแต่ 0 - 7 คน บุคลากรของรัฐที่เข้ามาช่วยทำงานทุกโครงการได้แก่ครู พัฒนาการ อำเภอ พัฒนาการตำบล ส่วนเกษตรตำบล และ กปต. เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการใน สักส่วนที่น้อยกว่า ข้อมูลจากราย 3 ในภาคผนวก ก. แสดงให้เห็นว่าความช่วยเหลือจาก บุคลากรของรัฐในการสนับสนุนการดำเนินการตามโครงการพัฒนาชนบทที่ให้การให้คำปรึกษา ให้ความคิดเห็น การให้ความสนับสนุนทางการเงิน และการให้เครื่องมือตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ โดยที่การให้คำปรึกษาและให้ความคิดเห็นเป็นที่รับรู้ของประชาชนในหมู่บ้านมากที่สุดคือมีผู้ให้ ข้อมูลถึงร้อยละ 95.9 ส่วนประชาชนในหมู่บ้านร้อยละ 72.7 เข้ามีส่วนร่วมลงแรงทำงาน ในการให้การสนับสนุนโครงการพัฒนา ชนบท แต่มีเพียงร้อยละ 28.8 ที่บริจาคเงินร่วมโครงการ และร้อยละ 38.4 เข้าร่วมเป็นกรรมการดำเนินงานโครงการ เมื่อสอบถามถึงสาเหตุ ในการเข้ามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบทของหมู่บ้าน ปรากฏว่าส่วนใหญ่ต้องการเห็นความ เจริญของหมู่บ้าน และต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ มีเพียงส่วนน้อยเพียงร้อยละ 5.5 ที่ให้เหตุผล ว่าถูกบังคับและถูกเกณฑ์ให้เข้ามีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชนบทของหมู่บ้าน

การที่รัฐบาลได้พยายามเร่งรัดพัฒนาชนบทของไทย โดยการริเริ่ม ผลักดันและดำเนินการ ให้มีโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน เพื่อสร้างความเจริญก้าวหน้า และพัฒนาความเป็นอยู่ ของประชาชนในชนบทนั้น ประชาชนในชนบทมองเห็นว่าโครงการพัฒนาชนบทดังกล่าว มีทั้ง ประโยชน์และก่อให้เกิดผลเสียต่อประชาชน ทั้งในระดับครอบครัวและหมู่บ้าน เมื่อสอบถาม โดยให้ประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประเมินค่าประโยชน์และระดับของผลเสียที่เกิดจากโครงการ พัฒนาชนบทเพื่อให้ทราบความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม จิตใจ และ คุณธรรม โดยให้คะแนน 3 คะแนน เป็นประโยชน์มาก 2 คะแนน เป็นประโยชน์ปานกลาง 1 คะแนน เป็นประโยชน์น้อย 0 คะแนน ไม่มีประโยชน์ และคะแนน 3 คะแนน ไม่มีผลเสีย 2 คะแนนเป็นผลเสียน้อย 1 คะแนนเป็นผลเสียปานกลาง และ 0 คะแนนเป็นผลเสียมาก แล้ว นำผลการประเมินค่าโครงการพัฒนาชนบททุกโครงการที่มีอยู่ในหมู่บ้านมาหาค่าเฉลี่ย ได้ผลดัง แสดงในตาราง 4 ในภาคผนวก ก. ซึ่งปรากฏว่า โดยเฉลี่ยแล้วโครงการพัฒนาชนบทเป็น ประโยชน์ต่อหมู่บ้านในระดับปานกลางในด้านการเพิ่มพูนรายได้ การลดปัญหาอาชญากรรม

การสร้างเสริมความคุ้นเคยและความสามัคคีในหมู่บ้านชาวบ้านมีความพอใจในโครงการพัฒนาชนบทระดับปานกลาง และมีคุณภาพอนามัยดีขึ้น ชาวบ้านประเมินว่าโครงการพัฒนาชนบทเป็นประโยชน์ค่อนข้างน้อย สำหรับเรื่องผลเสียไม่ว่าจะเป็นด้านการสูญเสียที่ดิน การก่อให้เกิดปัญหาการทะเลาะวิวาท หรือทำให้ชาวบ้านเสียวิถีชีวิตนั้นผลการประเมินพบว่า มีผลเสียน้อย เมื่อพิจารณาผลการประเมินค่าโครงการพัฒนาชนบทว่าเป็นประโยชน์หรือมีผลเสียในระดับครอบครัว ปรากฏว่าโดยเฉลี่ยแล้ว โครงการพัฒนาชนบทเป็นประโยชน์ในระดับปานกลาง ช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น ผลเสียจากโครงการพัฒนาชนบท ไม่น่าจะเป็นด้านการเสียเวลา แรงงาน และเงินโดยไม่จำเป็นนั้น ชาวบ้านประเมินว่าเป็นผลเสียอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

ตาราง 5 ในภาคผนวก ก. แสดงให้เห็นว่าประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในครั้งนี้อ้อยละ 69.4 มีความพอใจกับผลการพัฒนาตามโครงการมาก และร้อยละ 92.6 ต้องการอย่างมากให้มีโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นอีก อย่างไรก็ตาม ประชาชนร้อยละ 44.0 เห็นว่าโครงการพัฒนาชนบทที่ดำเนินงานในหมู่บ้านนั้นได้ผลดีมาก และร้อยละ 48.9 เห็นว่าได้ผลดีระดับปานกลาง เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ประชาชนครึ่งหนึ่ง จะมีความเห็นว่าการพัฒนาชนบทได้ผลดีปานกลาง ก็ยังมีความต้องการให้มีโครงการพัฒนาชนบทเพิ่มขึ้น

จากลักษณะเบื้องต้นโดยทั่ว ๆ ไปของกลุ่มตัวอย่างซึ่งได้จากหมู่บ้านในจังหวัดน่าน นครพนม และพัทลุง จังหวัดละสามหมู่บ้านรวม 9 หมู่บ้านนั้น ประชาชนผู้เป็นกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะเช่นเดียวกับประชาชนในหมู่บ้านชนบทของประเทศไทยโดยทั่ว ๆ ไป โครงการพัฒนาชนบทที่กำลังดำเนินอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือมีบุคลากรจากหน่วยงานของรัฐบาลให้แนวความคิด หรือให้คำแนะนำ ให้ความสนับสนุนทางด้านเครื่องมือ อุปกรณ์เพียงบางส่วน และชาวบ้านต้องลงแรงช่วยเหลือในโครงการพัฒนาชนบท ดังกล่าว ผลจากการที่มีโครงการพัฒนาชนบทช่วยทำให้ประชาชนในหมู่บ้านได้รับผลประโยชน์จากโครงการดังกล่าว มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เห็นว่าแม้โครงการจะมีผลดีในระดับปานกลาง และมีผลเสียบ้าง แต่ก็ต้องการให้มีโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นอีก ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะที่เห็นได้ทั่ว ๆ ไปของโครงการพัฒนาชนบทของไทย สิ่งที่

แตกต่างกันในหมู่บ้านทั้ง 9 แห่งนี้คือจำนวนโครงการพัฒนาชนบท ซึ่งมีจำนวนตั้งแต่ 1 - 5 โครงการ

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อตอบปัญหาวิจัย

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาวิจัยที่กำหนดไว้ 3 ประการคือ ประการแรก หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทน้อย ปานกลาง และมาก มีศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนแตกต่างกันอย่างไรในด้าน เศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม ประการที่สอง โครงการพัฒนาชนบทมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน หรือไม่เพียงใด และประการสุดท้าย โครงการพัฒนาชนบทสร้างปัญหาอะไรให้แก่ประชาชนบ้าง หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบทจำนวนแตกต่างกันมีปัญหามากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ในการเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อตอบปัญหาดังกล่าว ได้เสนอผลการวิเคราะห์ในการทดสอบสมมติฐาน ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบท ผลของโครงการพัฒนาชนบทต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบท และปัญหาอุปสรรคเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชนบทของกลุ่มตัวอย่างในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทแตกต่างกัน 3 กลุ่ม คือ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบท 0 - 2 โครงการ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบท 3 - 4 โครงการ และหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบท 5 โครงการ

2.1 การวิเคราะห์เปรียบเทียบกลุ่มหมู่บ้าน 3 กลุ่ม

เนื่องจากตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์เชิงปริมาณเพื่อตอบปัญหาวิจัยในส่วนนี้มีหลายตัว และการเสนอผลการวิเคราะห์จะใช้สัญลักษณ์แทนชื่อตัวแปร ดังนั้นเพื่อความสะดวกสำหรับผู้อ่านรายงานผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยจึงเสนอรายชื่อตัวแปร สัญลักษณ์ที่ใช้ พร้อมทั้งค่าสถิติเบื้องต้นให้เห็นถึงลักษณะการแจกแจงของตัวแปรด้วยตารางที่ 1, 2 ในภาคผนวก ข. จากตารางค่าสถิติพื้นฐานของคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง แสดงว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชายมีการศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นหัวหน้าครอบครัว และมีอายุเฉลี่ย 44 ปี ค่าการกระจายแสดงว่ามีความแปรปรวนในคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างไม่มากนัก ตัวแปรเกี่ยวกับโครงการพัฒนาและ

สภาพการพัฒนาแสดงว่า โครงการพัฒนาชนบทมีบุคลากรของรัฐเข้าช่วยเหลือโดยเฉลี่ย 7 คน การให้ความช่วยเหลือสนับสนุนโครงการพัฒนาในด้านการให้เงิน อุปกรณ์และคำแนะนำรวมกัน โดยเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ชาวบ้านมีความพึงพอใจโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน โดยเฉลี่ยระดับค่อนข้างมาก เมื่อพิจารณาสภาพการพัฒนาในระดับหมู่บ้านและครอบครัว โดยพิจารณาจากรายเฉลี่ยตัวแปรทางด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม มีค่าในระดับปานกลาง ค่าการกระจายแสดงว่ามีความแปรปรวนค่อนข้างต่ำ

ตัวแปรเกี่ยวกับศักยภาพแบ่งออกเป็น 4 ตัวแปร คือศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ศักยภาพด้านจิตวิทยา ศักยภาพด้านสังคม และศักยภาพด้านคุณธรรม โดยที่ข้อมูลที่ได้ไม่สมบูรณ์เพียงพอในการวัดศักยภาพด้านเศรษฐกิจ และจิตวิทยา ในการวิเคราะห์ข้อมูลจึงให้คะแนนรวมเป็นศักยภาพรวมด้านเศรษฐกิจ และด้านจิตวิทยา ส่วนการวัดศักยภาพด้านสังคม และคุณภาพ แยกวัดเป็นตัวแปร ความร่วมมือร่วมใจ ความสัมพันธ์ขอบพ้อ ความรักถิ่นฐาน ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อ ก่อนที่จะรวมคะแนนเป็นศักยภาพรวมด้านสังคม และด้านคุณธรรม ตัวแปรย่อยในการวัดศักยภาพแสดงให้เห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้ว ศักยภาพด้านคุณธรรม และด้านสังคมอยู่ในระดับปานกลาง การกระจายของคะแนนค่อนข้างต่ำ เมื่อรวมคะแนนเป็นศักยภาพรวม ผู้วิจัยได้พิจารณารวมคะแนนโดยปรับให้เป็นคะแนนมาตรฐาน และโดยที่การวัดศักยภาพเป็นการวัดหลังความสามารถในลักษณะที่เป็นศักยภาพสัมพัทธ์ (relative measure) มิใช่ศักยภาพสมบูรณ์ (absolute measure) การปรับให้เป็นคะแนนมาตรฐานจึงสามารถทำได้ และทำให้การรวมคะแนนที่มีมาตรการวัดแตกต่างกันเป็นไปตามหลักของการวัด และการแจกแจงของศักยภาพรวมจะมีการแจกแจงใกล้เคียงกับโค้งปกติ อย่างไรก็ตาม คะแนนเฉลี่ยของศักยภาพรวมจะไม่มี ความหมายในตัวเองเหมือนคะแนนตัวแปรศักยภาพย่อยแต่ละด้าน ดังนั้น ในการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัย ผู้วิจัยจึงใช้ตัวแปรทั้งตัวแปรศักยภาพย่อยแต่ละด้าน และศักยภาพรวมด้วย

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยในส่วนที่เป็น การเปรียบเทียบ กลุ่มหมู่บ้าน 3 กลุ่ม ที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย ปานกลาง และมาก จะนำเสนอแยกเป็น การเปรียบเทียบเกี่ยวกับโครงการพัฒนา การเปรียบเทียบตัวแปรสภาพการพัฒนา และการ

เปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชุมชนตามลำดับต่อไปนี้

การเปรียบเทียบเกี่ยวกับโครงการพัฒนา

จากการวิเคราะห์โดยใช้ค่าสถิติ ไค-สแควร์ เปรียบเทียบลักษณะความช่วยเหลือที่หมู่บ้านได้รับ ตามตาราง 3 ภาคผนวก ข. ปรากฏว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน กำเหมายำ ตลอดจนถึงด้านวัสดุอุปกรณ์ในระดับสูง เมื่อเปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยโครงการ ระดับความช่วยเหลือกับกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาต่างกัน มีความสัมพันธ์กันแสดงด้วยค่า ไค-สแควร์ มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ทุกค่า

ผลการวิเคราะห์โดยใช้การทดสอบไค - สแควร์ ตรวจสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาต่างกันว่ามีการเข้าร่วมโครงการพัฒนาของชาวบ้านในด้านแรงงาน ที่ดิน และการเงิน ต่างกันหรือไม่ มีเหตุผลในการเข้าร่วมโครงการแตกต่างกันหรือไม่ มีความพอใจโครงการพัฒนา ต้องการให้มีโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้น แยกต่างหากหรือไม่ ผลปรากฏว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่ม มีลักษณะไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ข้อมูลแสดงว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เข้าร่วมโครงการโดยการใช้แรงงานเป็นส่วนมาก บริจาคเงินและที่ดินเป็นส่วนน้อย และเข้าร่วมโครงการเพราะต้องการเห็นความเจริญก้าวหน้าของหมู่บ้าน ชาวบ้านมีความพอใจในผลงานของโครงการพัฒนา และต้องการให้มีโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้นอีก

การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยจำนวนบุคลากรของรัฐที่ช่วยเหลือโครงการพัฒนา โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวนได้ผลดังตาราง 2

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบจำนวนบุคลากรของรัฐโดยเฉลี่ยที่ช่วยเหลือโครงการ ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าต่ำสุด	ค่าสูงสุด	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ
							F
น้อย	0	8	2.69	ระหว่างกลุ่ม	2	1155.65	97.78**
ปานกลาง	1	18	6.85	ภายในกลุ่ม	268	11.82	
มาก	4	20	10.23	รวม	270		

จากตาราง 2 สรุปได้ว่า หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีบุคลากรของรัฐเข้าไปช่วยเหลือโครงการพัฒนาโดยเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ มีบุคลากรของรัฐช่วยเหลือเฉลี่ย 2.69 คน หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ มีบุคลากรของรัฐช่วยเหลือเฉลี่ย 6.85 คน ในขณะที่หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 5 โครงการขึ้นไป มีบุคลากรของรัฐช่วยเหลือเฉลี่ย 10.23 คน

เป็นที่น่าสังเกตว่า หมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่มที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกันได้รับความช่วยเหลือทางการเงิน คำแนะนำ และวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนมีบุคลากรของรัฐเข้าไปช่วยเหลือด้วยปริมาณที่แตกต่างกัน แต่การเข้าร่วมโครงการพัฒนาตามความคิดเห็นของชาวบ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่มหมู่บ้าน ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละแรงงาน เงิน และที่ดิน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ชาวบ้านมีความพอใจในโครงการ และต้องการให้มีโครงการพัฒนาเพิ่มมากขึ้นอีกเช่นเดียวกันทั้งสามกลุ่มหมู่บ้าน

การเปรียบเทียบตัวแปรสภาพการพัฒนานที่เป็นผลจากโครงการ

โดยที่ตัวแปรสภาพการพัฒนามทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม เป็นการประเมินสภาพการพัฒนามโครงการพัฒนาชนบทแต่ละโครงการว่ามีประโยชน์ หรือมีผลเสีย

แต่ละด้านอย่างไร แล้วนำผลการประเมินจากทุกโครงการมาหาค่าเฉลี่ย ลักษณะของตัวแปร จึงมีคุณสมบัติเป็นตัวแปรต่อเนื่องที่สามารถทำการเปรียบเทียบโดยการใช่วิธีสถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนได้ ผลการวิเคราะห์ตัวแปรย่อยแต่ละตัวแปรที่มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเสนอไว้ในตาราง 4, 5 ภาคผนวก ข. และผลการวิเคราะห์ตัวแปรสภาพการพัฒนารวมเสนอไว้ในตาราง 3 ดังต่อไปนี้

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรสภาพการพัฒนารวมทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาและคุณธรรม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ F
ALLX	น้อย	2.21	ระหว่างกลุ่ม	2	13.18	154.46**
	ปานกลาง	1.51	ภายในกลุ่ม	268	0.08	
	มาก	1.51	รวม	270		
ALLY	น้อย	2.26	ระหว่างกลุ่ม	2	13.32	116.53**
	ปานกลาง	1.84	ภายในกลุ่ม	268	0.11	
	มาก	1.45	รวม	270		

จากตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนแสดงว่า ค่าเฉลี่ยตัวแปรสภาพการพัฒนารวม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกันมีค่าต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ ทำให้สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม จากการประเมินของชาวบ้านดีกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 5 โครงการ เมื่อพิจารณาตัวแปรย่อยเป็นรายตัวแปร พบว่าหมู่บ้านที่มี

โครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการเห็น ชาวบ้านมีความเห็นว่าโครงการพัฒนาชนบททำให้ความเป็นอยู่ดีขึ้น สุขภาพดีขึ้น ชาวบ้านคุ้นเคยกัน ทำงานร่วมกัน มีความสามัคคีกัน และพอใจโครงการพัฒนามากกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการ ในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาเพียง 0 - 2 โครงการนี้มีปัญหาจากการที่ชาวบ้านออกไปทำงานนอกหมู่บ้านบ้าง มีปัญหาจากการเสียสละที่ดินเพื่อความเจริญของหมู่บ้านบ้าง แต่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นปัญหาน้อยกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการ ส่วนปัญหาอาชญากรรม ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ มีปัญหาอาชญากรรมน้อยกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 และ 5 โครงการ เมื่อพิจารณาตัวแปรประเมิณผลที่ได้รับจากโครงการพัฒนาในระดับครอบครัว ปรากฏว่า ชาวบ้านมีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ เห็นว่าครอบครัวของตนมีรายได้ดีขึ้น และมีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยดีขึ้นมากกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยคือ 0 - 2 โครงการ และจำนวนมาก คือตั้งแต่ 5 โครงการขึ้นไป แต่ในเรื่องของภาระที่ชาวบ้านต้องรับผิดชอบเสียสละเวลา แรงงาน และเงินในโครงการพัฒนา ตลอดจนความรู้สึกว่าตนได้รับความไว้วางใจจากเพื่อนบ้าน และความคุ้นเคยนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาน้อยเพียง 1 - 2 โครงการ มีความเห็นในทางที่ดีกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการ

กล่าวโดยสรุป ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ พิจารณาเห็นว่า หมู่บ้านและครอบครัวของตนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด และได้รับผลเสียน้อยที่สุดเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม รองลงไปคือชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ ส่วนหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 5 โครงการขึ้นไป เห็นว่า ได้รับผลประโยชน์น้อย และได้รับผลเสียจากโครงการมากกว่าหมู่บ้าน 2 กลุ่มแรก กล่าวได้ว่า จำนวนโครงการพัฒนาที่แตกต่างกันในกลุ่มหมู่บ้านทั้ง 3 กลุ่ม มีผลต่อสภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน ซึ่งจะมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาของประชาชนในหมู่บ้านด้วย

การเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบท

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการทางสถิติที่ใช้เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทของชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน 3 กลุ่มหมู่บ้าน คือกลุ่มที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2, 3 - 4 และ 5 โครงการ นั้น ใช้การทดสอบไค-สแควร์วิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพที่วัดเป็นตัวแปรย่อยซึ่งมีคุณสมบัติเป็นตัวแปรจัดประเภทและใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนในการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพร่วมซึ่งมีคุณสมบัติเป็นตัวแปรต่อเนื่อง ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยการทดสอบไค-สแควร์ สรุปในตาราง 4 และเสนอรายละเอียดผลการวิเคราะห์เฉพาะตัวแปรที่มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในตาราง 6 ภาคผนวก ข. ส่วนผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเสนอไว้ในตาราง 5 - 8 รวม 4 ตาราง แยกตามศักยภาพในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทด้านเศรษฐกิจเมื่อวิเคราะห์เป็นตัวแปรย่อย ปรากฏว่าศักยภาพย่อย 3 ตัวแปร มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาต่างกัน และเมื่อวิเคราะห์ศักยภาพรวมปรากฏว่า ศักยภาพรวมด้านเศรษฐกิจระหว่างกลุ่มหมู่บ้านทั้งสามกลุ่มแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ศักยภาพย่อย 3 ตัวแปรที่มีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มหมู่บ้าน ได้แก่ ศักยภาพในการพัฒนาให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ศักยภาพในการผลิต ศักยภาพในการทำรายได้เพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพในหมู่บ้านแต่ละกลุ่ม กลุ่มหมู่บ้านที่มีศักยภาพสูงในด้านหนึ่งมิได้มีศักยภาพอีกสองด้านสูงตามไปด้วยกัน กล่าวคือ ศักยภาพด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ปรากฏว่า หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อยมีศักยภาพสูงสุด รองลงไปคือหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนามาก และหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาปานกลาง แต่ศักยภาพด้านการผลิตหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลางมีศักยภาพสูงสุด รองลงไปคือหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อย และหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมาก ส่วนศักยภาพด้านการทำรายได้เพิ่มขึ้นนั้น หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลางมีศักยภาพสูงสุด รองลงไปคือหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมาก และหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยตามลำดับ สภาพการณ์ที่ศักยภาพในหมู่บ้านแต่ละกลุ่ม

มีความแตกต่างกันตามลักษณะของศักยภาพ เมื่อนำศักยภาพย่อยมาวิเคราะห์รวมกันเป็นศักยภาพรวมทางเศรษฐกิจ จึงอาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ไม่พบความแตกต่างระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน เมื่อวิเคราะห์ศักยภาพรวมทางเศรษฐกิจ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลศักยภาพด้านเศรษฐกิจ แสดงว่าข้อมูลจากการวิจัยนี้สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน กล่าวคือ หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย หรือปานกลาง มีศักยภาพการพัฒนาทางด้านการผลิต การทำรายได้เพิ่ม และการพัฒนาความเป็นอยู่ดีกว่ากลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามาก แต่ศักยภาพรวมด้านเศรษฐกิจ ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านทั้งสามกลุ่มไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย

ตาราง 4 ค่าสถิติไค-สแควร์ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะการวัดศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม เป็นรายข้อ ระหว่างหมู่บ้าน 3 กลุ่มที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

ด้านเศรษฐกิจ	X ²	ด้านจิตวิทยา	X ²	ด้านสังคม	X ²	ด้านคุณธรรม	X ²
ECON 1	1.72	PSY 1	1.06	SOC 1	29.42**	MOR 1	4.63
ECON 2	54.05**	PSY 2	1.79	SOC 2	13.00**	MOR 2	8.60
ECON 3	62.21**	PSY 3	2.09	SOC 3	20.98**	MOR 3	8.09
ECON 4	11.07*	PSY 4	1.53	SOC 4	9.22	MOR 4	16.05*
ECON 5	1.06	PSY 5	1.21	SOC 5	10.36	MOR 5	11.28*
		PSY 6	0.96	SOC 6	15.79*	MOR 6	16.61*
		PSY 7	1.41	SOC 7	11.53	MOR 7	10.94
		PSY 8	0.41	SOC 8	7.19		
		PSY 9	4.46	SOC 9	9.51		
				SOC 10	2.83		
				SOC 11	9.19		
				SOC 12	9.25		
				SOC 13	7.67		

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านเศรษฐกิจ ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ F
TECON 1	น้อย	48.84	ระหว่างกลุ่ม	2	85.59	0.85
	ปานกลาง	50.82	ภายในกลุ่ม	268	100.11	
	มาก	49.97	รวม	270		
TECON 2	น้อย	56.04	ระหว่างกลุ่ม	2	2,692.72	33.39**
	ปานกลาง	45.06	ภายในกลุ่ม	268	80.65	
	มาก	50.90	รวม	270		
TECON 3	น้อย	49.11	ระหว่างกลุ่ม	2	1,305.79	14.35**
	ปานกลาง	53.62	ภายในกลุ่ม	268	91.00	
	มาก	46.43	รวม	270		
TECON 4	น้อย	46.98	ระหว่างกลุ่ม	2	551.27	5.71*
	ปานกลาง	52.04	ภายในกลุ่ม	268	96.56	
	มาก	50.08	รวม	270		

ตาราง 5 (ต่อ)

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความแปรปรวน		df	M.S.	ค่าสถิติ F
			ระหว่างกลุ่ม	ภายในกลุ่ม			
TECON 5	น้อย	50.47	ระหว่างกลุ่ม	2	22.38	0.22	
	ปานกลาง	50.13	ภายในกลุ่ม	268	100.58		
	มาก	49.46	รวม	270			
TECON 6	น้อย	250.82	ระหว่างกลุ่ม	2	758.94	1.17	
	ปานกลาง	250.69	ภายในกลุ่ม	268	649.63		
	มาก	245.72	รวม	270			

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านจิตวิทยา ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการที่หนาแตกต่างกัน

ตัวแปร	M.S. จากแหล่งความแปรปรวน		ค่าสถิติ F
	ระหว่างกลุ่ม	ภายในกลุ่ม	
TPSY 1	53.02	100.35	0.52
TPSY 2	89.25	100.08	0.89
TPSY 3	104.34	99.96	1.04
TPSY 4	76.29	100.19	0.76
TPSY 5	60.44	100.29	0.60
TPSY 6	47.73	100.41	0.47
TPSY 7	70.29	100.23	0.70
TPSY 8	20.34	100.61	0.20
TPSY 9	222.07	99.07	2.24
TPSY	2,096.47	3,199.23	0.66

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบศักยภาพด้านจิตวิทยาระหว่างกลุ่มหมู่บ้านในตาราง 4 และตาราง 6 จะเห็นได้ว่า กลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านจิตวิทยาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งการวิเคราะห์ศักยภาพย่อย และศักยภาพรวม ผลการวิเคราะห์นั้นไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยซึ่งเชื่อว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อย จะมีศักยภาพด้านจิตวิทยาสูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง หรือจำนวนมาก อย่างไรก็ตาม ค่าของศักยภาพด้านจิตวิทยาของหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยโครงการก็มีค่าสูงกว่าศักยภาพของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนหลายโครงการ แม้ว่า จะไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพด้านสังคมในการพัฒนาชนบทเมื่อวิเคราะห์เป็นศักยภาพรวม และศักยภาพย่อย ปรากฏว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย ศักยภาพด้านสังคมของชาวบ้านจะสูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาปานกลาง หรือมากโครงการ ในเรื่องความร่วมมือร่วมใจ ความรักถิ่นฐาน และศักยภาพรวมด้านสังคม ผลการวิเคราะห์นั้นไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ซึ่งเชื่อว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยจะมีศักยภาพทางสังคมเท่ากัน หรือต่ำกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมาก เมื่อพิจารณาการวิเคราะห์เปรียบเทียบตัวแปรศักยภาพย่อยทั้ง 14 ตัวแปรโดยสรุปในตาราง 4 จะเห็นว่า มีเพียง 5 จาก 14 ตัวแปรเท่านั้นที่ค่าศักยภาพทางสังคมมีความแตกต่างกันระหว่างกลุ่มหมู่บ้าน อีก 9 ตัวแปรมีค่าไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย กล่าวได้ว่าผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน

ตาราง 7 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านสังคม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ F
TSOC 1	น้อย	53.84	ระหว่างกลุ่ม	2	675.88	7.11
	ปานกลาง	48.36	ภายในกลุ่ม	268	95.12	
	มาก	48.79	รวม	270		
TSOC 2	น้อย	51.12	ระหว่างกลุ่ม	2	68.66	0.68
	ปานกลาง	49.30	ภายในกลุ่ม	268	100.25	
	มาก	49.85	รวม	270		
TSOC 3	น้อย	52.40	ระหว่างกลุ่ม	2	435.20	4.47*
	ปานกลาง	47.76	ภายในกลุ่ม	268	97.36	
	มาก	50.92	รวม	270		
TSOC	น้อย	151.07	ระหว่างกลุ่ม	2	4,271.99	5.48**
	ปานกลาง	138	ภายในกลุ่ม	268	779.71	
	มาก	137.72	รวม	270		

การที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านศักยภาพทางจิตวิทยาไม่เป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย และการที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านศักยภาพทางสังคมเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัยเพียงบางส่วนนั้นอาจจะอธิบายได้ 2 แนวทาง แนวทางแรกเป็นการอธิบายด้วยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะทางจิตวิทยาและทางสังคม เนื่องจากศักยภาพทางจิตวิทยาและศักยภาพทางสังคมเป็นศักยภาพที่ต้องใช้เวลาในการปลูกฝังและพัฒนาให้ดีขึ้น หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้

ควรจะมีการพัฒนาศักยภาพทางจิตวิทยาที่ดีขึ้น และศักยภาพทางสังคมเท่าเดิมหรือลดลง แต่ข้อมูลไม่แสดงว่าเป็นไปตามที่ผู้วิจัยคาดคะเน เนื่องจากขณะเก็บข้อมูลอาจยังเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานกำลังอยู่ในกระบวนการพัฒนาศักยภาพอยู่ก็เป็นได้ และทำให้ระดับศักยภาพของชาวบ้านไม่แตกต่างกันอย่างเด่นชัดจากชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านกลุ่มอื่น นอกจากนี้ อาจจะสามารถอธิบายได้ด้วยคุณสมบัติของเครื่องมือที่ใช้ในการวัดศักยภาพทางจิตวิทยา และศักยภาพทางสังคมของการวิจัยนี้ กล่าวคือ ศักยภาพทางจิตวิทยาเป็นจิตลักษณะภายในตัวบุคคลที่อาจไม่แสดงออกเป็นพฤติกรรมให้เห็นปรากฏ เหมือนศักยภาพทางเศรษฐกิจ การวัดศักยภาพทางจิตวิทยาโดยการสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลอาจมีข้อบกพร่องไม่มีความไวพอที่จะวัดความแตกต่างของระดับศักยภาพได้ และในทำนองเดียวกับการวัดศักยภาพทางสังคม โดยการสอบถามความคิดเห็นอาจไม่แม่นยำเพียงพอเท่าการสังเกตพฤติกรรมของชุมชนในสังคม และมีผลทำให้ผลการวิจัยไม่เป็นไปตามสมมุติฐานได้

เหตุผลแนวทางที่สองที่อาจช่วยอธิบายความไม่สอดคล้องระหว่างผลการวิจัยกับสมมุติฐานการวิจัย คือลักษณะของโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน ตามสภาพการพัฒนาชนบทโดยทั่ว ๆ ไปตามหลักวิชาการ หากโครงการพัฒนาชนบทนั้นมีลักษณะเป็นโครงการที่ไปประโยชน์กับชาวบ้านส่วนใหญ่ การที่หมู่บ้านมีโครงการจำนวนน้อยจะทำให้ชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมโครงการ และพัฒนาศักยภาพทางจิตวิทยาได้ดีขึ้น แต่ในขณะเดียวกันเนื่องจากโครงการมีจำนวนน้อย จะเกิดการแข่งขันเพื่อรับผลประโยชน์ของโครงการซึ่งอาจทำให้ความสัมพันธ์ ร่วมมือร่วมใจ อันเป็นศักยภาพทางสังคมที่สำคัญลดน้อยลงได้ ผู้วิจัยคาดคะเนว่า โครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างสำหรับงานวิจัยนี้ไม่เป็นไปตามหลักวิชาการ แต่มีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาที่ผลประโยชน์ตกอยู่กับคนกลุ่มเดียว มิใช่ชาวบ้านส่วนใหญ่ตามหลักการพัฒนาชนบท ดังนั้น ไม่ว่าหมู่บ้านจะมีโครงการพัฒนาเป็นจำนวนมากหรือน้อยก็ตาม ผลประโยชน์ก็ตกอยู่กับกลุ่มคนกลุ่มน้อยชุดเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับผลประโยชน์มากนัก จึงไม่เกิดการพัฒนาศักยภาพไปในทิศทางที่กล่าวไว้ตามสมมุติฐานการวิจัย อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี การที่ยืนยันเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมและวิเคราะห์ประกอบในการวิจัยนี้ด้วย ซึ่งจะได้เสนอรายละเอียดต่อการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพด้านคุณธรรมระหว่างกลุ่มหมู่บ้านตามตารางที่ 4 และ 8 ปรากฏผลว่าเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ศักยภาพรวมด้านคุณธรรมของชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อยมีค่าไม่แตกต่างจากกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนา มาก การวิเคราะห์ศักยภาพย่อยด้านคุณธรรมทั้ง 3 ด้าน คือ ความสามารถในการพึ่งตนเอง ความสามัคคี และความเอื้อเฟื้อ พบว่ามีเพียงด้านความสามัคคีเท่านั้นที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอีกสองด้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยศักยภาพด้านคุณธรรมระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน โครงการพัฒนา	ค่าเฉลี่ย	แหล่งคว้าม		df	M.S.	ค่าสถิติ F
			แปรปรวน				
TMOR 1	น้อย	49.82	ระหว่างกลุ่ม	2	12.83	0.13	
	ปานกลาง	49.76	ภายในกลุ่ม	268	100.66		
	มาก	50.44	รวม	270			
TMOR 2	น้อย	47.42	ระหว่างกลุ่ม	2	333.05	3.41*	
	ปานกลาง	50.73	ภายในกลุ่ม	268	98.20		
	มาก	51.73	รวม	270			
TMOR 3	น้อย	48.50	ระหว่างกลุ่ม	2	247.80	2.51	
	ปานกลาง	51.65	ภายในกลุ่ม	268	98.88		
	มาก	49.28	รวม	270			
TMOR	น้อย	144.46	ระหว่างกลุ่ม	2	786.18	1.56	
	ปานกลาง	150.23	ภายในกลุ่ม	268	503.19		
	มาก	146.50	รวม	270			

โดยสรุปผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกันได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยในเรื่องของศักยภาพทางเศรษฐกิจและคุณธรรม ส่วนการวิเคราะห์ศักยภาพด้านจิตวิทยาและสังคม ได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาเพียง 1 - 2 โครงการ ชาวบ้านจะมีศักยภาพทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการพัฒนาความเป็นอยู่ ความสามารถทางการผลิต และการทำรายได้เพิ่มขึ้น มีศักยภาพทางคุณธรรมเกี่ยวกับความสามารถในการพึ่งตนเอง และความเอื้อเฟื้อคงเดิม ศักยภาพทางคุณธรรมด้านความสามัคคีเพิ่มขึ้น มีศักยภาพทางจิตวิทยาคงเดิม และมีศักยภาพทางสังคมด้านความร่วมมือร่วมใจ และด้านความรักถิ่นฐานดีขึ้น สำหรับศักยภาพทางสังคมด้านความสัมพันธ์ขอบพอกคงเดิม เมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 4 - 5 โครงการ ผลของการวิเคราะห์ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า จำนวนโครงการพัฒนาชนบท มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบท ซึ่งในหัวข้อต่อไปจะเป็นการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบว่า ผลของโครงการพัฒนาชนบท ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม ซึ่งมีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบท

2.2 ผลของโครงการพัฒนาชนบทต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบท

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในหัวข้อนี้เป็นการเสนอผลการวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบสมมุติฐานการวิจัยในข้อ 2 ซึ่งกำหนดว่า หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีผลทำให้ตัวแปรทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรมเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาแต่ละด้าน วิธีการวิเคราะห์ที่ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์และการถดถอย ได้ผลการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

ตาราง 9 เป็นผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของตัวแปรรวม 15 ตัวแปร ได้แก่ จำนวนโครงการพัฒนาชนบท (GROUP) ประเภทของหมู่บ้าน (TYPE) อายุ (AGE) เพศ (SEX) ระดับการศึกษา (EDUC) สถานะการเป็นสมาชิกของครอบครัว (STATUS) ปริมาณของความช่วยเหลือในโครงการพัฒนา (HELP) ระดับความพึงพอใจในโครงการพัฒนา (PROATT)

จำนวนบุคลากรของรัฐที่เข้ามาช่วยเหลือในโครงการ (PNUM) ตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรมระดับหมู่บ้าน (ALLX) และระดับครอบครัว (ALLY) ศักยภาพทางเศรษฐกิจ (TECON) ศักยภาพทางจิตวิทยา (TPSY) ศักยภาพทางสังคม (TSOC) และศักยภาพทางคุณธรรม (TMOR) ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ผู้วิจัยใช้ตัวแปร TYPE, SEX, STATUS เป็นตัวแปรคัมมี่ (dummy variables) มีค่าของตัวแปรเป็น 0 กับ 1 เมื่อตัวแปร TYPE มีค่าเป็น 1 หมายถึงเป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (อ.พ.ป.) และเมื่อมีค่าเป็น 0 หมายถึงเป็นหมู่บ้านที่มีใช้หมู่บ้าน อ.พ.ป. เมื่อตัวแปร SEX มีค่าเป็น 1 หมายถึงเพศชาย และ 0 หมายถึงเพศหญิง เมื่อตัวแปร STATUS มีค่าเป็น 1 หมายถึงหัวหน้าครอบครัว และ 0 หมายถึงสมาชิกของครอบครัว ส่วนตัวแปรอื่น ๆ มีระดับการวัดเป็นตัวแปรต่อเนื่อง ซึ่งใช้วิเคราะห์สหสัมพันธ์ และการถดถอยทางสถิติได้

จากตาราง GROUP มีความสัมพันธ์ทางลบกับตัวแปร ALLX, ALLY และ TSOC และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับ PNUM อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย มีสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม รวมทั้งศักยภาพทางสังคม สูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามาก ส่วนศักยภาพทางจิตวิทยา ศักยภาพทางเศรษฐกิจ และศักยภาพทางคุณธรรมไม่มีความสัมพันธ์กับโครงการพัฒนา ความสัมพันธ์ทางบวกระหว่าง GROUP กับ PNUM แสดงว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามากมีจำนวนบุคลากรของรัฐมาช่วยงานสูงมากด้วย

ความสัมพันธ์ที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่ง คือความสัมพันธ์ระหว่าง TYPE กับ AGE, HELP, ALLX, ALLY, TECON, TPSY และ TMOR ทางลบ และสัมพันธ์กับ EDUC และ PROATT ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ความสัมพันธ์ดังกล่าวแสดงว่าหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้าน อ.พ.ป. นั้น ชาวบ้านจะมีอายุเฉลี่ยต่ำกว่า มีระดับการศึกษาสูงกว่า ได้รับความช่วยเหลือในโครงการพัฒนาน้อยกว่า มีความพอใจโครงการพัฒนามากกว่า มีสภาพเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรมดีกว่า และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา และคุณธรรม ต่ำกว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีใช้หมู่บ้าน อ.พ.ป.

เป็นที่น่าสังเกตว่าตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพทั้ง 4 ด้านไม่เหมือนกัน ตัวแปรที่สัมพันธ์กับศักยภาพทางเศรษฐกิจได้แก่ TYPE, AGE, ALLX และ ALLY หมายความว่า ศักยภาพทางเศรษฐกิจน่าจะขึ้นอยู่กับประเภทของหมู่บ้าน สภาพการพัฒนา และอายุของชาวบ้านมากที่สุด ตัวแปรที่สัมพันธ์กับศักยภาพทางจิตวิทยามีเพียงตัวเดียวคือ ประเภทของหมู่บ้าน และตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับศักยภาพทางสังคมได้แก่ GROUP, PROATT, ALLX และ ALLY หมายความว่า ศักยภาพทางสังคมน่าจะขึ้นอยู่กับจำนวนโครงการพัฒนา สภาพการพัฒนา และความพอใจโครงการพัฒนามากที่สุด ส่วนตัวแปรที่สัมพันธ์กับศักยภาพทางคุณธรรม ได้แก่ TYPE และ PROATT หมายความว่าประเภทของหมู่บ้าน และความพอใจในโครงการพัฒนา เท่านั้นที่สัมพันธ์กับศักยภาพทางคุณธรรม อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ด้วยสหสัมพันธ์เป็นการให้ผลการวิเคราะห์โดยไม่มี การควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ด้วย ซึ่งผลการวิเคราะห์ที่ให้ความสัมพันธ์ที่ยังไม่รัดกุมเพียงพอเหมือนผลการวิเคราะห์การถดถอย ซึ่งจะได้กล่าวถึงดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์การถดถอย ซึ่งผลการวิเคราะห์แสดงไว้ในตารางที่ 10 ใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์จากตารางที่ 8 เป็นพื้นฐานในการวิเคราะห์ ผู้อ่านควรสังเกตว่าทั้งตารางที่ 8 และ 9 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างลดลงเหลือเพียง 230 คน ทั้งนี้เพราะมีตัวแปรบางตัวที่ข้อมูลขาดหายไป ในหน่วยตัวอย่างบางหน่วย เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS ต้องตัดหน่วยตัวอย่างดังกล่าวออกไป เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานกับข้อมูลที่วิเคราะห์ตอนต้นปรากฏว่าค่าไม่แตกต่างกัน จึงไม่น่าจะมีผลกระทบต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้แต่อย่างใด

ตาราง 10 เสนอผลการวิเคราะห์การถดถอยทางสถิติที่เป็นผลจากการวิเคราะห์รวม 6 สมการ มี ALLX, ALLY, TECON, TPSY, TSOC และ TMOR เป็นตัวแปรตาม โดยมีตัวแปรที่เหลือจากจำนวน 15 ตัวแปรที่กล่าวในตอนต้นแล้วเป็นตัวแปรต้น ข้อมูลในตารางเสนอเฉพาะค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของตัวแปรที่มีนัยสำคัญทางสถิติและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ทุกคุณเท่านั้น ผลการวิเคราะห์แสดงว่า จำนวนโครงการพัฒนา ประเภทหมู่บ้าน และความพอใจในโครงการพัฒนา มีผลทำให้สภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม ของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้จำนวนโครงการเป็นตัวแปรที่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลง

ตาราง 10 สัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐาน และสหสัมพันธ์พหุคูณ ในการวิเคราะห์การถดถอย

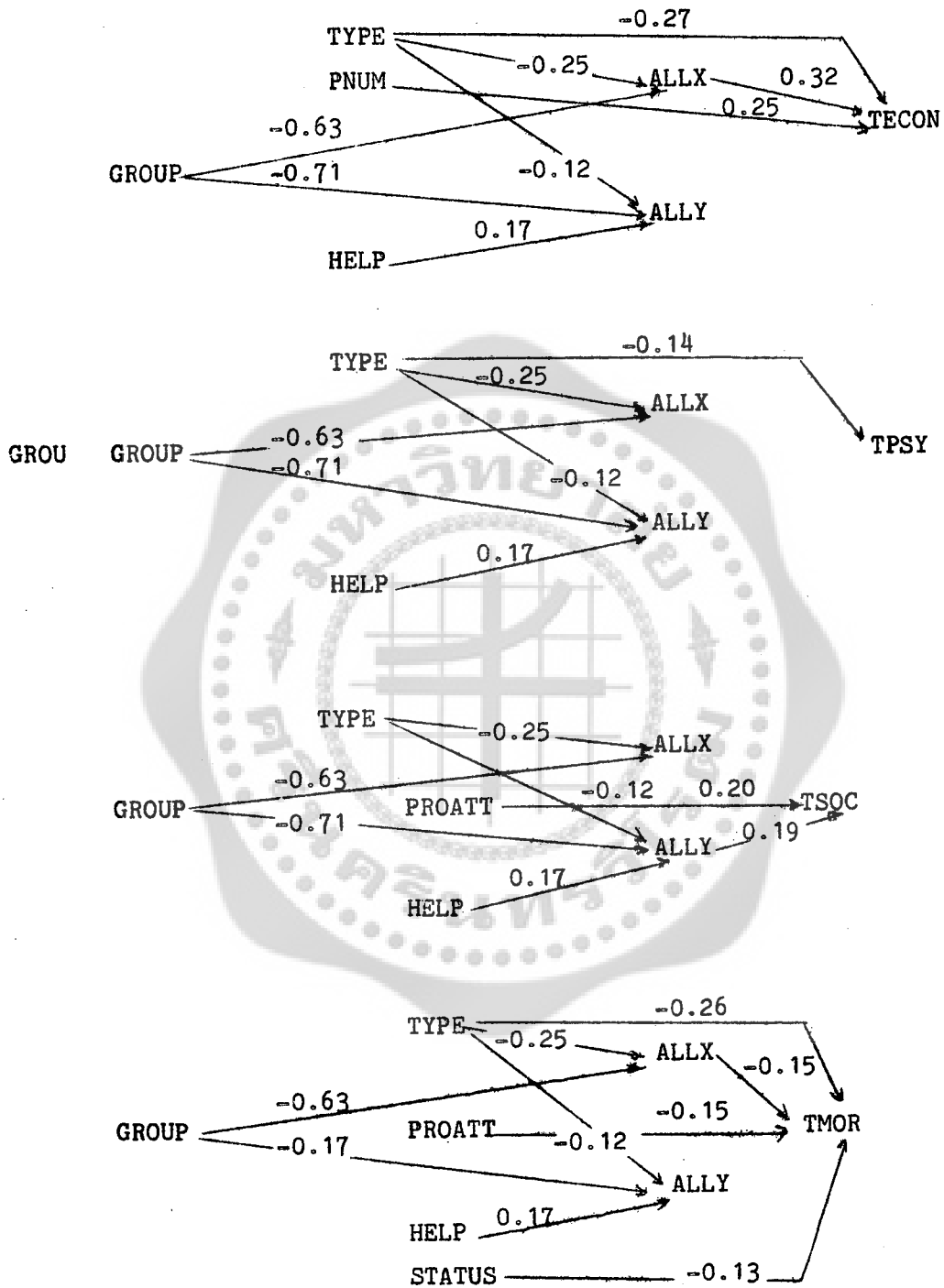
ตัวแปรต้น	ตัวแปรตาม					
	ALLX	ALLY	TECON	TPSY	TSOC	TMOR
GROUP	-0.63**	-0.71**	-	-	-	-
TYPE	-0.28**	-0.12*	-0.27**	-0.14*	-	-0.26
AGE	-	-	-	-	-	-
SEX	-	-	-	-	-	-
EDUC	-	-	-	-	-	-
STATUS	-	-	-	-	-	-0.13*
HELP	-	0.17**	-	-	-	-
PROATT	-	-	-	-	0.20**	-0.15*
PNUM	-	-	0.25**	-	-	-
ALLX	-	-	0.32**	-	-	-0.15*
ALLY	-	-	-	-	0.19**	-
R	0.6773	0.7193	0.4450	0.1423	0.2727	0.3386
R ²	45.87	51.74	19.80	2.02	7.44	11.46
F	96.19**	80.75**	18.60**	4.71*	8.92**	7.28**

หมายเหตุ * = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

** = มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

n = 230

สูงที่สุด ตัวแปรต้นสามารถอธิบายความแปรปรวนในตัวแปรตามได้ถึง 45.87 ถึง 51.74% ซึ่งนับว่าสูงมาก สำหรับสมการถดถอยที่มีศักยภาพในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นตัวแปรตามนั้น ปรากฏว่าประเภทของหมู่บ้าน ความพอใจในโครงการพัฒนา และสภาพการพัฒนา มีผลทำให้ศักยภาพในการพัฒนาชนบทด้านต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไป เมื่อนำข้อมูลในตารางที่ มาเสนอเป็นรูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุและผล จะได้ผลดังแสดงในแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 รูปแบบความสัมพันธ์ ปัจจัยสาเหตุและผลของโครงการพัฒนาบัณฑิตศึกษานานาชาติต่อการพัฒนา

จากแผนภาพแสดงว่า ตัวแปรที่เกี่ยวกับคุณลักษณะของบุคคลได้แก่ อายุ เพศ และระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางศักยภาพในการพัฒนาของบุคคลแต่อย่างใด ตัวแปรสำคัญคือจำนวนโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน ระดับความพึงพอใจในโครงการพัฒนา และประเภทของหมู่บ้านร่วมกันส่งผลทำให้สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรมของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีผลกระทบทำให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจ ศักยภาพทางสังคม และศักยภาพทางคุณธรรมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย ส่วนศักยภาพทางจิตวิทยาซึ่งจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้รับผลหรือมีการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากลักษณะของหมู่บ้านเพียงประการเดียวเท่านั้นไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย ลักษณะความสัมพันธ์เชิงเหตุผลตามแผนภาพทั้งสี่แสดงว่าจำนวนโครงการพัฒนามีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลทิศทางลบต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยาและคุณธรรม ของหมู่บ้าน และศักยภาพทางคุณธรรม แต่มีความสัมพันธ์เชิงเหตุผลทิศทางบวกกับศักยภาพทางสังคม

กล่าวโดยสรุป การวิเคราะห์ผลของโครงการพัฒนาชนบทที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบท ในหัวข้อนี้ ได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัย นั่นคือ หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนา แตกต่างกัน มีผลทำให้ตัวแปรสภาพทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรมของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีผลกระทบต่อศักยภาพ ทำให้ศักยภาพด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณธรรม ของหมู่บ้าน เปลี่ยนแปลงไปด้วย

2.3 ปัญหาอุปสรรคเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชนบท

การวิเคราะห์เพื่อตรวจสอบสมมุติฐานการวิจัยในหัวข้อนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการสอบถามปัญหาและอุปสรรคเนื่องมาจากโครงการพัฒนาชนบท ของผู้ให้ข้อมูล เพื่อจะดูว่าข้อมูลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยที่กล่าวว่า หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา จำนวนมาก จะมีปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนามากกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อย หรือไม่ เพียงใด อย่างไรก็ตามเนื่องจากการสอบถามเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้การตั้งคำถาม แบบปลายเปิด มิได้มีคำถามนำ ปรากฏว่าผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็น และไม่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคมากนัก การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้จึงไม่อาจชี้ชัดลงไปถึง ความแตกต่างระหว่างกลุ่มหมู่บ้านได้ชัดเจน สิ่งที่ได้จาก การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่ นั้นหนักไป ในเรื่องปัญหาและอุปสรรคซึ่งชาวบ้านทุกกลุ่มหมู่บ้านเห็นตรงกัน

สรุปปัญหาและอุปสรรคตามความคิดเห็นของชาวบ้านในกลุ่มหมู่บ้านทั้งสามกลุ่ม จำแนกตามลักษณะองค์ประกอบสำคัญในการดำเนินโครงการพัฒนาชนบทเป็น 4 เรื่อง คือ ปัญหาเกี่ยวกับตัวโครงการพัฒนาชนบท ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล ปัญหาเกี่ยวกับการเงิน และ ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ ดังนี้

ก. ปัญหาเกี่ยวกับตัวโครงการพัฒนาชนบท

ชาวบ้านส่วนใหญ่มีความเห็นว่าโครงการพัฒนาชนบทที่มีอยู่ในหมู่บ้านไม่ตรงกับความต้องการแท้จริงของชาวบ้าน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่า โครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นโครงการของกรมการพัฒนาชุมชน เช่น การฝึกอบรมแม่บ้าน ฝึกอาชีพ ช่างเครื่องยนต์ ฝึกอบรมทาสีเย็บปัก เป็นต้น ในขณะที่ชาวบ้านต้องการได้โครงการพัฒนาชนบท

ประเภทโครงการเสริมสร้างพัฒนาแหล่งน้ำ ปัญหาอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับตัวโครงการพัฒนาชนบท คือชาวบ้านไม่รู้รายละเอียดของโครงการ และส่วนใหญ่เข้ามาร่วมโครงการเพราะถูกเรียกร้องมากกว่าที่จะมาด้วยความสมัครใจ

ข. ปัญหาเกี่ยวกับตัวบุคคล

ในการดำเนินโครงการพัฒนาชนบทมีบุคคลเกี่ยวข้องอยู่ 3 ฝ่าย คือ บุคลากรของรัฐที่เข้ามาช่วยงานโครงการพัฒนา คนในหมู่บ้านที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการ และชาวบ้านทั่วไป จากการสอบถามปัญหาอุปสรรคเกี่ยวกับตัวบุคคลทั้ง 3 ฝ่ายนี้ปรากฏว่า ชาวบ้านส่วนน้อยเห็นว่าบุคลากรของรัฐที่ส่งมาไม่มีความรู้ไม่ตรง และไม่มากพอที่จะมาช่วยโครงการ บุคลากรของรัฐไม่มาดูแลอย่างสม่ำเสมอ ในขณะที่ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นว่ามีปัญหาเกี่ยวกับบุคลากรของรัฐในด้านตัวชาวบ้านที่มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินโครงการ ชาวบ้านส่วนใหญ่มองเห็นว่าเป็นปัญหาเนื่องจากโครงการพัฒนาทุกโครงการดำเนินงานโดยกลุ่มบุคคลคณะเดียวที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับผู้ใหญ่บ้าน ไม่มีการกระจายงาน ในหมู่บ้านที่มีกลุ่มผลประโยชน์ขัดกันกับกลุ่มผู้นำของหมู่บ้าน กลุ่มผลประโยชน์นั้น จะถูกตัดหรือไม่เข้ามาร่วมโครงการ สำหรับตัวชาวบ้านทั่วไป ไปนั้นมีปัญหาอยู่ที่ชาวบ้านส่วนใหญ่มักใช้ชีวิตเรียบง่าย ไม่กระตือรือร้น ไม่ตื่นตัวที่จะเข้าร่วมโครงการพัฒนา ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นหัวหน้าโครงการระบุปัญหาว่าต้องมีการกระตุ้น และชักจูง หรือบางกรณีต้องบังคับให้ชาวบ้านเข้ามาร่วมโครงการพัฒนา

ง. ปัญหาเกี่ยวกับการเงิน

ในประเด็นนี้ผู้ที่ให้ข้อมูลเป็นผู้มีหน้าที่รับผิดชอบดำเนินโครงการ รายงานว่าปัญหาเกี่ยวกับการเงิน ได้แก่ปัญหาในการขออนุมัติเบิกจ่ายเงินไม่สะดวก ล่าช้า และไม่ทันเหตุการณ์ ส่วนชาวบ้านทั่วไป ไม่แสดงให้เห็นความวิตกกังวลเนื่องจากไม่มีบทบาทในการควบคุมค่าใช้จ่าย

จ. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดการ

ในการจัดการและการบริหารโครงการพัฒนาชนบท ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่า โครงการพัฒนาชนบทที่ได้มานั้นเป็นเพราะผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันรับเอาแนวนโยบายมาจากพัฒนากร หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตำบล หรืออำเภอ เมื่อมาทำโครงการ

จะมีผู้รู้เรื่องทำกันอยู่กลุ่มเดียว ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ทราบรายละเอียด วิธีการทำงานอาศัยความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าระบบงาน ไม่มีการวางแผนงาน การติดตามผลงานไม่เป็นที่เป็นที่เปิดเผย ชาวบ้านมีความไม่แน่ใจในการจัดแบ่งสรรผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาว่า ชาวบ้านทุกคนได้รับอย่างทั่วถึง

เนื่องจากสภาพปัญหาและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหา^๕ เป็นปัญหาในการพัฒนาชนบทระดับหมู่บ้านทั่ว ๆ ไป พบได้แทบหมู่บ้าน การจะนับจำนวนปัญหาหรือนับจำนวนผู้ให้ข้อมูลว่าแตกต่างกันหรือไม่ในกลุ่มหมู่บ้านไม่อาจกระทำได้โดยปราศจากความลำเอียง ดังนั้นการตรวจสอบสมมติฐานการวิจัยในส่วนนี้จึงจำเป็นต้องอาศัยข้อมูลจากการวิจัยคุณภาพประกอบด้วย

3. การวิเคราะห์เชิงคุณภาพเพื่อเสนอข้อมูลจากการศึกษารายกรณีเกี่ยวกับปัญหาวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยในหัวข้อที่ 2 ซึ่งเป็น การวิเคราะห์เชิงปริมาณที่ได้เสนอไว้ข้างต้นนั้นไม่สามารถแยกความแตกต่างระหว่างโครงการพัฒนาที่กำลังดำเนินงานอยู่ในแต่ละหมู่บ้านได้ ทำได้แต่เพียงนับจำนวนโครงการพัฒนาว่าในหมู่บ้านมีโครงการพัฒนาจำนวนมากน้อยแตกต่างกันเพียงใด ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณข้างต้นจึงมีจุดอ่อนเนื่องจากผลการวิเคราะห์ขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้นว่า ลักษณะของโครงการพัฒนาชนบททุกโครงการที่กำลังดำเนินงานอยู่^๕ นั้นมีความคล้ายคลึงกัน แต่ในสภาพความเป็นจริงลักษณะของโครงการพัฒนาชนบทแม้จะเป็นโครงการที่มีจุดมุ่งหมายหลักในการพัฒนาหมู่บ้านเหมือนกัน อาจจะมีจุดเน้นแตกต่างกันได้ ตัวอย่างเช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำโดยการสร้างฝายน้ำล้น กับโครงการพัฒนาอาชีพของแม่บ้าน ทั้งสองโครงการล้วนมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาให้คนในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ดีขึ้น กล่าวคือโครงการแรกช่วยให้ชาวบ้านมีแหล่งน้ำบริบูรณ์ใช้ประโยชน์ได้ในการเกษตรกรรมและการบริโภค ส่วนโครงการหลังให้ความรู้แก่ชาวบ้านสามารถหารายได้เสริมให้ครอบครัวได้เพิ่มขึ้น แต่โครงการแรกเน้นการทำงานร่วมกันของชาวบ้านเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันทั้งหมู่บ้าน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพทางสังคมและคุณธรรม ในขณะที่โครงการหลังเน้นการเพิ่มรายได้ของแต่ละครอบครัวอันเป็นศักยภาพทางเศรษฐกิจของครัวเรือนมากกว่าจะทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางสังคม หรือคุณธรรม

ด้วยเหตุผลดังกล่าวการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งคุณภาพจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการตอบปัญหาวิจัยในการวิจัยนี้ การวิเคราะห์ ซึ่งคุณภาพที่จะเสนอต่อไปนี้แบ่งเป็นสองตอน ตอนแรกเป็นการศึกษาภาพรวมของหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างว่าลักษณะโครงการพัฒนาชนบทที่แตกต่างกันมีผลทำให้ศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้านแตกต่างกันด้วยหรือไม่ ตอนที่สองเป็นการเสนอผลการศึกษารายกรณีของหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูง เปรียบเทียบกับหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่ำ เพื่อจะศึกษาว่านอกจากลักษณะและจำนวนโครงการพัฒนาที่แตกต่างกันแล้ว จะมีสภาพเศรษฐกิจ สังคม และตัวแปรอื่น ๆ ของหมู่บ้านที่แตกต่างกันจะมีผลทำให้ศักยภาพในการพัฒนาแตกต่างกัน และมีปัญหาอุปสรรคในการดำเนินการพัฒนาแตกต่างกันอย่างไร

3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนและลักษณะโครงการพัฒนาในหมู่บ้าน กับศักยภาพในการพัฒนา

การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนและลักษณะโครงการพัฒนากับศักยภาพในการพัฒนาในหมู่บ้าน ที่นำเสนอในตอนนี้ เป็นการศึกษาข้อมูลของหมู่บ้านทั้ง 27 หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ โดยศึกษาข้อมูลเป็นรายหมู่บ้าน ว่ามีโครงการพัฒนาในลักษณะใด จำนวนมากน้อยเพียงไร และระดับศักยภาพของหมู่บ้านเป็นอย่างไร จุดประสงค์ของการศึกษาเพื่อจะดูว่าข้อมูลของแต่ละหมู่บ้านสอดคล้องเป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัยเพียงใดและเพื่อเลือกหมู่บ้านที่มีลักษณะพิเศษโดดเด่นจากหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อทำการศึกษารายกรณีต่อไป

ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบทและศักยภาพในการพัฒนาเป็นรายหมู่บ้านได้นำเสนอไว้ในตาราง 11 โครงการพัฒนาชนบทที่มีการดำเนินการในหมู่บ้านในช่วงระยะเวลาทำการวิจัยมีทั้งโครงการพัฒนาของสภาตำบล โครงการพัฒนาตามโครงการ กษช และโครงการ กสช ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบทนี้ ใช้การสัมภาษณ์ สอบถามชื่อและลักษณะโครงการจากประชาชนผู้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย และนำข้อมูลมาตรวจสอบกับข้อมูลจากแผนพัฒนาจังหวัด ตามแผนปฏิบัติการของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ด้วย เนื่องจากชื่อโครงการที่ได้จากการสอบถามมีความแตกต่างกันบ้าง ผู้วิจัยจึงยึดชื่อโครงการตาม

แผนพัฒนาจังหวัดเป็นหลัก ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาที่เสนอในตารางจำกัดเฉพาะโครงการพัฒนาตามโครงการ กชช. ที่ใช้งบประมาณปี 2529 และโครงการของสภาตำบลเท่านั้น เนื่องจากจากชื่อโครงการ กชช. มีข้อมูลเกี่ยวกับชื่อโครงการไม่ครบถ้วน อย่างไรก็ตามก็ผู้วิจัยเชื่อว่าการที่ไม่รวมข้อมูลจากโครงการ กชช. ในพื้นที่ไม่มีผลเสียมากนัก เนื่องจากโครงการ กชช. มีจำนวนน้อย และโครงการส่วนใหญ่เป็นโครงการตามโครงการ กชช. ทั้งสิ้น สำหรับข้อมูลเกี่ยวกับระดับศักยภาพผู้วิจัยนำเสนอเฉพาะศักยภาพด้านเศรษฐกิจ คุณธรรมและสังคม เนื่องจากศักยภาพด้านจิตวิทยาไม่มีความแตกต่างระหว่างหมู่บ้านอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จึงมิได้นำมาพิจารณาในการวิเคราะห์ครั้งนี้ และโดยเหตุที่ผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณให้ผลว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อย มีศักยภาพทางเศรษฐกิจ และคุณธรรมดีกว่า และมีศักยภาพทางสังคมเท่ากับ หรือสูงกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง หรือจำนวนมาก ซึ่งผลการวิเคราะห์ด้านศักยภาพทางเศรษฐกิจและคุณธรรมสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย แต่ผลการวิเคราะห์ศักยภาพทางสังคมสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยบางส่วน ดังนั้นผู้วิจัยจึงเสนอผลรวมศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมไว้ในส่วนศักยภาพด้านสังคม เสนอแยกเป็นด้านเดียว

ตาราง 11 โครงการพัฒนาชนบท และศักยภาพในการพัฒนา จำนวนรายจังหวัดและหมู่บ้าน

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพด้าน			
			เศรษฐกิจ	คุณธรรม	เศรษฐกิจ+คุณธรรม	สังคม
กลุ่มหมู่บ้านจำนวนโครงการพัฒนาน้อย						
น่าน	นาหมื่น	-	51.34	49.01	100.35	49.01
น่าน	ห้วยกอหม	1. การปั้นโอ่ง				
		ซีเมนต์	57.23	50.96	108.19	39.96
น่าน	ฝายแก้ว	1. อบรมแม่บ้าน				
		ด้านโภชนาการ	56.01	53.98	109.99	41.26

ตาราง 11 (ต่อ)

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพด้าน			
			เศรษฐกิจ	คุณธรรม	เศรษฐกิจ+คุณธรรม	สังคม
นครพนม	เขื่อนน้ำคำ	1. ส่งเสริมแม่บ้าน ครอบครัวพัฒนา	49.78	53.82	103.60	50.75
นครพนม	โคกอนามย์	1. ฝึกอบรมแม่บ้านด้าน โภชนาการ	50.24	50.97	101.21	48.81
นครพนม	ยอดโพธิ์	1. ฝึกอบรมสตรี	48.72	47.96	96.68	51.97
พัทลุง	ป่าบากออก	1. ส่งเสริมแม่บ้าน พัฒนาสวนครัว	44.74	50.05	94.79	51.65
พัทลุง	เล๊ะเหรีียง	1. ส่งเสริมแม่บ้าน พัฒนาสวนครัว	51.49	48.23	99.72	53.98
พัทลุง	คลองใหญ่	1. ฝึกอบรมกรรมการ พัฒนาสตรี	50.39	47.66	98.05	55.11
กลุ่มหมู่บ้านจำนวนโครงการพัฒนาปานกลาง						
น่าน	นาคา	1. จัดหาเครื่องเล่น เครื่องครัว	50.81	50.48	101.29	48.87
		2. ฝึกอบรมกรรมการ พัฒนาสตรี				
		3. ฝึกอบรมแม่บ้าน โภชนาการ				

ตาราง 11 (ต่อ)

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพด้าน			
			เศรษฐกิจ	วัฒนธรรม	เศรษฐกิจ+วัฒนธรรม	สังคม
น่าน	นาทะนง	1. ส่งเสริมแม่บ้านครอบครัวพัฒนา	57.89	43.59	101.48	46.94
		2. สนับสนุนค่าตอบแทนผลก				
น่าน	บุปผาราม	1. ฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น	51.98	57.13	109.11	49.91
		2. สัมมนาหัวหน้า กปค.				
		3. ส่งเสริมแม่บ้านครอบครัวพัฒนา				
นครพนม	โลกหินแร่	1. ฝึกอบรมคณะกรรมการสตรี	47.80	57.51	105.31	48.47
		2. อบรมทอผ้าที่กระทู้				
นครพนม	นาบัว	1. อบรมเยาชนกีฬา	50.20	46.90	97.10	49.77
		2. อบรมอาชีพเยาชน				
นครพนม	นาโคกใหม่	1. อบรมทอผ้าที่กระทู้	49.48	41.80	91.28	59.05
		2. ฝึกอบรมพัฒนาสตรี				
พัทลุง	คอนรัก	1. ฝึกอบรมแม่บ้านด้านโภชนาการ	47.31	45.63	92.94	51.83
		2. ฝึกอบรมกรรมการพัฒนาสตรี				

ตาราง 11 (ต่อ)

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพด้าน			
			เศรษฐกิจ	วัฒนธรรม	เศรษฐกิจ+วัฒนธรรม	สังคม
พัทลุง	ห้วยเนียง	1. ฝึกอบรมกรรมการพัฒนาสตรี	47.85	43.44	91.29	49.40
		2. ฝึกอบรมอาชีพเลี้ยงไก่				
พัทลุง	คลองน้อย	1. ฝึกอบรมกรรมการพัฒนาสตรี	48.37	45.32	93.69	54.16
		2. ฝึกอบรมแม่บ้านด้านโภชนาการ				
กลุ่มหมู่บ้านจำนวนโครงการพัฒนามาก						
น่าน	บ่อแก้ว	1. ฝึกอบรมอาชีพสตรี	50.08	51.12	101.20	50.71
		2. ฝึกอบรมอาชีพเย็บผ้า				
		3. ฝึกกิจกรรมเย็บผ้า				
		4. สนับสนุนกิจกรรมกลุ่มเย็บผ้า				
น่าน	ผาคูม	1. ฝึกอบรมแม่บ้านโภชนาการ	48.26	52.70	100.96	44.03
		2. สนับสนุนค่าตอบแทนผลค				
		3. ส่งเสริมแม่บ้านครอบครัวพัฒนา				

ตาราง 11 (ต่อ)

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพ			
			เศรษฐกิจ	วัฒนธรรม	เศรษฐกิจ+ วัฒนธรรม	สังคม
น่าน	หัวมิง	1. ปรับปรุงศูนย์พัฒนา ตำบล	44.42	46.13	90.55	35.43
		2. ตั้งศูนย์เยาวชน				
		3. ฝึกอบรมกลุ่มเยาวชน				
		4. จัดหาเครื่องเล่น				
นครพนม	ท่าลาดใต้	1. อบรมเยาวชน-กีฬา	56.05	46.70	102.75	50.09
		2. สร้างถังเก็บน้ำ				
		3. อบรมแม่บ้านด้าน โครงการพัฒนา				
		4. สนับสนุนกิจกรรม เยาวชน-กีฬา				
นครพนม	ท่าลาดเหนือ	1. ฝึกอบรมอาชีพเยาวชน	57.70	47.33	105.03	55.37
		2. สนับสนุนกิจกรรม เยาวชน-กีฬา				
		3. ฝึกอบรมพัฒนาสตรี				
นครพนม	โคกหินแฮ่ 9	1. สนับสนุนกิจกรรม เยาวชน-กีฬา	61.30	51.12	112.42	48.56
		2. อบรมทอผ้ากกระตูก				
		3. การปรับปรุงรั้วบ้าน				
		4. การเขียนป้ายบอกสถานที่				

ตาราง 11 (ต่อ)

จังหวัด	หมู่บ้าน	โครงการพัฒนา	ศักยภาพด้าน			
			เศรษฐกิจ	คุณธรรม	เศรษฐกิจ+คุณธรรม	สังคม
พัทลุง	บ้านพุก	1. สนับสนุนอาชีพด้าน				
		เฟอร์นิเจอร์	46.24	44.95	91.19	54.00
		2. ฝึกอบรมกรรมการ				
พัทลุง	ท่านางพรหม	พัฒนาสตรี				
		3. ฝึกอบรมกลุ่มสตรี				
		1. จัดทำเครื่องเล่น				
พัทลุง	บ้านโพธิ์	เครื่องครัว	45.59	49.31	94.90	49.46
		2. ฝึกอบรมแม่บ้านด้าน				
		โภชนาการ				
		3. สนับสนุนค่าตอบแทน ผคค				
พัทลุง	บ้านโพธิ์	1. ทำศาลาประชาคม	45.97	47.65	93.62	55.78
		2. จัดทำเครื่องเล่น เครื่องครัว				
		3. ฝึกอบรมแม่บ้านด้านโภชนาการ				
		4. สนับสนุนค่าตอบแทน ผคค				

หมายเหตุ โครงการพัฒนาในตารางนี้ไม่รวมโครงการ กษช ที่ดำเนินโครงการ ปี 2530 และ
ไม่รวมโครงการ กษช.

ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนาในตาราง 11 แสดงว่า โครงการพัฒนาส่วนใหญ่เป็นโครงการฝึกอบรมให้ความรู้ และทักษะเฉพาะอย่างแก่กลุ่มสตรีและเยาวชน ผู้เข้าร่วมโครงการจะได้รับความรู้เฉพาะตัว และอาจนำไปใช้ประโยชน์หารายได้เสริมต่อไปได้ เป็นการพัฒนาทักษะทางสังคมได้บ้างบางส่วน โดยทั่วไปลักษณะโครงการพัฒนายังอยู่ในวงแคบ มีผู้เข้าร่วมโครงการจำนวนจำกัด และผลประโยชน์จะได้เฉพาะผู้เข้าร่วมโครงการ มิได้กระจายไปทั่วทั้งหมู่บ้าน ลักษณะเช่นนี้ก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างประชาชนในหมู่บ้านกลุ่มที่เข้าร่วม และไม่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งอาจทำให้เกิดความแตกแยกในทางความคิดและการกระทำ อันมีผลทำให้ศักยภาพทางสังคมลดลงได้

เมื่อพิจารณาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพด้านต่าง ๆ พบว่า ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย มีระดับศักยภาพรวมด้าน เศรษฐกิจและคุณธรรมตั้งแต่ 94.97 ถึง 109.99 ศักยภาพด้านสังคมตั้งแต่ 39.96 ถึง 55.11 ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง มีระดับศักยภาพรวมด้าน เศรษฐกิจและคุณธรรมตั้งแต่ 91.28 ถึง 109.11 ศักยภาพด้านสังคมตั้งแต่ 46.91 ถึง 59.05 ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมาก มีระดับศักยภาพรวมด้าน เศรษฐกิจและคุณธรรม ตั้งแต่ 90.55 ถึง 105.33 ศักยภาพด้านสังคมตั้งแต่ 35.43 ถึง 55.78 แสดงว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย มีศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมสูงกว่า และมีศักยภาพด้านสังคมต่ำกว่า หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาปานกลางและมาก นั้นคือมีความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนโครงการพัฒนากับระดับศักยภาพของหมู่บ้าน เมื่อพิจารณาถึงลักษณะโครงการในกลุ่มหมู่บ้านแต่ละกลุ่ม ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อย แต่ละหมู่บ้านมี 0 - 1 โครงการ จึงไม่อาจตรวจหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะโครงการกับระดับศักยภาพได้ ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง หมู่บ้านบุพผาราม และโคกทิมแห่ 1 มีระดับศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมสูงสุด เมื่อคุณลักษณะโครงการในหมู่บ้าน จะเป็นโครงการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่น และโครงการสัมมนาหัวหน้า คปต. โครงการฝึกอบรมคณะกรรมการสตรี ซึ่งอาจเป็นแนวทางชี้ให้เห็นว่า ลักษณะโครงการที่ฝึกอบรมคนระดับผู้นำกลุ่มนี้ ทำให้ผู้นำกลุ่มนำความรู้ไปเผยแพร่ต่อในกลุ่มของตน ทำให้คนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ได้รับผลประโยชน์ทั่วถึงมากขึ้น จึงมีผลให้ศักยภาพรวมของหมู่บ้านดีขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามเมื่อดูหมู่บ้านในจังหวัดพัทลุง ซึ่งมีการฝึกอบรมกรรมการพัฒนาสตรีทั้งสาม

หมู่บ้าน ปรากฏว่าระดับศักยภาพไม่สูงเท่าหมู่บ้านบุปผาราม และโคกหินแฮ่ 1 แต่ก็มีระดับศักยภาพใกล้เคียงกันทั้งสามหมู่บ้าน แม้ว่าข้อมูลจะไม่สนับสนุนข้อสรุป แต่ก็ได้ชี้แจงแต่อย่างใด สำหรับในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมาก หมู่บ้านที่มีระดับศักยภาพสูงคือหมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 รองลงไปคือหมู่บ้านท่าลาดเหนือ ส่วนหมู่บ้านห้วยบงมีระดับศักยภาพต่ำสุด และต่ำมากที่สุดใ
 27 หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยที่ลักษณะโครงการพัฒนาในกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามากนั้นไม่แตกต่างกันมากนัก จึงไม่อาจสรุปความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะโครงการพัฒนา
 ระดับศักยภาพได้ การสรุปความสัมพันธ์ดังกล่าวทำได้เฉพาะกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาปานกลางเท่านั้น และความสัมพันธ์สรุปได้ว่า โครงการพัฒนาที่มีผู้เข้าโครงการเป็นผู้นำกลุ่ม หรือหัวหน้ากลุ่ม มีแนวโน้มที่จะทำให้ระดับศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมสูงกว่า และศักยภาพด้านสังคมต่ำกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาซึ่งจัดให้บุคคลทั่วไปกลุ่มเล็ก ๆ

ด้วยเหตุที่หมู่บ้านห้วยบงและหมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 เป็นหมู่บ้านในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมากเช่นเดียวกัน มีโครงการพัฒนาลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่หมู่บ้านห้วยบงมีระดับศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมรวมกันแล้วต่ำที่สุด คือ 90.55 ในขณะที่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 มีระดับศักยภาพด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมรวมกันแล้วสูงที่สุด คือ 112.42 แม้ว่าหมู่บ้านทั้งสองจะอยู่คนละจังหวัด แต่เมื่อพิจารณาระดับศักยภาพของหมู่บ้านอีก 4 หมู่บ้านในจังหวัดทั้งสองปรากฏว่ามีระดับศักยภาพใกล้เคียงกัน กล่าวคือศักยภาพรวมด้านเศรษฐกิจและคุณธรรมประมาณ 101-105 ลักษณะที่ใกล้เคียงกันของหมู่บ้านห้วยบงและหมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 ในเรื่องจำนวนและลักษณะโครงการพัฒนา รวมทั้งอยู่ในจังหวัดที่มีระดับศักยภาพใกล้เคียงกัน แต่ระดับศักยภาพของหมู่บ้านทั้งสองแตกต่างกันมากเป็นกรณีสุดโต่ง (extreme case) ของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ จึงทำให้ผู้วิจัยเลือกหมู่บ้านทั้งสองเป็นสถานที่ศึกษารายกรณีเพื่อตรวจสอบว่ามีตัวแปรอื่นใดนอกเหนือจากที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ในการวิจัยนี้ที่มีผลทำให้ระดับศักยภาพของหมู่บ้านแตกต่างกัน ผลการศึกษารายกรณีเสนอไว้ในหัวข้อต่อไป

3.2 การศึกษารายกรณี

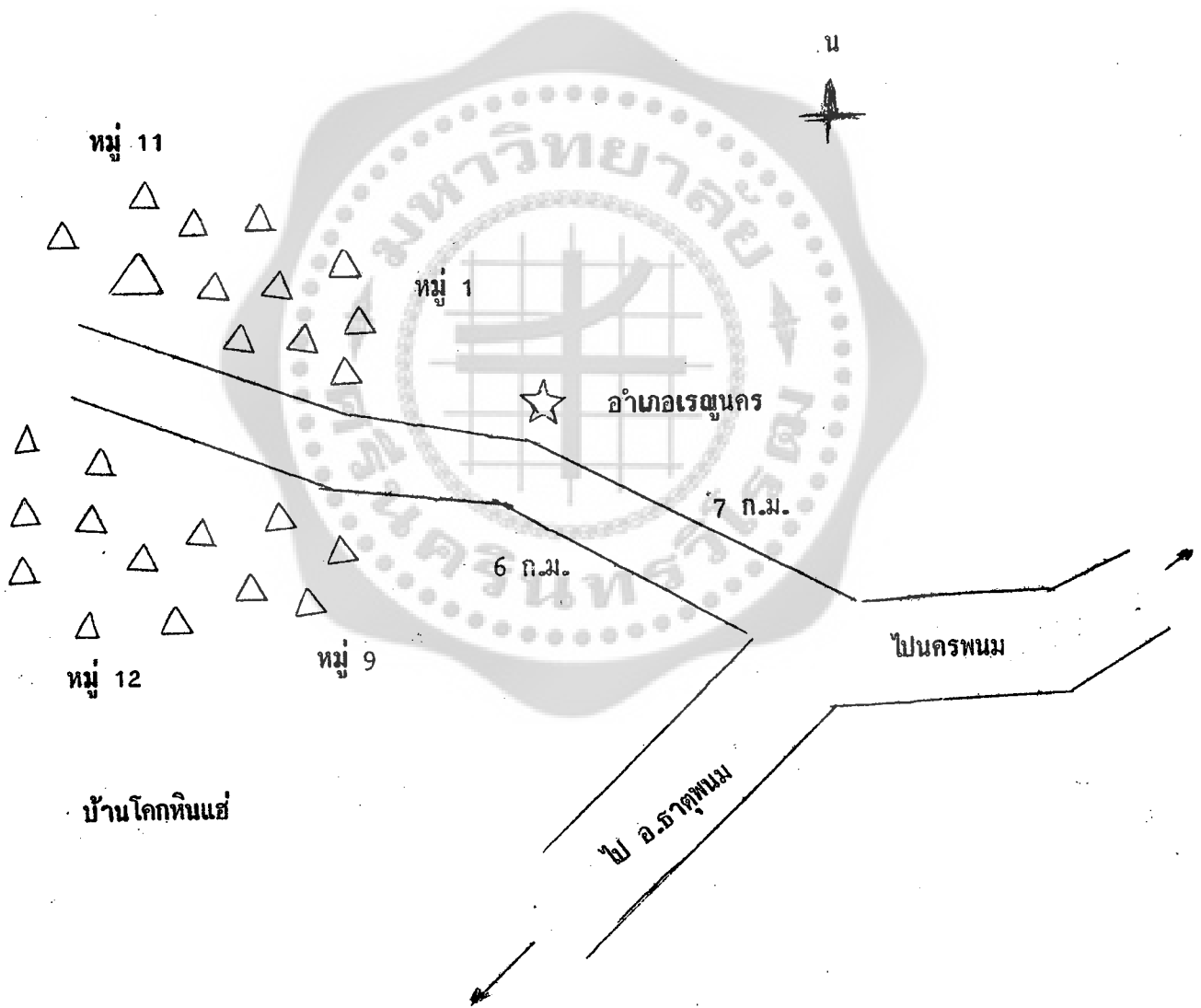
การวิเคราะห์เชิงคุณภาพในส่วนที่เป็นการศึกษากรณีนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะตอบปัญหาวิจัยเพิ่มเติมในส่วนที่การวิเคราะห์เชิงปริมาณไม่สามารถตอบได้ และมุ่งศึกษาเจาะลึกถึงผลของการดำเนินการตามโครงการพัฒนาชนบทที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนในหมู่บ้าน เพื่อให้ได้รายละเอียดที่เป็นภาพรวมของหมู่บ้าน การศึกษารายกรณีสำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยมีข้อจำกัดด้วยเรื่องเวลาและการสนับสนุนค่าใช้จ่าย จึงกำหนดทำการศึกษารายกรณีเพียง 2 หมู่บ้าน การเลือกหมู่บ้านที่จะศึกษาใช้ข้อมูลปริมาณศักยภาพของหมู่บ้านเป็นเกณฑ์ โดยเลือกหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาคล้ายคลึงกันแต่มีศักยภาพรวมในการพัฒนาสูงสุดหนึ่งหมู่บ้านและศักยภาพรวมในการพัฒนาต่ำสุดหนึ่งหมู่บ้าน กำหนดเวลาในการเข้าไปสังเกตอย่างมีส่วนร่วมโดยผู้วิจัยรวม 14 วัน ใช้เวลาในหมู่บ้านละ 7 วัน ทั้งนี้ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยกับประชาชนในหมู่บ้านจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณแล้ว การเข้าสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในช่วงหลังนี้จึงไม่ต้องเสียเวลาทำความคุ้นเคยกับประชาชนมากนัก หมู่บ้านที่ได้รับเลือกได้แก่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 ตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพรวมสูงสุดคือ 112.42 และหมู่บ้านห้วยบง ตำบลหมอกเมือง อำเภอจริม จังหวัดน่าน เป็นหมู่บ้านที่มีศักยภาพรวมต่ำสุดคือ 90.55 การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกต การสนทนาสอบถาม การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ และการจดบันทึก ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดผู้วิจัยนำเสนอแยกเป็น 5 หัวข้อ คือ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้าน สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน ลักษณะโครงการพัฒนาชนบท ผลกระทบต่อโครงการพัฒนา และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนา โดยเสนอแยกเป็นรายหมู่บ้าน และสรุปเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างหมู่บ้านทั้งสอง

3.2.1 ผลการศึกษารายกรณีบ้านโคกหินแฮ่ หมู่ 9

ก. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้าน

บ้านโคกหินแฮ่ เป็นหมู่บ้านในตำบลโคกหินแฮ่ อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม ตัวหมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอเรณูนคร ประมาณ 6 กิโลเมตร และอำเภอเรณูนครอยู่ห่างจากนครพนมประมาณ 60 กิโลเมตร การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับตัวจังหวัดใช้ทางรถยนต์

มีทางหลวงจังหวัดผ่านกลางหมู่บ้าน สภาพของถนนเป็นถนนราดยางแต่มีอายุการใช้งานนาน ถนน
บางตอนเสื่อมสภาพเหลือเป็นถนนดินลูกรัง ระยะเวลาในการเดินทางจากหมู่บ้านไปตัวจังหวัดโดย
รถประจำทาง ใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง สถานภาพของหมู่บ้านโดยทั่วไปเป็นคอน ลักษณะ
พื้นที่เป็นที่ราบสูงทำนาได้ แผนที่แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านเสนอไว้ในภาพประกอบ 4 และ 5

ภาพประกอบ 4 ที่ตั้งของหมู่บ้านโคกหินแฮ่

บ้านโคกหินแฮ่เป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่ มีบ้านเรือนรวมกันอยู่เป็นกลุ่ม มีบ้านเรือนราษฎร รวมทั้งหมดประมาณ 260 หลังคาเรือน มีราษฎรประมาณ 1,700 คน จากข้อมูลที่ได้รับจากอำเภอเรณูนคร พบว่าหมู่บ้านนี้ถึงแม้จะมีบ้านเรือนตั้งอยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียว แต่ทางอำเภอได้จำแนกหมู่บ้านนี้ออกเป็น 4 หมู่บ้านย่อย ๆ ได้แก่ โคกหินแฮ่หมู่ 1 โคกหินแฮ่หมู่ 9 โคกหินแฮ่หมู่ 11 และโคกหินแฮ่หมู่ 12 มีจำนวนราษฎรโดยละเอียดดังนี้

ตาราง 12 จำนวนประชากรหมู่บ้านโคกหินแฮ่

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร		
	ชาย	หญิง	รวม
โคกหินแฮ่หมู่ 1	203	237	440
โคกหินแฮ่หมู่ 9	260	270	530
โคกหินแฮ่หมู่ 11	184	204	388
โคกหินแฮ่หมู่ 12	178	157	335
รวม	825	868	1,693

ที่มา : สถานีอนามัยตำบลโคกหินแฮ่

หมู่บ้านที่ศึกษาได้แก่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ 9 เพียงหมู่บ้านเดียว หมู่บ้านนี้มีอายุประมาณ 110 ปี ปัจจุบันมีบ้านเรือนราษฎรประมาณ 80 หลังคาเรือน มีราษฎร 530 คน เป็นชาย 260 คน หญิง 270 คน มีสัตว์เลี้ยงขนาดใหญ่ได้แก่ กระบือ 216 ตัว โค 26 ตัว และสุกร 30 ตัว มียานพาหนะในการคมนาคมได้แก่ จักรยาน 85 คัน มอเตอร์ไซค์ 38 คัน มีโทรศัพท์ทั้งหมดประมาณ 40 เครื่อง ในจำนวนนี้เป็นโทรศัพท์สี 5 เครื่อง นอกจากนี้ เป็นโทรศัพท์ขาว-ดำ ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านโคกหินแฮ่หมู่ 9 ปรากฏในตาราง 13

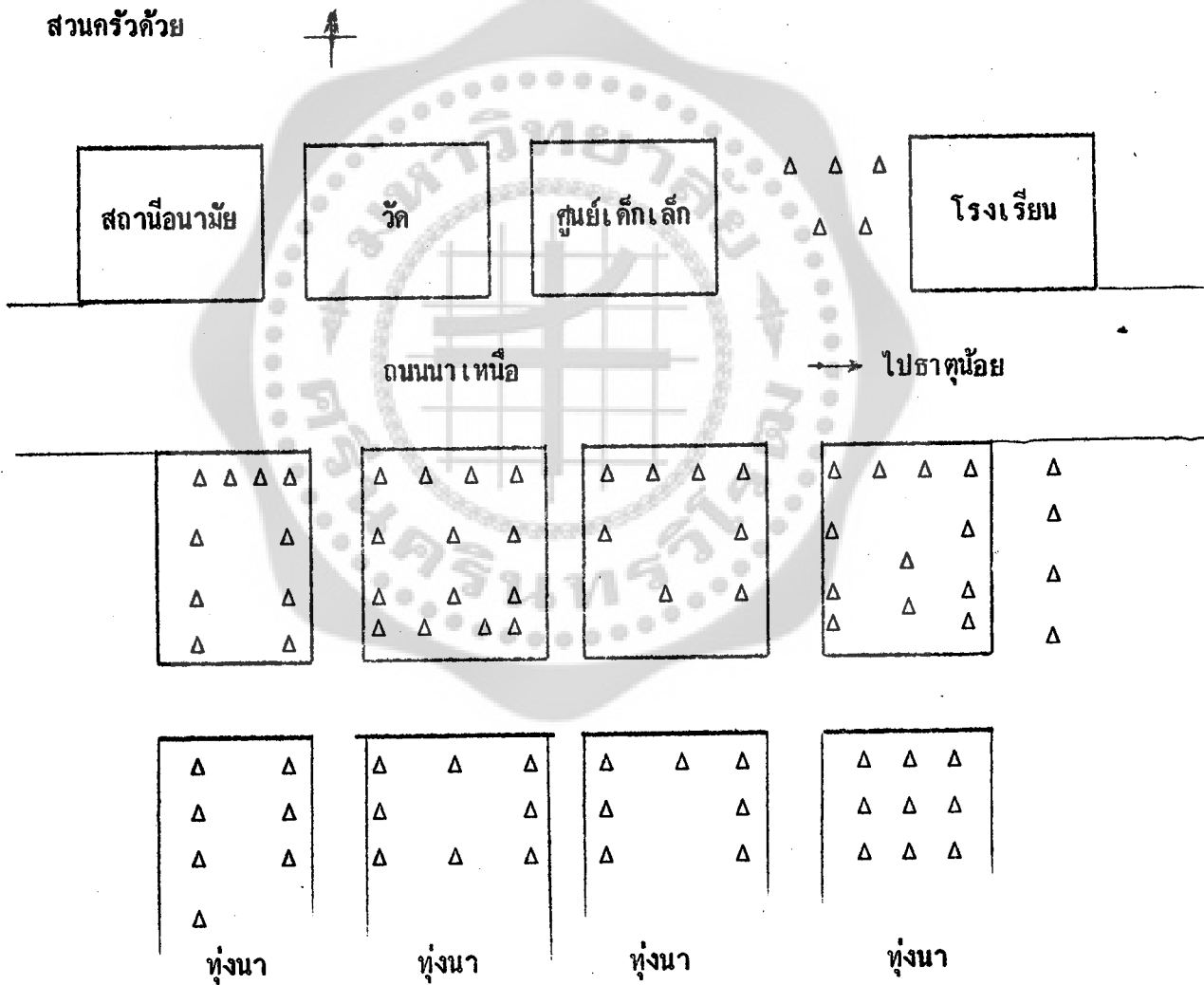
ตาราง 13 ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านโคกหินแห่หมู่ 9

จำนวนราษฎร		530	คน
	ชาย	260	คน
	หญิง	270	คน
สัตว์เลี้ยง		272	ตัว
	กระบือ	216	ตัว
	โค	26	ตัว
	สุกร	30	ตัว
ยานพาหนะ		123	คัน
	จักรยาน	85	คัน
	มอเตอร์ไซด์	38	คัน
โทรทัศน์		40	เครื่อง
	โทรทัศน์ขาว-ดำ	35	เครื่อง
	โทรทัศน์สี	5	เครื่อง

ข. สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน

หมู่บ้านโคกหินแห่หมู่ 9 มีประชาชนประมาณ 80 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งสิ้นประมาณ 530 คน ประชาชน 98% มีอาชีพในการทำนา เป็นการทำนาปี ทำปีละ 1 ครั้ง และเป็นนาคำเป็นส่วนใหญ่ ประชาชนส่วนใหญ่เป็นเจ้าของที่นา มีเพียงไม่ถึง 1% ที่เช่านาทำ บางคนมีที่นามาก บางคนมีน้อย โดยเฉลี่ย 1 ครอบครัวมีที่นาทำกินประมาณ 50 ไร่ การทำนาปีนี้ได้ผลดี แม้ฝนจะตกช้ากว่าปีก่อน ๆ แต่ฝนก็ตกสม่ำเสมอ ประชาชนส่วนมากพอใจในผลการทำงาน แม้ว่าผลผลิตโดยส่วนรวมอาจได้น้อยกว่าปีที่ผ่านมามาก เล็กน้อยก็ตาม

จากการคาดการณ์ของผู้ใหญ่บ้าน ผลผลิตข้าวปีนี้จะได้ประมาณครอบครัวละ 100 ถังโดยเฉลี่ย แหล่งน้ำที่ใช้น้ำใช้ก็มีเพียงพอ น้ำดื่มใช้น้ำฝน ชาวบ้านมีโอ่งใหญ่ ครอบครัวละ 2 - 3 ใบ โดยเฉลี่ย บรรจุน้ำฝนไว้ดื่มได้ตลอดฤดูแล้ง ส่วนน้ำใช้นั้นส่วนมากใช้น้ำจากใต้ดินจากบ่อที่ชาวบ้านเรียกว่า "บ่อเจาะ" เป็นบ่อที่ชาวบ้านฝังท่อประปาลึกลงไปใต้ดินในแนวตั้ง แล้วสูบน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้ บ่อเจาะนี้มีลักษณะคล้ายบ่อน้ำบาดาล แต่มีขนาดเล็กกว่ามาก ในภาพประกอบ 6, 7 ทุกครอบครัวมีบ่อเจาะ จึงสามารถสูบน้ำขึ้นมาใช้เอง บางครอบครัวยังใช้น้ำในการปลูกสวนครัวด้วย

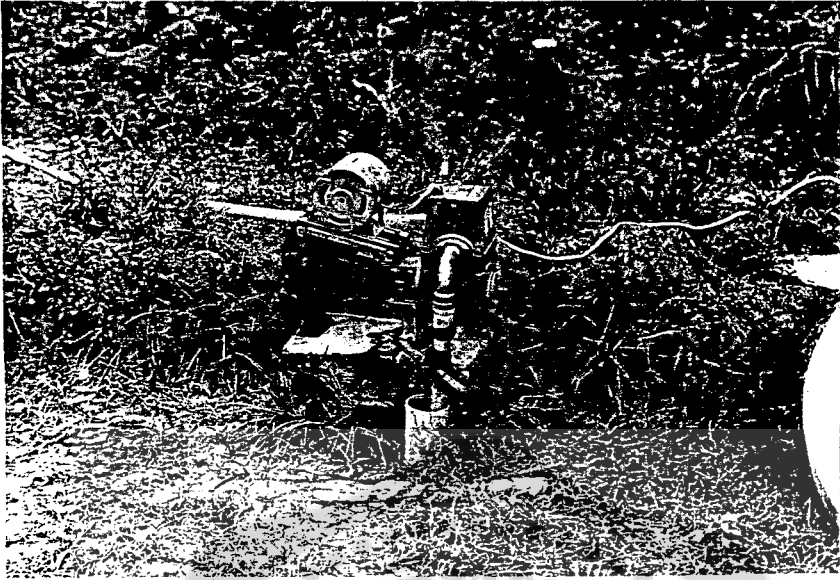

ภาพประกอบ 5 แผนที่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ หมู่ 9

ลักษณะการบริหารงานของผู้นำหมู่บ้าน ใช้วิธีแบ่งหมู่บ้านออกเป็นคุ้ม มีหัวหน้าคุ้มเป็นตัวแทนของครอบครัวในคุ้มนั้นมาทำหน้าที่เป็นกรรมการหมู่บ้าน วิธีการดังกล่าวนี้เป็นการกระจายอำนาจของผู้นำหมู่บ้าน และรับฟังเสียงจากชาวบ้านผ่านตัวแทนคุ้ม ผู้นำหมู่บ้านเป็นผู้มีความสามารถ เป็นผู้นำชักชวนให้ชาวบ้านร่วมแรงร่วมใจทำกิจกรรมได้เป็นอย่างดี และร่วมงานในโครงการพัฒนาหมู่บ้านกับทุกครัวเรือน เป็นผลให้สภาพของหมู่บ้านเป็นระเบียบ สะอาด และสวยงาม ดังภาพประกอบข้างล่างนี้

ภาพประกอบ 6 บ่อเจาะที่โยกด้วยมือ

ภาพประกอบ 7 บ่อเจาะที่ใช้เครื่องสูบน้ำส่งน้ำไปใช้

ภาพประกอบ 8 สภาพถนนเข้าหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 9 สภาพถนนในหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 10 บ้านพักที่ทำการผู้ใหญ่บ้านโคกหินแฮ่

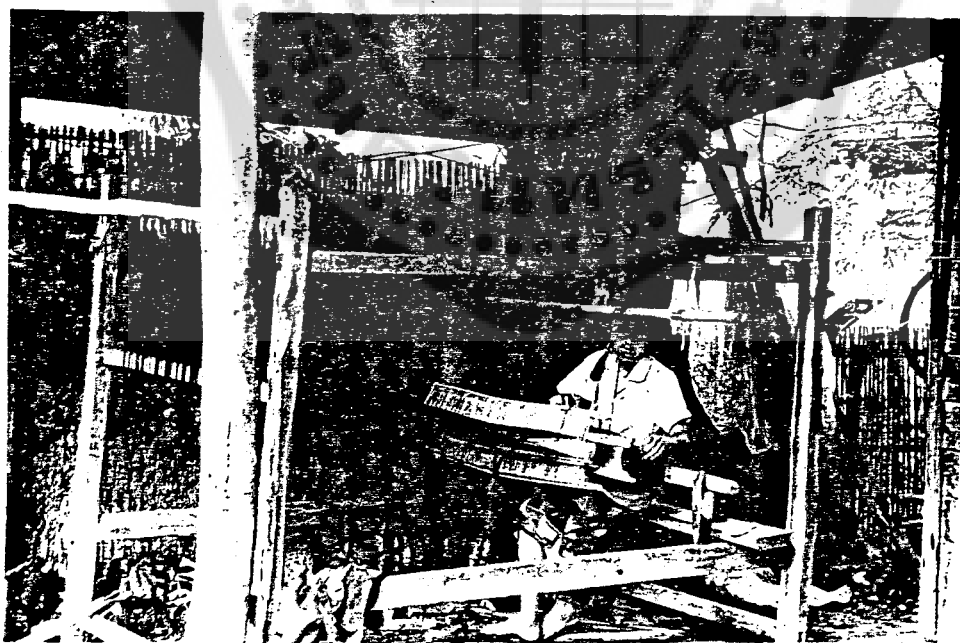
ภาพประกอบ 11 ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 12 สทกรณพัฒนาชนบท

ภาพประกอบ 13 อาคารเอนกประสงค์และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ภาพประกอบ 14 ชาวบ้านทอผ้าด้วยกี่กระตุก

ภาพประกอบ 15 การประชุมชาวบ้านที่ศาลาวัดโคกหินแฮ่

ภาพประกอบที่ 8, 9 แสดงให้เห็นสภาพถนนเข้าหมู่บ้าน และถนนในหมู่บ้าน จะเห็นว่าชาวบ้านปลูกต้นไม้ทำสวนกันหนาแน่น มีต้นไม้ที่ให้ผลและเป็นไม้ยืนต้นหลายชนิด ทำให้หมู่บ้านดูเขียวชอุ่ม เมื่อหมู่บ้านเรือนของชาวบ้านสังเกตได้ว่าชาวบ้านมีฐานะความเป็นอยู่ค่อนข้างดี ซึ่งอาจดีกว่าอีกหลายหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน หรือหมู่บ้านที่มีได้จัดให้อยู่ในเขตยากจนอีกหลายหมู่บ้าน จากภาพประกอบที่ 10 จะเห็นบ้านพักที่ทำกาารผู้ใหญ่บ้าน ตลอดจนที่ทำกาารสหกรณ์ ที่อ่านหนังสือหมู่บ้าน อาคารเอนกประสงค์ และศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในภาพประกอบที่ 11-13 เป็นเรือนไม้ 2 ชั้น หลังคากระเบื้อง แข็งแรง และเป็นอาคารก่อสร้างด้วยอิฐบล็อก หลังคากระเบื้อง มีรั้วรอบเป็นระเบียบ รวมทั้งมีป้ายบอกสถานที่ เรียบร้อยงดงาม ภาพประกอบที่ 14 แสดงให้เห็นการทอผ้าด้วยกี่กระตุกของชาวบ้านที่ชั้นล่างของบ้าน ซึ่งแม่บ้านจะทำรายได้เสริมให้กับครอบครัวได้อีกด้วย ภาพประกอบ 15 แสดงให้เห็นความพร้อมเพรียงของชาวบ้านทั้งชายและหญิงในการประชุมที่ศาลาวัด และความมีระเบียบของชาวบ้านและฐานะจากเครื่องแต่งกาย

โดยสรุปลักษณะความเป็นอยู่ของชาวบ้าน สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของหมู่บ้านอยู่ในระดับดีสำหรับหมู่บ้านในเขตยากจน

ก. ลักษณะโครงการพัฒนาชนบท

จากข้อมูลที่ได้รับจากผู้ใหญ่บ้าน หมู่บ้านโคกหินแห่หมู่ 9 มีโครงการพัฒนาที่ดำเนินไปแล้ว 9 โครงการ ในระหว่างปี พ.ศ. 2527 - 2530 และอยู่ระหว่างดำเนินการอีก 1 โครงการ รวมเป็นโครงการทั้งหมด 10 โครงการ ในเวลา 4 ปี โครงการส่วนมากเป็นโครงการที่ได้รับงบประมาณจาก กชช. (คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ) ส่วนที่เหลือเป็นโครงการของ กชช. (คณะกรรมการสร้างงานในชนบท) และโครงการของสภาตำบล รายละเอียดของโครงการปรากฏในตาราง 14

จากข้อมูลในตาราง 14 จะเห็นว่าโครงการพัฒนาตามโครงการ กชช. อันเป็นการช่วยพัฒนาแหล่งน้ำและการคมนาคมของหมู่บ้านได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วตั้งแต่ปีงบประมาณ 2527 และ 2528 ผลจากโครงการทำให้หมู่บ้านมีแหล่งน้ำใช้บริบูรณ์ขึ้น และการคมนาคมสะดวก โครงการพัฒนาชนบทในช่วงหลังได้รับความสนับสนุนจาก กชช. เน้นหนักไปที่การฝึกอบรมให้ประชาชนมีทักษะในการทำงานและอาชีพเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นการช่วยเพิ่มพูนรายได้พัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้น โครงการพัฒนาที่จัดโดยสภาตำบลเน้นไปที่การปรับปรุงสภาพของบ้านเรือนให้คงความน่าอยู่ ส่วนโครงการพัฒนาที่กำลังดำเนินการอยู่มีลักษณะเป็นการให้ความรู้เพิ่มทักษะในการทำงานให้กับประชาชนเช่นเดียวกัน แม้ว่าปัจจุบันหมู่บ้านจะมีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยโครงการ แต่หมู่บ้านมีพื้นฐานการพัฒนาค่อนข้างสมบูรณ์ ประกอบกับสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านไม่ขาดแคลนน้ำฝน จึงทำให้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ดี

ตาราง 14 โครงการพัฒนาชนบทของหมู่บ้านโคกหินแห่หมู่ 9

โครงการ	ปีงบประมาณ	แหล่งงบประมาณ
1. ฝ่ายน้ำล้น	2527	กชช.
2. ปรับผิวถนนด้วยดินลูกรัง ระหว่างหมู่ 9 กับหมู่ 11	2528	กชช.
3. อบรมช่างซ่อมเครื่องยนต์	2528	กชช.

ตาราง 14 (ต่อ)

โครงการ	ปีงบประมาณ	แหล่งงบประมาณ
4. อบรมช่างซ่อมวิทยุ-ไฟฟ้า	2528	กชช.
5. โครงการสนับสนุนกิจกรรมเยาวชน ด้านกีฬา	2529	กชช.
6. โครงการทอผ้าด้วยกี่กระตุก	2529	กชช.
7. โครงการปรับปรุงรั้วบ้าน	2529	สภาตำบล
8. โครงการเขียนป้ายบอกชื่อถนนและสถานที่	2529	สภาตำบล
9. โครงการฝึกอบรมสตรีระมัดหมู่บ้าน	2530	กชช.
10. โครงการไถนาสวนผสม	2530	-

ง. ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบท

ศักยภาพทางเศรษฐกิจ

ผลผลิตทางการเกษตรของประชาชนส่วนใหญ่ได้แก่ข้าว เนื่องจากการทำน้ายังต้องพึ่งพาน้ำฝนอยู่มาก ปริมาณการผลิตข้าวจึงขึ้นอยู่กับจำนวนน้ำฝนที่ตกลงมา และการที่ฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล แม้จะมีฝายน้ำล้นซึ่งสร้างเสร็จในปี พ.ศ. 2527 แต่เป็นฝายน้ำล้นขนาดเล็ก ส่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูกให้แก่พื้นที่จำกัด ประมาณ 1/3 ของพื้นที่ทำการเพาะปลูกเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากน้ำที่ส่งมาจากฝายน้ำล้นแห่งนี้ พื้นที่ทำการเพาะปลูกอีก 2/3 ของพื้นที่ทำการเพาะปลูกทั้งหมดของหมู่บ้านไม่ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากน้ำในฝายน้ำล้นแห่งนี้

โครงการอื่นที่นำจะส่งผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจของประชาชนมีอีก 2 โครงการ คือ โครงการทอผ้าด้วยกี่กระตุก ซึ่งได้เสร็จสิ้นลงในปี พ.ศ. 2529 และโครงการ

ไรนาสวนผสม ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในปี พ.ศ. 2530 สำหรับโครงการทอดผ้าด้วยที่กระทงนั้น ประชาชนได้รับการฝึกอบรมแล้ว แต่ประชาชนก็ยังไม่นำวิธีไปใช้ในการทอดผ้าอย่างแพร่หลายนัก ประชาชนเป็นจำนวนมากยังใช้วิธีทอดผ้าแบบที่นอนอยู่นั่นเอง สาเหตุสำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่เปลี่ยนแปลงวิธีทอดผ้าก็คือความเคยชิน และการขาดแคลนทุนทรัพย์ในการจัดซื้อที่กระทง ตลอดจนวัตถุดิบที่ใช้ในการทอดผ้า ประชาชนจำนวนหนึ่งใช้ที่กระทงในการทอดผ้า แต่เป็นการทอดเพื่อเก็บไว้ใช้ในครอบครัวเท่านั้น มิได้ทอดผ้าเพื่อจำหน่ายและหารายได้มาสู่ครอบครัว ส่วนโครงการไรนาสวนผสมนั้นอยู่ในระหว่างดำเนินการ จึงไม่อาจประเมินผลกระทบต่อศักยภาพของประชาชนได้อย่างถูกต้อง โดยสรุปแล้ว โครงการพัฒนา 2 โครงการหลังนี้ยังมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประชาชนในวงจำกัด

ศักยภาพในทางจิตวิทยา

เนื่องจากหมู่บ้านโคกหินแฮ่ มีโครงการเข้ามาในหมู่บ้านหลายโครงการจึงทำให้ประชาชนมีการตื่นตัวในการพัฒนาชนบทพอควร ประชาชนมีความกระตือรือร้นในการพัฒนา ดังจะเห็นได้จากโครงการจัดทำป้ายชื่อถนนที่สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งเป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความพยายามของชาวบ้านด้วยกันเอง เมื่อได้รับเงินรางวัลมาแล้ว แทนที่จะนำมาแบ่งปันกันระหว่างสมาชิกในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านก็นำเงินรางวัลมาเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำป้ายชื่อถนน ตรอก ซอย และสถานที่สำคัญในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ในการพัฒนาหมู่บ้านของตน

ศักยภาพทางสังคม

จากการสังเกตพฤติกรรมของประชาชนและผู้นำในหมู่บ้านพบว่า ประชาชนมีการรวมใจ มีการเกาะกลุ่ม มีความสัมพันธ์ร่วม และสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยมีสาเหตุมาจากองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการคือ ความเป็นผู้นำของผู้ใหญ่บ้าน และความใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ในที่ว่ากรอำเภอ ในด้านความเป็นผู้นำนั้น ผู้ใหญ่บ้านโคกหินแฮ่หมู่ 9 ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านมาก เพราะเป็นคนเสียสละทั้งในด้านกำลังทรัพย์และเวลา ผู้ใหญ่บ้านมีความเป็นกันเองกับลูกบ้าน ลูกบ้านมาพบได้ทุกเวลา ยิ่งไปกว่านั้นผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการพัฒนา

หมู่บ้านอยู่เสมอ ส่วนสาเหตุประการที่ 2 นั้น หมู่บ้านโคกหินแ่หมู่ 9 ได้เปรียบหมู่บ้านอื่น ๆ ในชนบทไทยอยู่มาก เพราะว่าหมู่บ้านนี้อยู่ใกล้กับตัวอำเภอ เมื่อชาวบ้านมีปัญหา ก็สามารถไปติดต่อปรึกษากับทางอำเภอได้ทันที ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อมีโครงการพัฒนาชนบท หรือมีข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทจากส่วนกลาง ทางอำเภอก็แจ้งให้หมู่บ้านทราบโดยเร็ว หากมีโครงการใหม่ ๆ ก็สามารถนำมาทดลองในหมู่บ้านได้ทันที สภาพภูมิศาสตร์ที่หมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้กับที่ว่าการอำเภอและเจ้าหน้าที่อำเภอมีความใกล้ชิดกับกรมการพัฒนาหมู่บ้านทำให้หมู่บ้านนี้ได้เปรียบในการพัฒนาและทำให้หมู่บ้านนี้มีศักยภาพทางสังคมอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ

ศักยภาพทางคุณธรรม

คุณธรรมในความหมายของงานวิจัยนี้หมายถึง ความสามารถที่จะดำรงไว้ซึ่งความสามัคคี การพึ่งตนเอง และความเอื้อเฟื้อต่อกัน หมู่บ้านแห่งนี้มีศักยภาพในทางคุณธรรมอยู่ในระดับที่น่าพอใจ ในด้านการพึ่งตนเองนั้น หมู่บ้านแห่งนี้มีศักยภาพสูง เนื่องจากได้รับการพัฒนาไปมากแล้ว ซึ่งไม่ควรระบุให้เป็นหมู่บ้านยากจนต่อไปอีก มูลเหตุสำคัญที่ทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีความสามารถในการพึ่งตนเองได้นั้นนอกจากจะมีสาเหตุมาจากการมีโครงการพัฒนาแล้ว ยังขึ้นอยู่กับความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์อีกด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุประการสำคัญ กล่าวคือ ในด้านการผลิต ชาวบ้านผลิตข้าวซึ่งเป็นผลผลิตหลักได้อย่างเพียงพอกับความต้องการของหมู่บ้าน และบางรายยังสามารถขายข้าวที่เหลือจากการเก็บไว้บริโภค นำรายได้มาสู่ครอบครัวและสู่หมู่บ้านอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นชาวบ้านยังมีน้ำคมนำใช้อย่างเพียงพอตลอดปี และยังสามารถนำมาใช้ในการปลูกผักสวนครัวอีกด้วย แหล่งน้ำที่สำคัญคือ แหล่งน้ำใต้ดิน ชาวบ้านจะเจาะเขาน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้ โดยใช้คันโยก ชาวบ้านเรียกว่า "บ่อเจาะ" แทบทุกครัวเรือนมีคันโยกเพื่อสูบน้ำจากใต้ดินขึ้นมาใช้ในครัวเรือน และใช้ในการปลูกผักสวนครัว อาจกล่าวได้ว่าหมู่บ้านแห่งนี้สามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

ส่วนในด้านความสามัคคีนั้น ชาวบ้านมีความสามัคคีกันดี เพราะผู้ใหญ่บ้านเป็นคนที่เป็นคนดี ชาวบ้านยอมรับ และมีความเป็นผู้นำที่ดี สามารถช่วยปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้ดีพอควร ส่วนความเอื้อเฟื้อนั้น เป็นลักษณะเฉพาะของชาวชนบทซึ่งมีมานานแล้ว และชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้

ก็ยังรักษาความเอื้อเฟื้อต่อกันไว้ได้อย่างสม่ำเสมอ

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลที่ได้จากการศึกษารายกรณีชี้ให้เห็นว่า ศักยภาพในการพัฒนาของประชาชนขึ้นอยู่กับโครงการพัฒนาชนบทส่วนหนึ่ง และขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่น ๆ ของหมู่บ้านด้วย หมู่บ้านโคกหินแห่หมู่ 9 มีโครงการพัฒนาชนบทหลายโครงการ แต่โครงการที่รัฐให้การสนับสนุนและกำลังดำเนินการอยู่มีเพียง 2 โครงการ ลักษณะของโครงการเน้นการพัฒนาทักษะในการทำงานและอาชีพ เสริมศักยภาพทางเศรษฐกิจ แต่ผลกระทบจากโครงการต่อศักยภาพทางเศรษฐกิจมีไม่มากนัก ศักยภาพในการพัฒนาชนบทเกือบทุกด้านโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เป็นผลมาจากสภาพความสมบูรณ์ของที่ดินในการเพาะปลูก ปริมาณน้ำฝนพอเพียง รวมกับปริมาณน้ำจากแหล่งน้ำที่พัฒนาแล้ว ส่วนศักยภาพด้านอื่น ๆ มีผลมาจากโครงการพัฒนาด้วยส่วนหนึ่ง ประกอบกับระยะห่างจากหมู่บ้านไปตัวจังหวัดและอำเภอไม่ไกลมากนัก การมีผู้ใหญ่บ้านที่เป็นที่ยอมรับ ตลอดจนความรู้รักคุ้นเคยกันของคนในหมู่บ้านที่มีประวัติความเข้มมายาวนานกว่า 100 ปี ทำให้ศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้านค่อนข้างสูง

จ. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนาและ ข้อเสนอแนะ

จากการที่ผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในหมู่บ้าน ได้พบปะสนทนากับชาวบ้าน ทำให้ได้รับทราบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่มีความพอใจกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตน ชาวบ้านมีความชื่นชมและยอมรับในตัวผู้นำของชาวบ้าน มีชาวบ้านหลายคนกล่าวว่า ผู้นำหมู่บ้านมีความเป็นประชาธิปไตย ใจกว้าง ยอมรับฟังความคิดเห็นของลูกบ้าน มีความสามารถ เป็นคนเก่ง และใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่อำเภอ ทำให้หมู่บ้านได้รับความสะดวก ประกอบกับหมู่บ้านอยู่ไม่ห่างไกลจากตัวอำเภอทำให้มีข้อได้เปรียบ จึงทำให้สภาพของหมู่บ้านอยู่ในเกณฑ์ดี โครงการพัฒนาชนบทในอดีตมีส่วนช่วยพัฒนาศักยภาพทางเศรษฐกิจ ในรูปของการพัฒนาแหล่งน้ำ ทำให้ชาวบ้านมีผลผลิตทางเกษตรเพิ่มขึ้น โครงการพัฒนาชนบทเน้นไปทางการฝึกอบรมความรู้ ทักษะเสริม สำหรับกลุ่มสตรีและเยาวชน ชาวบ้านจำนวนมากเห็นว่าควรจะมีโครงการพัฒนาทางการเกษตรของหมู่บ้านต่อไปอีก โดยเฉพาะการให้ความรู้เรื่องการใช้ปุ๋ย การพัฒนาแหล่งน้ำให้มากขึ้น และการปรับปรุงคุณภาพดินและเมล็ดพันธุ์ชาวบ้าน

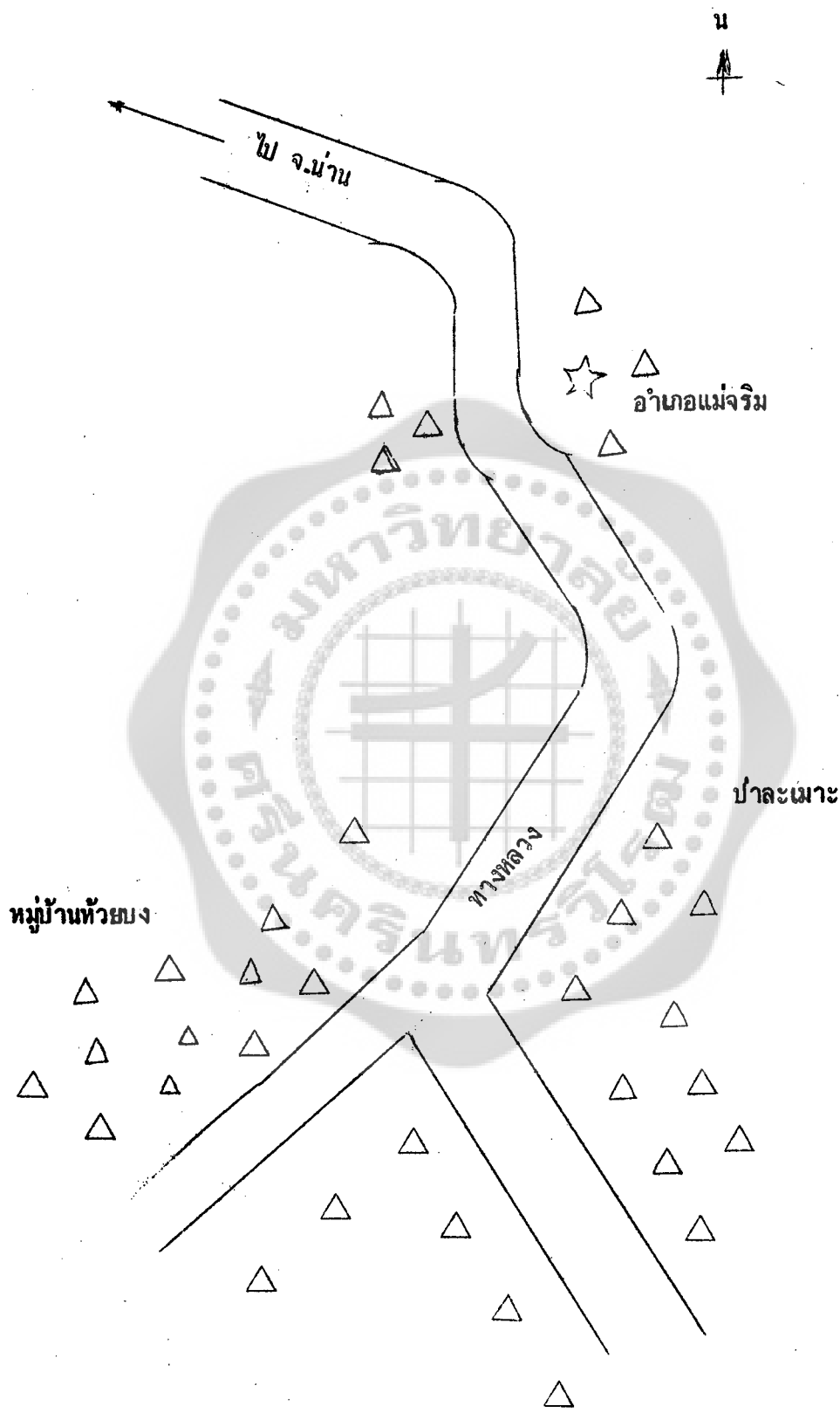
มีความรู้ว่าการใช้ปุ๋ยเคมีทำให้ดินเสียและไม่ค่อยกล้าใช้ แต่มีความต้องการใช้ปุ๋ยเพื่อเป็นผลผลิต
หลายคนเสนอแนะว่าควรมีการส่งเสริมและให้ความรู้ในการทำปุ๋ยหมักให้มากขึ้น ในเรื่องของแหล่ง
น้ำ ชาวบ้านอยากให้มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่มากกว่าเดิมสำหรับการเพาะปลูก ในเรื่องของ
คุณภาพดินสำหรับการเพาะปลูก ในเรื่องของคุณภาพดินและเมล็ดพันธุ์ต้องการให้มีการสอน
และสาธิตด้วย เพราะชาวบ้านไม่แน่ใจว่าถ้ามาสอนอย่างเดียว เวลาทำจริง ๆ อาจจะไม่ได้ผล
และเสียหายมาก

หมู่บ้านโลกหินแ่หมู่ 9 มีลักษณะเด่นที่สำคัญ คือ การทำบ่อเจาะหรือบ่อโยกโดยใช้วัสดุ
ราคาถูกลง ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมสำหรับประเทศไทยซึ่งค่อนข้างยากจน หากมีการเผยแพร่ให้
หมู่บ้านอื่นได้ทราบ จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาศักยภาพในการผลิตของชาวบ้านได้มาก

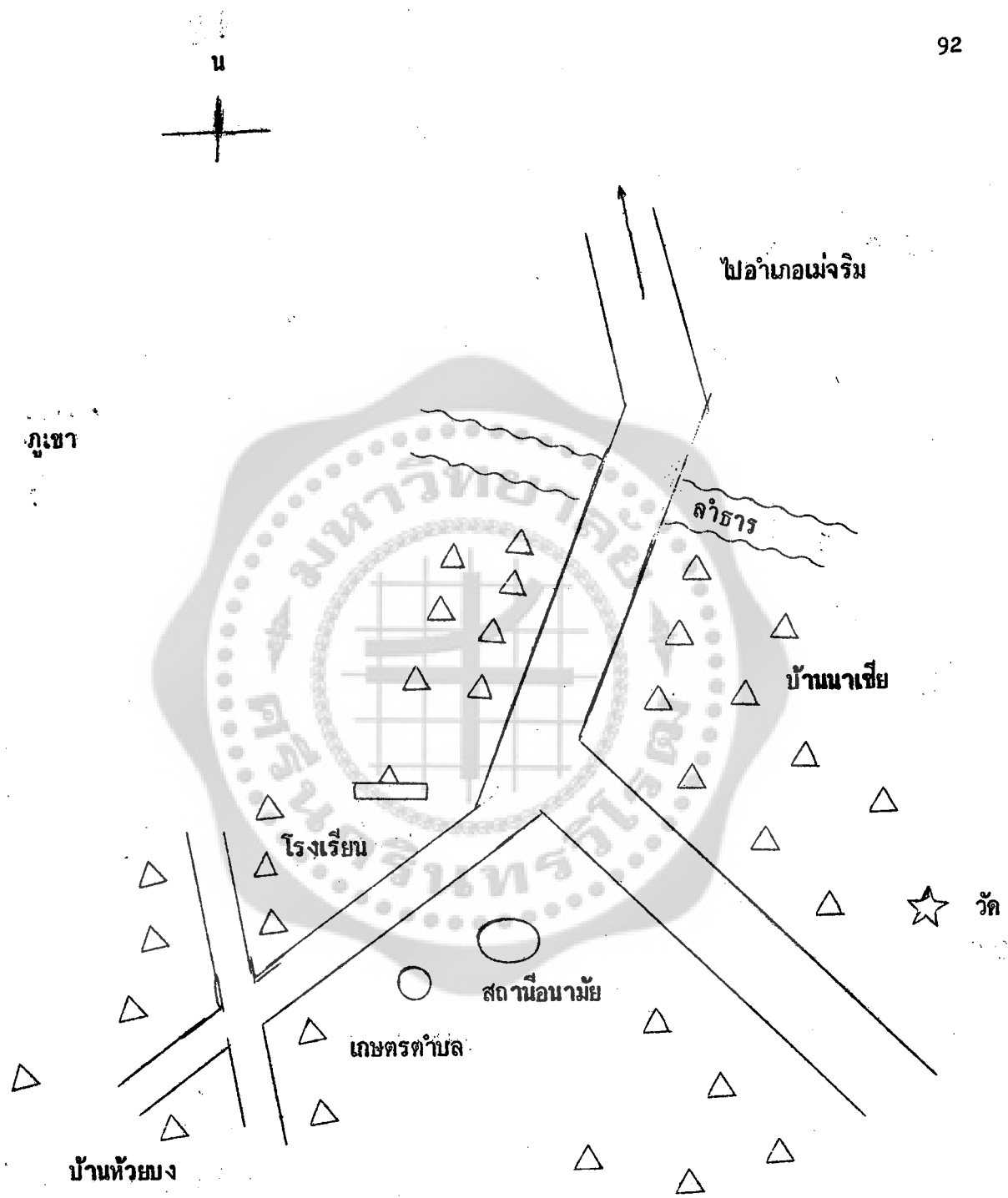
3.2.2 ผลการศึกษารายกรณีบ้านห้วยบง

ก. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับหมู่บ้าน

บ้านห้วยบง เป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลแม่จรม อำเภอแม่จรม จังหวัดน่าน อำเภอ
แม่จรมอยู่ห่างจากตัวจังหวัดน่านประมาณ 40 กิโลเมตร บ้านห้วยบงอยู่ห่างจากตัวอำเภอ
ประมาณ 4 กิโลเมตร การเดินทางไปยังหมู่บ้านใช้ทางรถยนต์ ซึ่งเป็นถนนลาดยางจากตัว
เมืองน่าน ผ่านอำเภอแม่จรม และผ่านหมู่บ้านห้วยบง ที่ตั้งของหมู่บ้านแสดงได้ดังแผนที่ในภาพ
ประกอบ 16 และ 17

ภาพประกอบ 16 ที่ตั้งหมู่บ้านห้วยบง

ภาพประกอบ 17 แผนที่หมู่บ้านหัวมง

บ้านห้วยบงตั้งอยู่ในหุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ มีที่ราบที่เป็นทุ่งนาบ้างระหว่างภูเขา มีทางหลวงจังหวัดผ่านหมู่บ้าน บ้านเรือนของราษฎรตั้งเรียงรายตามสองฟากถนน ห่างกันเป็นระยะ มีต้นไม้ยืนต้นอยู่มากมายตามรายทางสองฟากฝั่งถนน ส่วนมากเป็นต้นสัก ติดกับหมู่บ้านห้วยบง คือหมู่บ้านนาเขีย โดยสภาพภูมิศาสตร์และลักษณะการตั้งบ้านเรือนของราษฎรแล้ว หมู่บ้านทั้งสองไม่แยกจากกัน ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านที่จะเสนอต่อไปนี้จึงรวมบ้านนาเขียด้วย

หมู่บ้านห้วยบง มีบ้านเรือนราษฎรประมาณ 121 หลังคาเรือน มีราษฎรประมาณ 608 คน เป็น ชาย 310 คน หญิง 298 คน มีสัตว์เลี้ยงตามรายละเอียดในตาราง 14

ตาราง 15 ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านห้วยบง (รวมบ้านนาเขีย)

จำนวนครัวเรือน	121	หลัง
จำนวนราษฎร	608	คน
ชาย	310	คน
หญิง	298	คน
จำนวนสัตว์เลี้ยง	367	ตัว
โค	73	ตัว
กระบือ	143	ตัว
สุกร	151	ตัว
จำนวนรถมอเตอร์ไซด์	39	คัน

แหล่งข้อมูล : สถิติจากกำนันบ้านห้วยบง

ข. สภาพความเป็นอยู่ของประชาชน

จากคำบอกเล่าของชาวบ้าน หมู่บ้านห้วยบงมีอายุประมาณ 4 ชั่วอายุคน ซึ่งมีอายุราว ร้อยกว่าปี ประชาชน 98% มีอาชีพในการทำนา ส่วนมากเป็นการปลูกข้าวไร่ ประชาชนมีที่ทำกิน

เป็นของตนเอง เป็นที่ราบลุ่มบ้าง เป็นที่ดินเชิงเขาบ้าง คนละประมาณ 6 - 10 ไร่โดยเฉลี่ย กระจายอยู่หลายแห่งตามแนวภูเขา มีผลผลิตข้าวโดยเฉลี่ยครอบครัวละต่ำกว่า 100 ถัง เป็นการ ทำไร่เลื่อนลอยเกือบทั้งหมด มีการปลูกข้าวเพียงปีละ 1 ครั้ง หลังฤดูทำนาก็มีการปลูกถั่วลิสง และข้าวโพด บินสันตักข้าว ทำให้ผลผลิตทางเกษตรไม่ดีเท่าที่ควร และคงจะได้ผลน้อยกว่าปีที่ผ่านมา แหล่งน้ำตามธรรมชาติมีน้อย มีลำธารสายหนึ่งไหลผ่านใกล้ ๆ หมู่บ้าน แต่มีน้ำน้อย ในฤดูแล้งน้ำจะแห้งขอด ประชาชนส่วนใหญ่ใช้น้ำบาดาล ซึ่งมีกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณหมู่บ้าน จำนวนน้ำบาดาล 1 บ่อต่อบ้านเรือนราษฎรประมาณ 3 - 4 หลังคาเรือน ส่วนน้ำคั้นนั้นประชาชน คั้นน้ำฝน ทุกบ้านมีโอ่งน้ำขนาดใหญ่เก็บน้ำฝนไว้คั้นตลอดปี เนื่องจากผลผลิตทางการเกษตร ค่อนข้างต่ำ ชาวบ้านแห่งนี้ส่วนมากจึงค่อนข้างยากจน

สภาพโดยทั่วไปของหมู่บ้านห้วยบง คล้ายคลึงกับหมู่บ้านในเขตจังหวัดภาคเหนือทั่ว ๆ ไป คือมีความร่มรื่น เนื่องจากมีไม้ยืนต้น ไม้ผลในหมู่บ้านจำนวนมาก ถนนเข้าหมู่บ้านค่อนข้างเล็ก เป็น ถนนลูกรังคังภาพประกอบ 16,17 สภาพบ้านเรือนในภาพประกอบ 18,19 แสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านมีความเป็นอยู่ค่อนข้างยากจน บ้านใช้ผ้าขัดตะหลังคาสังกะสี รั้วบ้านใช้ไม้ไผ่ และ บ้านเรือนตั้งอยู่ห่างไกลกัน ภาพประกอบ 20 และ 21 แสดงให้เห็นถึงสถานีอนามัย และที่อ่าน หนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ซึ่งค่อนข้างเล็ก ตลอดเวลาที่ผู้วิจัยไปทำการศึกษาสังเกตมีผู้อ่าน หนังสือพิมพ์น้อยมาก ส่วนใหญ่แล้วไม่มีคนมาอ่าน และไม่มีเจ้าหน้าที่ดูแล ภาพประกอบ 21 - 24 เป็นภาพวัดและโรงเรียนประจำหมู่บ้าน สภาพวัดแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านยังศรัทธาหมำรุงวัดใน เกณฑ์ที่เช่นเดียวกับชมบททั่ว ๆ ไป สภาพของโรงเรียนตั้งอยู่ใกล้เชิงเขา จะมองเห็นวิวทัศนค้ำน หลังเป็นเขาที่ดูชาวบ้านหักล้างตางพงทำไร่เลื่อนลอยได้อย่างชัดเจน

ภาพประกอบ 18 ปากทางเข้าหมู่บ้านห้วยบง

ภาพประกอบ 19 ถนนเข้าหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 20 ถนนในหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 21 บ้านเรือนราษฎร

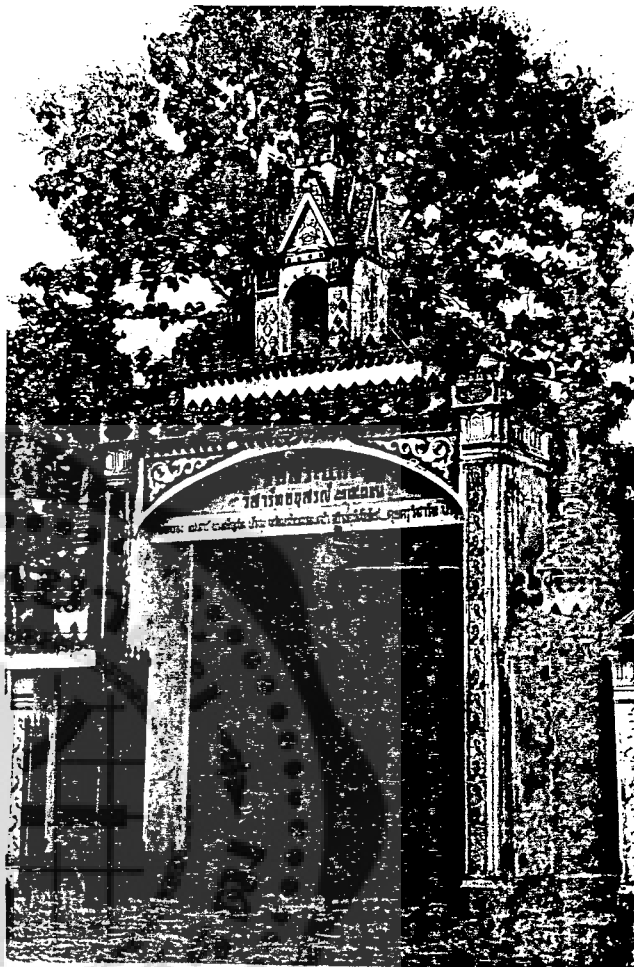

ภาพประกอบ 22 สถานีอนามัยหมู่บ้านห้วยบง

ภาพประกอบ 23 ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน

ภาพประกอบ 24 ประตูวัดสระแก้ว
หมู่บ้านหัวขบง

ภาพประกอบ 25 โบสถ์วัดสระแก้ว
หมู่บ้านหัวขบง

ภาพประกอบ 26 โรงเรียนหมู่บ้านห้วยบง

ภาพประกอบ 27 บ้านพักครูโรงเรียนหมู่บ้านห้วยบง

ก. ลักษณะโครงการพัฒนาชนบท

ข้อมูลที่ปรากฏในแผนพัฒนาจังหวัดน่าน ประจำปี พ.ศ. 2529 หมู่บ้านหัวขงมีโครงการพัฒนา 3 โครงการ และได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้วทั้ง 3 โครงการ คือ โครงการจัดตั้งศูนย์เยาวชนตำบล โครงการฝึกอบรมกลุ่มเยาวชน และโครงการปรับปรุงศูนย์พัฒนาตำบล แผนพัฒนาดังกล่าวระบุว่า โครงการแรกมีผู้เข้าร่วมโครงการประมาณ 60 คน เป็นเยาวชนในหมู่บ้านหัวขง และหมู่บ้านนาเขีย โครงการที่ 2 มีผู้เข้าร่วมการอบรมประมาณ 20 คน โครงการที่ 3 เป็นการปรับปรุงอาคารศูนย์พัฒนาตำบล ได้รับงบประมาณสนับสนุนถึง 12,500 บาท การปรับปรุงใช้แรงงานในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ จากการสอบถามพบว่า ชาวบ้านส่วนมากต้องการให้มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร เพราะชาวบ้านยังต้องพึ่งน้ำฝนธรรมชาติในการเพาะปลูกอยู่มาก แม้ว่าในอดีตจะมีโครงการพัฒนาฝายน้ำล้น และโครงการได้เสร็จสิ้นไปแล้ว แต่ชาวบ้านให้ความเห็นว่าฝายน้ำล้นที่สร้างนั้นมีขนาดเล็ก อยู่ห่างไกลหมู่บ้าน เก็บน้ำได้น้อย ไม่สะดวกและไม่พอเพียง

ง. ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบท

ศักยภาพทางเศรษฐกิจ

หมู่บ้านหัวขงเป็นหมู่บ้านยากจนอย่างเห็นได้ชัด สืบเกิดได้จากบ้านเรือนของราษฎรซึ่งเป็นบ้านขนาดเล็ก ปลูกเรียงรายตามถนนแต่ดูไม่เป็นระเบียบนักประการสำคัญที่สุดคือการผลิตข้าวบ้านมีอาชีพหลักในการทำนาโดยการปลูกข้าวไร่ เป็นไร่เลื่อนลอย ปลูกปีละครั้ง แต่ละครบ-ครีมีที่นาเพียง 6 - 10 ไร่ หากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ผลผลิตในการปลูกข้าวก็จะลดลง หลังฤดูทำนาชาวบ้านมักเข้าไปรับจ้างในเมืองเป็นส่วนใหญ่ บางคนที่ไม่เข้าเมืองก็ปลูกพืชเสริม เช่น ถั่วลิสง เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นโครงการพัฒนาชนบทที่เข้าไปช่วยในหมู่บ้าน ไม่มีมีส่วนช่วยส่งเสริมการประกอบอาชีพหลักของชาวบ้าน กล่าวคือโครงการพัฒนาที่ชาวบ้านได้รับการพัฒนาเยาวชน จึงเห็นได้ชัดว่า โครงการพัฒนาชนบทที่ชาวบ้านได้รับจากรัฐ ไม่ส่งเสริมศักยภาพในด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านในหมู่บ้านแห่งนี้ ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้วนี้ ศักยภาพในทางเศรษฐกิจของประชาชนจึงอยู่ในระดับต่ำ

ศักยภาพทางจิตวิทยา

หมู่บ้านแห่งนี้มีศักยภาพทางจิตวิทยาต่ำ ประชาชนขาดแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ขาดความมุ่งมั่น เพราะไม่มีเครื่องล่อใจและสิ่งจูงใจ โครงการพัฒนาชนบทที่ได้รับไม่สอดคล้องกับปัญหาของชาวบ้าน เพราะโครงการที่ได้รับมาไม่ช่วยส่งเสริมการผลิต ไม่เกี่ยวกับเรื่องปาก - ท้องของประชาชน ทำให้ประชาชนไม่เกิดความกระตือรือร้นในการพัฒนา ยิ่งไปกว่านั้น โครงการหลายโครงการที่ชาวบ้านขอไป ก็มักไม่ได้ตามที่ต้องการจึงทำให้ประชาชนแทบสิ้นหวังในการขอความช่วยเหลือจากรัฐ ด้วยเหตุนี้ศักยภาพทางจิตวิทยาของหมู่บ้านแห่งนี้จึงต่ำที่สุด จากหมู่บ้านในกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 27 หมู่บ้าน

ศักยภาพทางสังคม

หมู่บ้านห้วยบงมีศักยภาพทางสังคมอยู่ในระดับต่ำ อาจเนื่องมาจากสาเหตุ 2 ประการ ประการแรกอาจเกี่ยวข้องกับลักษณะการตั้งบ้านเรือนของชาวบ้าน กล่าวคือ บ้านของชาวบ้านแต่ละหลังปลูกห่างกันและปลูกยาวไปตามแนวถนน เมื่อถนนในหมู่บ้านแยกเป็นสองสาย ยิ่งทำให้บ้านเรือนของชาวบ้านอยู่ห่างกัน กระจายกันมากขึ้น ชาวบ้านเล่าว่าบ้านเรือนห่างกัน การไปมาหาสู่กันมีน้อย สภาพดังกล่าวมีส่วนทำให้ชาวบ้านไม่รวมตัวเกาะกลุ่มกันเท่าที่ควร เหตุผลประการที่สอง ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญคือ การยอมรับผู้นำหมู่บ้าน ชาวบ้านไม่นิยม และไม่ยอมรับผู้ใหญ่บ้านจากการสังเกตและการสัมภาษณ์ทราบว่า ผู้ใหญ่บ้านใช้อิทธิพลในระหว่างการเลือกตั้ง ทำให้ได้รับตำแหน่งมาโดยไม่ถูกต้อง เมื่อชาวบ้านไม่ให้ความเชื่อถือ และไม่ยอมรับยิ่งทำให้ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาหมู่บ้านมีน้อยลง

ศักยภาพทางคุณธรรม

การที่หมู่บ้านห้วยบงเป็นหมู่บ้านยากจน สภาพทางภูมิศาสตร์ไม่อำนวย ชาวบ้านต้องการความช่วยเหลือจากรัฐในการพัฒนาแล้งน้ำและที่ดิน แต่ไม่ได้รับความช่วยเหลืออย่างที่ต้องการ โครงการพัฒนาที่กำลังดำเนินการในหมู่บ้านเป็นไปตามความเห็นชอบของผู้ใหญ่บ้าน

ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ และแบ่งพรรคแบ่งพวก ในทางเศรษฐกิจ ชาวบ้านพึ่งตนเองไม่ได้ เมื่อมีความขาดแคลนทำให้ชาวบ้านบางคนเห็นแก่ได้ ชอบเอาเปรียบเพื่อนบ้าน และมีการทะเลาะวิวาทกันประปราย โดยทั่วไปคนที่มียุมากเห็นว่าคุณธรรมของชาวบ้านลดต่ำลง

จ. ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนา และ ข้อเสนอแนะ

ปัญหาสำคัญที่เป็นปัญหาเร่งด่วน คือการทำให้ไร้เร่ร่อนลอยของชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยม้ง ชาวบ้านจะหกล้างดางป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอย และเมื่อคืนใจแล้วก็ทิ้ง รกร้างกลายเป็นดงหญ้าคา ซึ่งยากต่อการทำลาย เมื่อชาวบ้านซึ่งที่ดินเดิมไม่หกล้างดางป่าใหม่ต่อไป เป็นการทำลายต้นน้ำธรรมชาติ จะมีผลกระทบระยะยาวทำให้เกิดความแห้งแล้งมากขึ้น นอกจากนี้การที่ชาวบ้านไปดางป่าใหม่ทำให้ต้องเดินทางไปทำไร่ห่างจากหมู่บ้านมากขึ้น ความใกล้ชิดสนิทสนมยิ่งน้อยลง ทำให้หมู่บ้านกระจัดกระจายมากขึ้น ปัญหาอีกปัญหาหนึ่งคือการที่ชาวบ้านตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างไกลกัน ทำให้ขาดความสนิทสนม ไม่ไปมาหาสู่กันเหมือนในหมู่บ้านชนบททั่วไป ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาอีกประการหนึ่งคือการที่ชาวบ้านแบ่งพวกกัน เนื่องมาจากการแข่งขันระหว่างผู้นำกับผู้แพ้การเลือกตั้งเป็นผู้นำ สภาพดังกล่าวทำให้เกิดความขัดแย้งในหมู่บ้าน และเป็นอุปสรรคขัดขวางการพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาหมู่บ้าน ถ้าไม่แก้ไขจะมีมากขึ้น ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่าหากมีโครงการพัฒนาชนบทเน้นที่การปรับปรุงคุณภาพดิน การพัฒนาแหล่งน้ำ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ ทำรายได้เสริม จะช่วยให้ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น และทำไร่ในที่ดินเดิม รวมทั้งจะมีความผูกพันใกล้ชิดกันมากขึ้นด้วย

3.2.3 การเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาสูงสุดและหมู่บ้านที่มีศักยภาพในการพัฒนาต่ำสุด

การเปรียบเทียบระหว่างหมู่บ้านโลกหินแฮ่ จังหวัดนครพนม กับหมู่บ้านห้วยม้ง จังหวัดน่าน พบความแตกต่างดังนี้

ก. สภาพทางภูมิศาสตร์ หมู่บ้านโคกหินแฮ่ตั้งอยู่บนที่ราบแม้จะเป็นที่ราบสูงแต่สภาพของดินอุดมสมบูรณ์พอควร ทำให้การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านได้ผลดีหากฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ส่วนบ้านห้วยบง ตั้งอยู่บนเชิงเขา สภาพพื้นที่ไม่อำนวยต่อการปลูกข้าวซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้านเช่นกัน

ข. การเป็นเจ้าของที่ดิน ชาวบ้านโคกหินแฮ่เกือบทั้งหมดเป็นเจ้าของที่นา และการทำนาเป็นนาคำ ส่วนชาวบ้านห้วยบงหลายครอบครัวเช่าที่นาจากผู้อื่น และเป็น การปลูกข้าวไร่ อีกประการหนึ่ง ชาวบ้านโคกหินแฮ่มีพื้นที่การทำนามากกว่าชาวบ้านห้วยบง ชาวบ้านห้วยบงเป็นเจ้าของที่นาครอบครัวละประมาณ 6 - 10 ไร่ ส่วนชาวบ้านโคกหินแฮ่ มีที่นาโดยเฉลี่ยต่อครอบครัวมากกว่านี้

ค. ลักษณะของชุมชน หมู่บ้านโคกหินแฮ่เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีราษฎรกว่า 1,000 คน ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1, 9, 11 และ 12 หมู่บ้านโคกหินแฮ่หมู่ 9 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านใหญ่ที่ถือเป็นชุมชนเดียวกัน ส่วนหมู่บ้านห้วยบงเป็นชุมชนขนาดเล็ก แม้จะอยู่ติดกับหมู่บ้านนาเซีย แต่เมื่อรวมประชาชนของ 2 หมู่บ้านนี้เข้าด้วยกันแล้ว ยังมีจำนวนประชาชนไม่ถึงครึ่งหนึ่งของชุมชนหมู่บ้านโคกหินแฮ่

ง. ลักษณะของการตั้งหมู่บ้าน บ้านเรือนราษฎรในหมู่บ้านโคกหินแฮ่ส่วนใหญ่ปลูกใกล้ชิดกัน และอยู่รวมกันเป็นกระจุก แต่เป็นระเบียบ มีถนนเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบ แต่ในหมู่บ้านห้วยบง บ้านเรือนราษฎรปลูกห่างกัน และไม่ค่อยเป็นระเบียบ

จ. ลักษณะการปกครอง หมู่บ้านโคกหินแฮ่แบ่งการปกครองออกเป็น 6 กลุ่ม (6 กลุ่ม) แต่หมู่บ้านห้วยบงไม่แบ่งแยก

ฉ. ความเป็นผู้นำของหัวหน้าหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้านโคกหินแฮ่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านส่วนใหญ่ และมีความสามารถในการนำชาวบ้านในการพัฒนา ส่วนผู้ใหญ่บ้านห้วยบงไม่ได้รับการยอมรับจากชาวบ้านส่วนใหญ่ จึงมีปัญหาในการชักนำชาวบ้านในการพัฒนา

ช. ความสัมพันธ์ระหว่างหัวหน้าหมู่บ้านกับเจ้าหน้าที่อำเภอ ผู้ใหญ่บ้านโคกหินแฮ่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่อำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการอำเภอ ส่วนผู้ใหญ่บ้านห้วยบงไม่มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่อำเภอ

ข. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต หมู่บ้านโคกหินแฮ่ ใช้วิธีการสมัยใหม่ในการผลิต เช่น ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยวิทยาศาสตร์ ในการทำนามีการทำไร่นาสวนผสม แต่หมู่บ้านห้วยบงยังปลูกข้าวไร่เลื่อนลอยตามไหล่เขา ไม่ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ช่วยในการผลิต

ฉ. แม้ว่าหมู่บ้านทั้งสองจะมีจำนวนโครงการพัฒนาชนบทที่กำลังดำเนินการอยู่เท่ากัน แต่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ได้รับโครงการพัฒนาชนบทหลายโครงการและได้รับการพัฒนาหลายปีแล้ว โครงการหลายโครงการมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนพอสมควร ทำให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่วนหมู่บ้านห้วยบง ได้รับโครงการพัฒนาชนบทน้อยโครงการกว่า แต่ละโครงการที่ได้รับมามีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนไม่มากนัก

โดยสรุปแล้ว การศึกษารายกรณีแสดงให้เห็นว่า การที่หมู่บ้านโคกหินแฮ่หมู่ 9 ซึ่งมีศักยภาพในด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม สูงกว่าหมู่บ้านห้วยบงนั้นอาจเนื่องมาจากลักษณะของโครงการพัฒนาชนบทเพราะว่าหมู่บ้านทั้งสองอยู่ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามากเหมือนกัน แต่ลักษณะโครงการต่างกัน หมู่บ้านห้วยบงมีโครงการขนาดเล็ก คือ โครงการจัดตั้งศูนย์เยาวชนชนตำบล และโครงการฝึกอบรมกลุ่มเยาวชน โครงการทั้งสองเป็นโครงการพัฒนาด้านสังคม จึงยากที่จะประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ ในขณะที่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ มีโครงการที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยตรง เช่น โครงการฝายน้ำล้น โครงการอบรมช่างซ่อมเครื่องยนต์ โครงการทอดผ้ากั๊กระตุก เป็นต้น ดังนั้น การศึกษาจำนวนโครงการพัฒนาชนบทอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ ควรศึกษาประเภทของโครงการและขนาดของโครงการควบคู่กันไปด้วย เพราะโครงการบางโครงการมีขนาดใหญ่ ซึ่งจะส่งผลกระทบมาก เช่น การสร้างเขื่อน แต่บางโครงการเป็นโครงการขนาดเล็ก และมีผลกระทบไม่มากนัก เช่น โครงการจัดตั้งศูนย์เยาวชน เป็นต้น

นอกจากนี้การศึกษารายกรณียังชี้ให้เห็นด้วยว่า ยังมีตัวแปรอื่น ๆ ที่มีผลต่อศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน คือ ผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทอย่างมากในการพัฒนาชนบท และมีอิทธิพลต่อศักยภาพด้านจิตวิทยา ศักยภาพทางสังคม และศักยภาพทางคุณธรรม

ของประชาชนในการพัฒนาชนบท ผู้ใหญ่บ้านควรเป็นบุคคลที่ชาวบ้านยอมรับ ให้ความเคารพ
นับถือ และมีความเป็นผู้นำในการพัฒนา ยิ่งไปกว่านั้น ผู้ใหญ่บ้านที่ดี ควรมีความสัมพันธ์อันดีกับ
เจ้าหน้าที่บ้านเมือง ทั้งในระดับตำบลและในระดับอำเภอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์กับ
พัฒนากรตำบล และพัฒนากรอำเภอ ทั้งในด้านการงานและด้านส่วนตัว ความสัมพันธ์ดังกล่าว
จะทำให้งานพัฒนาดำเนินไปด้วยดี และช่วยเพิ่มพูนศักยภาพในการพัฒนาชนบทของชาวบ้านโดย
ทางอ้อมอีกด้วย

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

จุดมุ่งหมายของการวิจัยเรื่องนี้ คือ การศึกษาเปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการพัฒนาชนบท ระหว่างท้องถิ่นที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการ และท้องถิ่นที่มีโครงการพัฒนาน้อย หรือ ไม่มีโครงการตลอดจนศึกษาว่าโครงการพัฒนาชนบทมีผลกระทบต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชนอย่างไร วิธีดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณประกอบด้วยวิธีการศึกษารายกรณี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบ 3 ขั้นตอน โดยการสุ่มเลือกจังหวัด หมู่บ้าน และประชาชน กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้นำและประชาชนจำนวน 271 คน จากกลุ่มหมู่บ้าน 3 ประเภท คือ หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ 3 - 4 โครงการ และ 5 โครงการขึ้นไป ประเภทละ 3 หมู่บ้าน จาก 3 จังหวัด คือ น่าน นครพนม และพัทลุง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์และการสังเกตโดยใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างเองสำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ และใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมสำหรับการศึกษารายกรณี โดยผู้วิจัยเข้าไปทำการรวบรวมข้อมูลในหมู่บ้าน และใช้ชีวิตในหมู่บ้าน 2 หมู่บ้าน รวมเวลา 14 วัน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว การวิเคราะห์การถดถอย สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะมีดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

1. หมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ทั้งหมดเป็นชุมชนขนาดเล็ก มีการพัฒนาชนบทโดยรัฐให้ความสนับสนุนในรูปของการจัดโครงการพัฒนาชนบท โครงการที่กำลังดำเนินงานอยู่ส่วนใหญ่เริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ กชช. ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ลักษณะของโครงการมีความคล้ายคลึงกัน สิ่งที่แตกต่างกันระหว่างหมู่บ้านทั้ง 3 ประเภท คือจำนวนโครงการพัฒนาที่แตกต่างกัน ซึ่งมีผลทำให้

ลักษณะความช่วยเหลือสนับสนุนจากรัฐแตกต่างกัน หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมากโดยเฉลี่ยมีบุคลากรของรัฐไปช่วยเหลือสนับสนุนรวมทุกโครงการประมาณ 10 คน และได้รับความช่วยเหลือสนับสนุนทั้งในรูปของเงิน วัสดุอุปกรณ์ และการให้คำปรึกษาแนะนำ สูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการปานกลาง และจำนวนโครงการน้อยถึงแม้ว่าจำนวนโครงการพัฒนาชนบทและปริมาณความช่วยเหลือที่หมู่บ้านทั้งสามประเภทจะได้รับแตกต่างกันดังกล่าวแล้ว การมีส่วนร่วมเข้าร่วมโครงการพัฒนา ชนบทและความช่วยเหลือสนับสนุนโครงการของชาวบ้าน ตลอดจนระดับความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาของชาวบ้านไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 3 ประเภทยังมีความต้องการให้มีโครงการพัฒนาชนบทเพิ่มมากขึ้นกว่าที่มีอยู่ในปัจจุบันอีกด้วย

2. จากการประเมินสภาพการพัฒนาตามโครงการพัฒนาชนบทแต่ละโครงการว่ามีประโยชน์หรือมีผลเสียด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม ต่อหมู่บ้านเพียงไร โดยให้ชาวบ้านผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ประเมินในแบบสอบถามมาตรฐานประเมินค่า เมื่อวิเคราะห์สภาพการพัฒนารวมทุกด้านพบว่า ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนน้อยประเมินว่าได้รับผลประโยชน์มากกว่าและได้รับผลเสียน้อยกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง และจำนวนมาก เมื่อวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม เป็นรายตัวแปรพบว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ มีความเห็นว่าสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้น และชาวบ้านใกล้ชิดกัน คู่กันเคย สามัคคีกันมากกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านประเภทอื่นในเรื่องรายได้ ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ เห็นว่า ครอบครัวของตนมีรายได้เพิ่มมากขึ้น หมู่บ้านมีปัญหาทางอาชญากรรมลดน้อยลง มีความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยดีกว่าชาวบ้านในหมู่บ้านประเภทอื่น ผลจากการวิเคราะห์ชี้ชัดว่า หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านตั้งแต่ 5 โครงการขึ้นไปนั้น ชาวบ้านประเมินว่าผลประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการพัฒนาชนบทแม้จะมีมากแต่ไม่เท่าผลการประเมินที่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบท 0 - 2 โครงการ หรือ 3 - 4 โครงการ

3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกันได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยในเรื่องของศักยภาพทางเศรษฐกิจ และคุณธรรม ส่วนการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพด้านจิตวิทยาและสังคม ได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยเพียงบางส่วน

3.1 ศักยภาพทางเศรษฐกิจ

ประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกันมีศักยภาพทางเศรษฐกิจแตกต่างกัน สำหรับศักยภาพในด้านการพัฒนาความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ชาวบ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวน 0 - 2 โครงการ มีศักยภาพสูงสุด รองลงไปที่ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวน 5 โครงการ และ 3 - 4 โครงการตามลำดับ สำหรับศักยภาพในด้านการผลิต ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ มีศักยภาพสูงสุด รองลงไปที่หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ และ 5 โครงการตามลำดับ ส่วนความสามารถในการทำรายได้สูงขึ้น ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ มีศักยภาพสูงสุด รองลงไปที่หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 5 โครงการ และ 0 - 2 โครงการตามลำดับ เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพรวมทางเศรษฐกิจทุกด้าน ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้เพราะศักยภาพทางเศรษฐกิจแต่ละกลุ่มหมู่บ้านมีความแตกต่างกันตามลักษณะของศักยภาพย่อย

3.2 ศักยภาพทางจิตวิทยา

ประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีศักยภาพทางจิตวิทยาแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แม้ว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาน้อย จะมีศักยภาพทางจิตวิทยาสูงกว่าหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาปานกลาง หรือมีจำนวนโครงการพัฒนามาก แต่ความแตกต่างนี้มีน้อยมาก

3.3 ศักยภาพทางสังคม

ประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีศักยภาพทางสังคมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาเพียง

- 0 - 2 โครงการ มีศักยภาพรวมทางสังคม และศักยภาพย่อยในเรื่องความร่วมมือร่วมใจ ความรักถิ่นฐาน สูงสุด เมื่อเปรียบเทียบกับชาวบ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนา 3 - 5 โครงการ ส่วนศักยภาพทางสังคมด้านความสัมพันธ์ชอบพอนั้น แม้ว่าชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ จะมีศักยภาพสูงกว่าหมู่บ้าน 2 ประเภท แต่ความแตกต่างนี้ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

3.4 ศักยภาพทางคุณธรรม

ประชาชนในหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีศักยภาพรวมทางคุณธรรมและศักยภาพย่อยทางคุณธรรมทุกด้านยกเว้นความสามัคคีร่วมมือกันแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ในเรื่องของความสามัคคีร่วมมือกันกับชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการ มีศักยภาพสูงสุด รองลงไปคือหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 3 - 4 โครงการ และ 5 โครงการ ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์เป็นไปตามสมมุติฐานการวิจัย การที่ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบศักยภาพด้านจิตวิทยาและสังคมระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีความสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัยแต่เพียงบางส่วนนั้น อาจเป็นเพราะศักยภาพทั้งสองด้านต้องใช้เวลาในการพัฒนา ประกอบกับลักษณะโครงการพัฒนาชนบทที่มีอยู่ในหมู่บ้านทุกโครงการไม่มีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาที่ให้ผลประโยชน์แก่คนกลุ่มใหญ่ในหมู่บ้าน หากแต่เป็นโครงการที่ให้ผลประโยชน์แก่คนกลุ่มน้อยกลุ่มเดิม ลักษณะของโครงการเช่นนี้จึงไม่เอื้อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพทางจิตวิทยาและทางสังคม มากพอที่เครื่องมือสำหรับการวิจัยนี้จะตรวจพบความแตกต่างของศักยภาพระหว่างกลุ่มหมู่บ้านได้

4. การศึกษาผลของโครงการพัฒนาชนบทที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทได้ผลสอดคล้องกับสมมุติฐานการวิจัย กล่าวคือ หมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนามากมีผลทำให้ตัวแปรสภาพเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม อันเป็นผลจากโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้น น้อยกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาน้อย สภาพทางเศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม ที่มีผลทำให้ศักยภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณธรรมดีขึ้น แต่ไม่มีผลต่อศักยภาพทางจิตวิทยา เป็นที่น่าสังเกตว่า ตัวแปรคุณลักษณะของประชาชน เช่น อายุ เพศ และระดับการศึกษาของบุคคล

ไม่มีผลต่อความเปลี่ยนแปลงทางศักยภาพในการพัฒนาของบุคคลแต่อย่างใด แต่จำนวนโครงการประเภทของหมู่บ้าน ปริมาณความช่วยเหลือที่ได้รับ ส่งผลต่อสภาพการพัฒนาและศักยภาพด้านต่าง ๆ นอกจากนี้ความพอใจในโครงการพัฒนา มีความสำคัญส่งผลให้ศักยภาพทางสังคมและคุณธรรมสูงขึ้นด้วย

5. จากการวิเคราะห์ที่เนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เป็นกลุ่มตัวอย่างเรื่องปัญหาและอุปสรรคเนื่องมาจากโครงการพัฒนา เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มหมู่บ้านไม่อาจชี้ชัดว่า กลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน มีปัญหาอุปสรรคแตกต่างกัน เพราะผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็น สภาพปัญหาและอุปสรรคสรุปได้ว่า ชาวบ้านเห็นว่าโครงการพัฒนาที่มีอยู่ส่วนใหญ่ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านซึ่งต้องการโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ โครงการที่ได้มาเพราะผู้บริหารหรือหัวหน้าหมู่บ้านรับโครงการมาจากเบื้องบน ดำเนินโครงการกันในกลุ่มผู้ชอบพอกันเล็ก ๆ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลประโยชน์จากโครงการมากกว่าคนอื่น ๆ ไม่มีการกระจายงาน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้รับรู้ มีผู้ให้ข้อมูลบางส่วนที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับโครงการ โดยตรงให้ข้อมูลว่า มีปัญหาเกี่ยวกับความไม่สะดวกในเรื่องการเงิน และความไม่สม่ำเสมอของการดูแลให้ความช่วยเหลือจากบุคลากรของรัฐ

6. จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะโครงการพัฒนาชนบทกับศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน 27 หมู่บ้าน เป็นรายหมู่บ้าน สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ดังกล่าวตรวจพบได้ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนปานกลาง หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาชนบทเกี่ยวข้องกับผู้นำท้องถิ่น หรือคณะกรรมการ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกอบรม หรือสัมมนา ทำให้ผู้ที่เข้าร่วมโครงการนำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ในกลุ่มของตน ผู้ได้รับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนามีวงกว้างกว่า โครงการที่จำกัดเฉพาะชาวบ้านธรรมดาในกลุ่มเล็ก ๆ จึงมีผลทำให้ระดับศักยภาพทางเศรษฐกิจและคุณธรรมดีกว่ากัน

7. การศึกษารายกรณีหมู่บ้านโคกหินแฮ่ หมู่ 9 และหมู่บ้านหัวขวง ซึ่งอยู่ในกลุ่มหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาจำนวนมากเหมือนกัน แต่หมู่บ้านโคกหินแฮ่ หมู่ 9 มีระดับศักยภาพในการ

พัฒนาสูงสุด ส่วนหมู่บ้านห้วยขมิ้นมีศักยภาพในการพัฒนาต่ำสุดนั้น สรุปได้ว่า เมื่อจำนวนโครงการพัฒนาครั้งที่ ตัวแปรอื่นที่จะมีผลทำให้ศักยภาพแตกต่างกันได้แก่ตัวแปรลักษณะโครงการพัฒนาชนบท สภาพของหมู่บ้าน และผู้นำ กล่าวคือ หมู่บ้านที่มีโครงการให้ผลกระทบทางเศรษฐกิจโดยตรงเช่น โครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เป็นต้น สภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านอยู่ใกล้ความเจริญรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้ หมู่บ้านมีสภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างดีอยู่แต่เดิม ชาวบ้านมีจิตลักษณะที่ค่อนข้างดีอยู่แต่เดิม รวมทั้งหมู่บ้านมีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับของชาวบ้าน จะพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาทั้งด้าน เศรษฐกิจ จิตวิทยา สังคม และคุณธรรม ได้ดีขึ้นได้อีก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อทำการวิจัยต่อไป

โดยที่การวิจัยครั้งนี้มีข้อจำกัดหลายประการ เช่นหมู่บ้านที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีโครงการพัฒนาชนบทเป็นโครงการ กชช. ในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน เป็นส่วนใหญ่ มีโครงการของหน่วยงานอื่นเป็นส่วนน้อย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยยังไม่มีควมไวพจน์ที่จะตรวจสอบความแตกต่างของศักยภาพทางจิตวิทยาได้ การวัดศักยภาพยังทำในรูปของศักยภาพสัมพัทธ์ มิใช่ศักยภาพสมบูรณ์ที่บอกระดับความมีศักยภาพได้อย่างแน่นอน ยังไม่มีการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างหมู่บ้าน อพป. และ หมู่บ้านที่ไม่ใช่ อพป. อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจึงให้ข้อเสนอแนะให้มีการวิจัยเพิ่มเติมดังนี้

1.1 ควรมีการวิจัยและพัฒนา (research and development) เพื่อพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่สามารถวัดศักยภาพในการพัฒนาชนบททุกด้านได้เป็นหน่วยสมบูรณ์ และทำการวิจัยระยะยาวติดตามความเปลี่ยนแปลง และความคงทนของระดับศักยภาพในการพัฒนาชนบท ของหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาต่างกัน และลักษณะโครงการพัฒนาแตกต่างกัน โดยทำการวิจัยระยะยาว (longitudinal study)

1.2 ควรมีการทำการวิจัยเชิงคุณภาพในหมู่บ้าน อพ. เป็นกรณีพิเศษ เพื่อตรวจสอบว่าลักษณะของคนในหมู่บ้าน วิธีการดำเนินงานในหมู่บ้าน หรือระเบียบวินัยของหมู่บ้าน มีส่วนเอื้อให้โครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้านดีกว่าหมู่บ้านที่ไม่ใช่หมู่บ้าน อพ. อย่างไร ทั้งนี้เพราะผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า หมู่บ้าน อพ. มีผลการพัฒนาตามโครงการชนบท และศักยภาพทางเศรษฐกิจ และคุณธรรมดีกว่าหมู่บ้านที่ไม่ใช่หมู่บ้าน อพ.

1.3 จากการศึกษาวิเคราะห์เชิงคุณภาพพบว่า ตัวแปรที่มีผลต่อระดับศักยภาพในการพัฒนาของหมู่บ้าน นอกจากจะมีตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยแล้ว ยังมีตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะโครงการ ลักษณะผู้นำของหมู่บ้าน ลักษณะสภาพทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านด้วย ควรจะได้มีการรวมตัวแปรดังกล่าวในการวิจัยต่อไป เพื่อให้ครอบคลุมครบถ้วน

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบท

2.1 ก่อนที่จะดำเนินโครงการพัฒนาชนบทควรจะได้มีการตรวจสอบว่า โครงการนั้นตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านในหมู่บ้าน เพราะจากการวิจัยครั้งนี้ชาวบ้านเสนอว่า ความต้องการของหมู่บ้านคือการแก้ปัญหาและการพัฒนาแหล่งน้ำ แต่ลักษณะโครงการพัฒนาชนบทที่มีในหมู่บ้านยังไม่สนองความต้องการของชาวบ้าน

2.2 การดำเนินงานโครงการพัฒนาชนบทควรจะได้มีการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อว่าจะไม่ให้มีการดำเนินโครงการเกินกว่า 4 โครงการในหมู่บ้านเดียวกัน หากเป็นไปได้ควรจะให้เพียง 0 - 2 โครงการ หรือ 3 - 4 โครงการ ทั้งนี้เพราะผลการวิจัยแสดงว่า หมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนา 0 - 2 โครงการจะให้ผลการพัฒนาสูงกว่าและศักยภาพในการพัฒนาของชาวบ้านเกือบทุกด้านดีกว่าหมู่บ้านที่มีโครงการพัฒนาหลายโครงการ ยิ่งไปกว่านั้นผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นชัดว่าไม่ว่าหมู่บ้านจะมีโครงการพัฒนาจำนวนแตกต่างกันหรือไม่ ชาวบ้านเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาและให้ความสนับสนุนไม่แตกต่างกัน ดังนั้นหากนโยบายการพัฒนาชนบทของรัฐต้องการให้มีการพัฒนาชนบทด้วยการให้ชาวบ้านช่วยตนเองให้มากที่สุด การจัดให้มีโครงการพัฒนาเพียง 0 - 2 โครงการ น่าจะทำให้ได้รับแรงงานการสนับสนุนจากชาวบ้านเต็มที่มากกว่ามีโครงการพัฒนาหลายโครงการ

2.3 การจัดให้มีโครงการพัฒนาชนบทมากกว่าหนึ่งโครงการในหมู่บ้าน ควรจะจัดให้มีโครงการที่มีลักษณะแตกต่างกัน มีผลประโยชน์ของโครงการกระจายให้กับคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่ และควรให้ชาวบ้านได้รับรู้และมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการด้วย ทั้งนี้เพราะตามหลักวิชาและหลักการพัฒนาชนบท ลักษณะของโครงการดังกล่าวจะให้ผลการพัฒนาตามโครงการพัฒนาชนบท และช่วยพัฒนาศักยภาพในการพัฒนาของชาวบ้าน โดยเฉพาะศักยภาพด้านจิตวิทยาและสังคมมีสูงมากขึ้นด้วย

2.4 รัฐควรจัดให้มีการศึกษาลักษณะของหมู่บ้านและวางแผนการพัฒนาชนบท โดยจัดเป็นโครงการให้เหมาะสมกับลักษณะของหมู่บ้าน เนื่องจากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า โครงการพัฒนาชนบทที่มีอยู่ในหมู่บ้านส่วนใหญ่ เป็นของกรมการพัฒนาชุมชน ตามโครงการ กชช. แต่ไม่มีผลในการพัฒนาศักยภาพทางจิตวิทยาและสังคมมากนัก ทั้งนี้เพราะสภาพทางเศรษฐกิจและศักยภาพทางเศรษฐกิจพัฒนาได้ง่ายและใช้เวลาสั้นกว่า ดังนั้นรัฐควรจำแนกลักษณะหมู่บ้านที่มีภาวะและศักยภาพทางเศรษฐกิจดีแล้วไว้พวกหนึ่ง เพื่อจะได้จัดโครงการพัฒนาศักยภาพด้านอื่นต่อไป และให้ชาวบ้านรักษาศักยภาพที่ดีแล้วไว้ต่อไป

2.5 การเลือกผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ใหญ่บ้าน ควรเลือกผู้ที่ได้รับการยอมรับจากประชาชน เป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำ และมีความสัมพันธ์อันดีกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับตำบลและระดับอำเภอ รัฐควรพยายามหาทางขจัดผู้ที่มิมีอิทธิพลในทางลบไม่ให้ดำรงตำแหน่งผู้นำท้องถิ่น เพราะจะเป็นผลเสียต่อการพัฒนาชนบทมากกว่าผลดี

บรรณานุกรม

- กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. สรุปรายงานการสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกำลังคนที่ปฏิบัติงานพัฒนาชนบท ปี 2528. 2530. อัดสำเนา
- กฤษ เพิ่มทันจิตต์ และผู้อื่น. การปรับปรุงสายงานสาธารณสุขและครูประถมศึกษาในการพัฒนาชนบท. 2529. อัดสำเนา
- ชัยฤกษ์ มณีพงษ์ และผู้อื่น. การปรับปรุงสายงานพัฒนาชุมชนและเกษตรในการพัฒนาชนบท. 2528. อัดสำเนา
- ศิเรก ฤกษ์ทราย และผู้อื่น. การใช้กำลังคนในการพัฒนาชนบท. 2528. อัดสำเนา
- ประสิทธิ์ คำรงค์ชัย และผู้อื่น. การปรับปรุงการบริหารงานบุคคลในการพัฒนาชนบท. 2528. อัดสำเนา
- ปรีชา คุวินทร์พันธ์. "โครงการ กสช. กับการพัฒนาชนบท : ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคม และการเมืองของภาคกลาง ปี 2525." ใน สังคมวิทยาและมานุษยวิทยากับสถานการณ์การพัฒนาปัจจุบัน. สุวิชัย วันแก้ว และสุภาวรงค์ จันทวานิช บรรณาธิการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- * ผดุง อารยะวิญญู, มลิวัดย์ ธรรมแสง และสุนทร โคตรบรรเทา. ปัญหาในการบริหารงานการพัฒนาชนบทของรัฐบาล. 2528. อัดสำเนา
- ไพรัตน์ เตะชะรินทร์. การบริหารงานพัฒนาชนบท. ไทยวัฒนาพานิช, 2524.
- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. รายงานการประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบท พ.ศ. 2528 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528. 220 หน้า
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. การวิเคราะห์และประเมินผลโครงการสร้างงานในชนบทของประเทศ พ.ศ. 2523 - 2528. โรงพิมพ์คุรุสภา, 2528. 165 หน้า
- สงวนศรี วิรัชชัย. จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา. บริษัทศึกษาพรจำกัด, 2527.
- สมพร แสงชัย และผู้อื่น. การปรับปรุงสายงานอุตสาหกรรมและพานิชในการพัฒนาชนบท. 2529. อัดสำเนา

สมศักดิ์ เพียรสกุล และผู้อื่น. ความต้องการด้านช่างในการพัฒนาชนบท. 2529. อัดสำเนา
 สฤต สันติเมทนีกุล และผู้อื่น. การสร้างสิ่งจูงใจและประโยชน์เกื้อกูลในการพัฒนาชนบท. 2528.

อัดสำเนา

สุริชัย หวันแก้ว และสุรางค์ จันทวานิช. (บรรณาธิการ). สังคมวิทยาและมานุษยวิทยากับ
สถานการณ์การพัฒนาปัจจุบัน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. แนวทางดำเนินการของส่วนราชการตามทิศทางแผน
พัฒนาฯ ฉบับที่ 6. 2527. อัดสำเนา

สำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน. สรุปรายงานการตรวจสอบการดำเนินงานแผนพัฒนาชนบทที่ยากจน
ประจำปีงบประมาณ 2526. 2527. อัดสำเนา

ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
 ชาติ. คู่มือแผนพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,
 2527.

แผนการพัฒนาชนบทพื้นที่ยากจน. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย,
 2527.

ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่ง
 ชาติ. ทิศทางแผนพัฒนาชนบทในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6. 2528. อัดสำเนา

Fagerland, Ingemar and Lawrence, Saha J. Education and National Development:
A Comparative Perspective. Pergamon Press, Oxford. 1983.

Inkeless, Alex and Smith, David H. Becoming Modern : Individual Change in
Six Developing Countries. Harvard University Press, Cambridge,
 Massachusetts, 1974.

Lie, Kwan H. Productivity and Economic Growth. McGraw-Hill Far Eastern
 Publishers, Singapore, 1971.

ลักษณะเบื้องต้นของกลุ่มตัวอย่าง และสภาพโครงการพัฒนาชนบท

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามประเภท และปีพุทธศักราชที่เริ่มโครงการพัฒนาชนบทในหมู่บ้าน

โครงการพัฒนา ชนบทลำดับที่	ประเภทโครงการ		ปีเริ่มโครงการ	
	กศช.	กชช.	2529	2530
1	89(32.8)	182(67.2)	258(95.2)	13(4.8)
2	27(13.7)	170(86.3)	197(100.0)	-
3	17(13.2)	112(86.8)	129(100.0)	-
4	49(54.4)	41(45.6)	73(81.1)	17(18.9)
5	-	10(100.0)	10(100.0)	-
รวม 5 โครงการ	182(26.1)	515(73.9)	667(95.7)	30(4.3)

ตาราง 2 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามจำนวนและประเภทของบุคลากรของรัฐที่ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาชนบท

โครงการพัฒนา ชนบทลำดับที่	จำนวนบุคคล	ประเภทบุคลากร				
		พัฒนากรอำเภอ	พัฒนากรตำบล	เกษตรตำบล	คปต.	ครู
1	0 - 7	87.5	69.4	46.1	30.6	96.3
2	0 - 7	90.8	70.8	46.1	32.1	96.3
3	0 - 6	85.6	66.8	42.8	28.0	96.3
4	0 - 5	79.7	65.7	43.2	27.7	96.3
5	0 - 3	81.2	65.3	42.8	30.6	96.3

ตาราง 3 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูลจำแนกตามระดับและประเภทบุคคลที่สนับสนุนการดำเนินโครงการพัฒนาชนบท

ประเภทการสนับสนุน	ไม่ให้		ระดับความสนับสนุน		
	ความสนับสนุน	รวม	น้อย	ปานกลาง	มาก
<u>จากบุคลากรของรัฐ</u>					
ให้ความสนับสนุนทางการเงิน	28.8	71.2	33.6	26.2	11.4
ให้คำปรึกษาและความคิดเห็น	4.1	95.9	21.0	26.6	48.3
ให้เครื่องมือ อุปกรณ์	34.3	65.6	30.3	15.9	19.6
<u>จากผู้ให้ข้อมูล</u>					
เข้าร่วมเป็นกรรมการดำเนินงาน	61.6	38.4			
บริจาคเงินร่วมโครงการ	71.2	28.8			
มีส่วนร่วมลงแรงทำงาน	28.3	72.7			

ตาราง 4 ค่าสถิติพื้นฐานผลการประเมินค่าประโยชน์ และผลเสียที่ได้รับจากโครงการพัฒนาชนบท เฉลี่ยทุกโครงการ ระดับหมู่บ้าน และระดับครอบครัว

ตัวแปร	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.
<u>ระดับหมู่บ้าน</u> โครงการพัฒนาทำให้			
รายได้ดี	X1	1.73	0.96
ขาดผลประโยชน์ต้องเสียที่ดิน	X2	2.02	0.81
ความเป็นอยู่ดี	X3	1.02	0.98

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปร	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.
คนออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน	X4	2.02	0.86
สุขภาพอนามัยดี	X5	1.23	1.08
มีปัญหาวิวาท แก่งแย่ง	X6	2.13	0.80
Q ได้ทำงานร่วมกัน คู่กัน เกยกัน	X7	1.56	1.07
คนเสียนิสัย รอคับความช่วยเหลือ	X8	1.72	0.85
อาชญากรรมลดลง	X9	1.75	1.04
ความพอใจโครงการพัฒนาชนบท	X10	1.83	0.96
โครงการพัฒนาทำให้เกิดความสามัคคี	X11	1.63	1.19
ระดับครอบครัว			
รายได้ของครอบครัวเพิ่ม	Y1	1.59	0.85
มีความรู้เกี่ยวกับสุขภาพอนามัยมาก	Y2	2.00	1.02
โครงการทำให้เสียเวลาทำงานไปประชุม	Y3	1.61	0.91
โครงการทำให้เสียเงินโดยไม่จำเป็น	Y4	1.92	0.95
สมาชิกในครอบครัวต้องทำงานเหนื่อย	Y5	1.79	1.00
รู้จักคนเพิ่ม	Y6	1.86	1.06
ได้รับความไว้วางใจจากคนในหมู่บ้าน	Y7	2.00	0.79

หมายเหตุ การประเมินประโยชน์ 3 = มาก 2 = ปานกลาง 1 = น้อย 0 = ไม่มี
ผลเสีย 3 = ไม่มี 2 = น้อย 1 = ปานกลาง 0 = มาก

ตาราง 5 ร้อยละของผู้ให้ข้อมูล จำแนกตามระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาชนบท

	มาก	ปานกลาง	น้อย
ความพอใจผลการพัฒนาตามโครงการ	69.4	28.8	1.8
ความต้องการให้มีโครงการพัฒนาเพิ่มขึ้น	92.6	6.6	0.7
โครงการพัฒนาชนบทได้ผลดี	44.0	48.9	7.1

ภาคผนวก ข

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัย

ตาราง 1 รายชื่อตัวแปร สัญลักษณ์ และค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ตัวแปร	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.
ตัวแปรจัดประเภทและคุณลักษณะ			
ชนิดของหมู่บ้าน	TYPE	0.58	0.50
จำนวนโครงการพัฒนาชนบท	GROUP	2.01	0.78
จังหวัด	PROV	-	-
เพศ	SEX	0.89	0.32
ระดับการศึกษา	EDUC	0.05	0.22
สถานภาพในครอบครัว	STATUS	0.86	0.34
อายุ	AGE	44.35	10.44
ตัวแปรเกี่ยวกับโครงการพัฒนาและสภาพการพัฒนา			
จำนวนบุคลากรของรัฐที่ช่วยเหลือโครงการ	PNUM	6.84	4.50
ความช่วยเหลือในโครงการพัฒนา	HELP	1.53	0.71
ความพึงพอใจต่อโครงการ	PROATT	2.66	0.33
สภาพการพัฒนาของเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา และคุณธรรม			
- ระดับหมู่บ้าน	ALLX	1.70	0.43
- ระดับครอบครัว	ALLY	1.83	0.46
ตัวแปรเกี่ยวกับศักยภาพ			
ศักยภาพรวมด้านเศรษฐกิจ	TECON	249.08	25.50
ศักยภาพรวมด้านจิตวิทยา	TPSY	433.76	56.49
ศักยภาพรวมด้านสังคม	TSOC	141.83	28.40
ศักยภาพรวมด้านคุณธรรม	TMOR	147.42	22.48

ตาราง 1 (ต่อ)

ตัวแปร	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.
ความร่วมมือร่วมใจ	TSOC 1	3.04	0.34
ความสัมพันธ์ชอบพอ	TSOC 2	3.02	0.46
ความรักถิ่นฐาน	TSOC 3	3.25	0.42
ความสามารถในการพึ่งตนเอง	TMOR 1	1.80	0.53
ความสามัคคี	TMOR 2	2.06	0.46
ความเอื้อเฟื้อ	TMOR 3	3.21	0.69

ตาราง 2 ค่าสถิติพื้นฐานของข้อมูลเกี่ยวกับตัวแปรศักยภาพย่อยบางประการ

ตัวแปร	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.	
ความสามารถในการทำรายได้เพิ่มขึ้น	ECON 1	0.62	0.48	
การพัฒนาให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น	ECON 2	0.31	0.46	
ความสามารถในการผลิตเพิ่มขึ้น	ECON 3	0.60	0.49	
การทำรายได้เพิ่มมากขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา	ECON 4	0.51	0.50	
ปริมาณรายได้เพิ่มขึ้น (ร้อยละ)	ECON 5	16.04	25.95	
		1	2	3
ความเชื่อมั่นว่าทำรายได้สูงขึ้นในปีต่อไป (ไม่ได้)	PSY 1	49.2	50.8	12.5
ความมั่นใจว่าบุตรมีรายได้ต่ำกว่าเก่าหรือสูงกว่า	PSY 2	6.7	80.8	49.5
กว่าตน				

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูล	สัญลักษณ์	$\bar{X}$	S.D.		
ความตั้งใจให้การศึกษาบุตรถึงระดับประถม มัธยม อุดม	PSY 3	18.3	32.5	49.2	
ความมุ่งหวังให้บุตรมีอาชีพดีกว่าตน	PSY 4	20.8	24.8	54.4	
ความตั้งใจไม่ยอม/ยอม/สละที่ดินเพื่อความ เจริญของชุมชน	PSY 5	94.4	5.6		
ความตั้งใจเสียสละเงินเพื่อความเจริญของชุมชน	PSY 6	94.6	3.1	2.3	
ความตั้งใจไม่ยืม/ยืม/ยืมสละแรงงานให้ชุมชน	PSY 7	97.4	2.6		
ความมั่นใจว่าหมู่บ้านพัฒนาได้โดยชาวบ้าน	PSY 8	5.7	83.7	10.6	
ความมุ่งหวังในการพัฒนาของครอบครัว	PSY 9	11.7	3.8	84.5	
		มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
ระดับที่ชาวบ้านให้ความร่วมมือดำเนินงานเป็นหัวหน้า	SOC 1	4.6	2.7	45.6	47.1
ปรึกษานัดหากับเพื่อนบ้านได้	SOC 2	1.5	6.3	36.6	55.6
หยิบยืมเงินจากเพื่อนบ้านได้	SOC 3	8.3	25.7	33.2	33.8
ความไว้วางใจหัวหน้าหมู่บ้าน	SOC 4	0.4	2.7	25.2	71.7
ความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการพัฒนาตรงกับเพื่อน บ้าน	SOC 5	6.9	6.9	27.7	58.5
ระดับการรวมพลังของชาวบ้านเมื่อมีภัยร้ายแรง	SOC 6	1.1	4.4	28.0	66.4
ต้องการโยกย้ายไปอยู่หมู่บ้านอื่น	SOC 7	6.3	71.1	8.1	14.1
ความแตกต่างระหว่างคนรวย คนจนในหมู่บ้าน	SOC 8	0.4	23.7	40.4	35.6
ความรักใคร่สามัคคีของชาวบ้าน	SOC 9	0.0	1.1	30.6	68.3

ตาราง 2 (ต่อ)

ข้อมูล	สัญลักษณ์	X̄		S.D.	
		1	2	3	4
ความเต็มใจร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนา	SOC 10	0.0	1.1	30.6	68.3
ความนับถือเจ้าหน้าที่และผู้บริหารโครงการ	SOC 11	0.0	4.1	25.7	70.3
ความขัดแย้งในการประชุม	SOC 12	0.0	55.6	30.2	14.2
ท่านเสียสละมากกว่าคนอื่นในการทำกิจกรรมชุมชน	SOC 13	2.4	16.9	42.9	37.8
การจัดสรรผลประโยชน์โครงการพัฒนา	SOC 14	17.3	33.2	49.1	
ความพยายามแก้ปัญหาด้วยตนเอง	MOR 1	32.8	36.2	30.3	0.7
การรับฟังความคิดเห็นผู้อื่นในการทำงานร่วมกัน	MOR 2	3.0	15.9	1.1	80.0
ความสามัคคีในการทำโครงการพัฒนา (มาก - น้อย)	MOR 3	95.9	3.0	1.1	0.0
ความเอื้อเฟื้อเสียสละเพื่อความเจริญของหมู่บ้าน	MOR 4	9.3	21.1	27.8	41.9
ความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อนบ้าน	MOR 5	1.1	16.1	25.5	57.3
ความสามัคคีร่วมใจทำงานเพื่อหมู่บ้าน (มาก - น้อย)	MOR 6	74.2	6.7	12.0	7.1
ความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยตนเอง (มาก - น้อย)	MOR 7	55.6	34.7	3.4	6.3

ตาราง 3 การวิเคราะห์เปรียบเทียบลักษณะความช่วยเหลือโครงการพัฒนาชนบทด้วยการทดสอบ
ไค - สแควร์

ประเภทความช่วยเหลือ	จำนวนโครงการ	ระดับความช่วยเหลือ				X ²
		ไม่มี	น้อย	ปานกลาง	มาก	
ด้านการเงิน	น้อย	40.5	20.3	24.3	14.9	39.14**
	ปานกลาง	39.3	32.7	23.4	4.7	
	มาก	6.7	45.6	31.1	16.7	
	รวม	28.8	33.6	26.2	11.4	
ด้านคำแนะนำ	น้อย	4.1	25.7	37.8	32.4	12.73*
	ปานกลาง	3.7	22.4	20.6	53.3	
	มาก	4.4	15.6	24.4	55.6	
	รวม	4.1	21.0	26.6	48.3	
ด้านวัสดุอุปกรณ์	น้อย	50.0	16.2	9.5	24.3	27.01**
	ปานกลาง	23.4	35.5	15.9	25.2	
	มาก	34.4	35.6	21.1	8.9	
	รวม	34.3	30.3	15.9	19.6	

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรสภาพการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา คุณธรรม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน แสดงผลการวิเคราะห์จำแนกตามตัวแปรระดับหมู่บ้าน

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	MS	ค่าสถิติ F
X2	น้อย	2.58	ระหว่างกลุ่ม	2	16.97	31.47**
	ปานกลาง	1.90	ภายในกลุ่ม	268	0.54	
	มาก	1.70	รวม	270		
X3	น้อย	1.84	ระหว่างกลุ่ม	2	42.99	66.88**
	ปานกลาง	0.44	ภายในกลุ่ม	268	0.64	
	มาก	1.04	รวม	270		
X4	น้อย	1.49	ระหว่างกลุ่ม	2	14.67	22.74**
	ปานกลาง	2.24	ภายในกลุ่ม	268	0.64	
	มาก	2.21	รวม	270		
X5	น้อย	2.16	ระหว่างกลุ่ม	2	50.84	63.89**
	ปานกลาง	1.37	ภายในกลุ่ม	268	0.79	
	มาก	0.58	รวม	270		
X6	น้อย	2.58	ระหว่างกลุ่ม	2	16.00	30.56**
	ปานกลาง	1.74	ภายในกลุ่ม	268	0.53	
	มาก	2.22	รวม	270		

ตาราง 4 (ต่อ)

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	MS	ค่าสถิติ F
X7	น้อย	2.62	ระหว่างกลุ่ม	2	58.94	83.62**
	ปานกลาง	1.26	ภายในกลุ่ม	168	0.70	
	มาก	1.56	รวม	270		
X8	น้อย	2.23	ระหว่างกลุ่ม	2	16.61	27.81**
	ปานกลาง	1.36	ภายในกลุ่ม	268	0.60	
	มาก	1.74	รวม	270		
X9	น้อย	1.47	ระหว่างกลุ่ม	2	11.27	11.16**
	ปานกลาง	2.10	ภายในกลุ่ม	268	1.01	
	มาก	1.55	รวม	270		
X10	น้อย	2.66	ระหว่างกลุ่ม	2	35.86	55.14**
	ปานกลาง	1.53	ภายในกลุ่ม	268	0.65	
	มาก	1.48	รวม	270		
X11	น้อย	2.89	ระหว่างกลุ่ม	2	85.29	107.69**
	ปานกลาง	0.96	ภายในกลุ่ม	268	0.79	
	มาก	1.40	รวม	270		

ตาราง 5 ผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยตัวแปรสภาพการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา คุณธรรม ระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาแตกต่างกัน แสดงผลการวิเคราะห์จำแนกตามตัวแปรระดับครอบครัว

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ F
Y1	น้อย	1.68	ระหว่างกลุ่ม	2	3.17	4.49*
	ปานกลาง	1.72	ภายในกลุ่ม	268	0.71	
	มาก	1.38	รวม	270		
Y2	น้อย	2.16	ระหว่างกลุ่ม	2	34.86	44.56**
	ปานกลาง	2.48	ภายในกลุ่ม	268	0.78	
	มาก	1.31	รวม	270		
Y3	น้อย	2.24	ระหว่างกลุ่ม	2	21.10	31.02**
	ปานกลาง	1.29	ภายในกลุ่ม	268	0.68	
	มาก	1.47	รวม	270		
Y4	น้อย	2.51	ระหว่างกลุ่ม	2	31.96	47.23**
	ปานกลาง	2.05	ภายในกลุ่ม	268	0.68	
	มาก	1.29	รวม	270		
Y5	น้อย	2.12	ระหว่างกลุ่ม	2	25.05	30.20**
	ปานกลาง	2.08	ภายในกลุ่ม	268	0.83	
	มาก	1.18	รวม	270		

ตาราง 5 (ต่อ)

ตัวแปร	กลุ่มหมู่บ้าน จำนวนโครงการ	ค่าเฉลี่ย	แหล่งความ แปรปรวน	df	M.S.	ค่าสถิติ F
Y6	น้อย	2.59	ระหว่างกลุ่ม	2	36.02	41.39**
	ปานกลาง	1.31	ภายในกลุ่ม	268	0.87	
	มาก	1.92	รวม	270		
Y7	น้อย	2.54	ระหว่างกลุ่ม	2	16.82	32.98**
	ปานกลาง	1.95	ภายในกลุ่ม	268	0.51	
	มาก	1.64	รวม	270		

ตาราง 6 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบทัศนภาพย่อยบางประการระหว่างกลุ่มหมู่บ้านที่มีจำนวนโครงการพัฒนาต่างกันด้วยการทดสอบไค-สแควร์

ทัศนภาพย่อย	ระดับ	กลุ่มหมู่บ้านมีจำนวนโครงการพัฒนา				X ²
		น้อย	ปานกลาง	มาก	รวม	
ECON 2	ต่ำ	40.5	91.6	64.4	68.6	54.05**
	สูง	59.5	8.4	35.6	31.4	
ECON 3	ต่ำ	44.6	22.4	57.8	40.2	26.21**
	สูง	55.4	77.6	42.2	59.8	
ECON 4	ต่ำ	64.4	39.0	48.9	49.2	11.0*
	สูง	35.6	61.0	51.1	50.8	
SOC 1	มาก	1.4	5.7	6.0	4.6	29.42**
	ปานกลาง	0.0	3.8	3.6	2.7	
	น้อย	24.3	52.4	54.8	45.6	
	ไม่แน่ใจ	74.3	38.1	35.7	47.1	
SOC 2	มาก	0.0	1.9	2.2	1.5	13.00*
	ปานกลาง	6.8	9.4	2.2	6.3	
	น้อย	26.0	43.4	37.1	36.6	
	ไม่แน่ใจ	67.1	45.3	58.4	55.6	
SOC 3	มาก	0.0	11.5	11.2	8.3	20.98**
	ปานกลาง	41.7	19.2	20.2	25.7	
	น้อย	23.6	36.5	37.1	33.2	
	ไม่แน่ใจ	34.7	32.7	31.5	32.8	

ตาราง 5 (ต่อ)

ศักยภาพย่อย	ระดับ	กลุ่มหมู่บ้านมีจำนวนโครงการพัฒนา				X ²
		น้อย	ปานกลาง	มาก	รวม	
SOC 6	มาก	1.4	1.9	0.0	1.1	15.79**
	ปานกลาง	9.5	2.8	2.2	4.4	
	น้อย	17.6	37.4	25.6	28.0	
	ไม่แน่ใจ	71.6	57.9	72.2	66.4	
SOC 14	มาก	0.0	0.9	0.0	0.4	16.81**
	ปานกลาง	17.6	22.4	11.1	17.3	
	น้อย	40.5	36.4	23.3	33.2	
	ไม่แน่ใจ	41.9	40.2	65.6	49.1	
MOR 4	ค่อนข้างต่ำ	16.2	6.6	6.7	9.3	16.05*
	ปานกลาง	25.7	14.2	25.6	21.1	
	สูง	23.0	26.4	33.3	27.8	
	สูงมาก	35.1	52.8	34.4	41.9	
MOR 5	ค่อนข้างต่ำ	0.0	2.8	0.0	1.1	11.28*
	ปานกลาง	18.9	10.4	20.7	16.1	
	สูง	18.9	31.1	24.1	25.5	
	สูงมาก	62.2	55.7	55.2	55.7	
MOR 6	ค่อนข้างต่ำ	2.8	7.5	10.1	7.1	16.61*
	ปานกลาง	4.2	15.1	14.6	12.0	
	สูง	13.9	2.8	5.6	6.7	
	สูงมาก	79.2	74.5	69.7	74.2	

ภาคผนวก ค

เครื่องมือนักวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อรวบรวมข้อมูลในการวิจัยเรื่อง

"ผลกระทบของโครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลที่มีต่อศักยภาพในการพัฒนาชนบทของประชาชน"

ก. รายละเอียดเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ.....อายุ.....ปี

เพศ ชาย หญิง

ระดับการศึกษา ประถม มัธยม อุดม

ความสัมพันธ์ในครอบครัว หัวหน้าครอบครัว สมาชิกในครอบครัว

2. ที่ตั้งครัวเรือน บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....ชื่อหมู่บ้าน.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพหมู่บ้านและโครงการพัฒนาชนบท

1. ตามที่ท่านทราบ หมู่บ้านนี้มีโครงการพัฒนาชนบทกี่โครงการ ? อะไรบ้าง ?

มี.....โครงการ คือ

ก. .... เริ่มเมื่อปี พ.ศ.....

ข. .... เริ่มเมื่อปี พ.ศ.....

ค. .... เริ่มเมื่อปี พ.ศ.....

ง. .... เริ่มเมื่อปี พ.ศ.....

จ. .... เริ่มเมื่อปี พ.ศ.....

2. ขอให้ช่วยเล่าว่าโครงการพัฒนาชนบทแต่ละโครงการ มีการปฏิบัติอย่างไร ? เกิด

ประโยชน์และผลเสียอย่างไรต่อครอบครัวของท่านและหมู่บ้านของท่าน ?

โครงการ

	ก	ข	ค	ง	จ
2.1 รัฐบาลส่งคนเข้ามาช่วยจำนวนกี่คน					
2.2 มีบุคคลต่อไปนี้เข้ามาช่วยหรือไม่ ? (ทำเครื่องหมาย ✓)					
- พัฒนาการอำเภอ					
- พัฒนาการตำบล					
- เกษตรตำบล					
- ค.ป.ต.					
- ครู					
2.3 วิธีการช่วยเหลือเป็นแบบใด (ถ้าช่วยเหลือมาก = 3 ปานกลาง = 2 น้อย = 1 ไม่ = 0) ...ให้เงินสนับสนุน ...ให้คำแนะนำ ...ให้เครื่องมือและจัดทำให้ ...อื่น ๆ โปรดระบุ.....					
2.4 ท่านและครอบครัวช่วยเหลือโครงการอย่างไร ? (ทำเครื่องหมาย ✓) ...เป็นกรรมการ ...บริจาคเงิน (จำนวนเงิน) ...เข้าไปทำงานด้วย (จำนวนวันโดยประมาณ) ...อื่น ๆ โปรดระบุ.....					

2.5 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมในโครงการพัฒนาชนบทมากน้อยเพียงใด

ประเภทกิจกรรม	จำนวนครั้งตลอดปี	
	ที่จัดกิจกรรม	ที่ท่านเข้าร่วม
การประชุม		
การขุดคลองชลประทาน		
การสร้างถนน		
การฟังการบรรยาย สาธิต		
.....		
.....		

2.6 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมโครงการพัฒนาด้วยเหตุผลใด

- .... ต้องการเห็นความเจริญของหมู่บ้าน
- .... ต้องการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ
- .... ต้องการสนิทสนมกับหัวหน้า ผู้บริหารโครงการ
- .... ต้องการหารายได้เพิ่มขึ้น
- .... ไปตามเพื่อนบ้าน
- .... เพื่อน พี่น้อง ชักชวนให้ไป
- .... ถูกบังคับ กะเกณฑ์
- .... อื่น ๆ (ระบุ).....

2.7 โครงการทำประโยชน์และทำให้เกิดผลเสีย

ระดับใด (3 = มาก 2 = ปานกลาง

1 = น้อย 0 = ไม่มี, ไม่ทราบ)

ก. ระดับหมู่บ้าน

- ชาวบ้านมีรายได้ดีขึ้น เพราะน้ำดี

พันธุ์ข้าวดี .....

- ชาวบ้านต้องเสียที่ดินเพราะไป

ขุดคลอง .....

- ความเป็นอยู่ดีขึ้น เพราะมีน้ำใช้

มีไฟฟ้า ถนน .....

- ชาวบ้านออกไปทำงานนอกหมู่บ้าน

มากขึ้น .....

- สุขภาพอนามัยดีขึ้น เพราะมีการ

แนะนำ .....

- ชาวบ้านมีสุขภาพจิตแข็งแรง

แ่งงาน .....

- ชาวบ้านคุ้นเคยกันมากขึ้น ได้

ทำงานร่วมกัน .....

- ชาวบ้านเสียนิสัย รอคักความ

ช่วยเหลือจากรัฐ .....

- คุณธรรมของชาวบ้านสูงขึ้น โจร

ผู้ร้ายลดลง .....

จำนวนโครงการ

ก

ข

ค

ง

จ

	โครงการ				
	ก	ข	ค	ง	จ
- ชาวบ้านพอใจโครงการพัฒนาชนบท					
- โครงการทำให้ชาวบ้านมีความ สามัคคี					
ข. <u>ระดับบุคคลและ/หรือครอบครัว</u>					
- โครงการฯ ทำให้ท่านมีรายได้ เพิ่มขึ้น					
- โครงการฯ ให้ความรู้เกี่ยวกับ สุขภาพอนามัย					
- ท่านต้องเสียเวลาไปประชุมทำให้ มีเวลาว่างน้อยลง					
- ท่านต้องเสียเงินไปกับโครงการ พัฒนาโดยไม่จำเป็น					
- ท่านและสมาชิกในครอบครัวต้อง เหนื่อยมากขึ้น					
- ท่านได้รู้จักกับคนมากขึ้น					
- ท่านได้รับความไว้วางใจจากคน ในหมู่บ้านมากขึ้น					

3. ความคิดเห็นต่อโครงการพัฒนาชนบทของท่าน
เป็นอย่างไร

3.1 ท่านพอใจกับผลการพัฒนาหมู่บ้านตาม
โครงการพัฒนาชนบทระดับใด ? .....

3.2 ท่านต้องการให้มีโครงการพัฒนา
ชนบทเพิ่มขึ้นอีกหรือไม่ ? .....

3.3 ท่านคิดว่าที่ผ่านมาโครงการพัฒนาชนบท
ได้ผลดีระดับใด ? .....

3.4 ท่านเห็นว่าโครงการมีปัญหา อุปสรรค
อย่างไรบ้าง และมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับ
โครงการพัฒนาชนบทอย่างไร ? .....

	มาก	ปานกลาง	น้อย
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			
.....			

8. ข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพ

ก. ในฤดูกาลผลิต 2529 นี้ ท่านมีรายได้ด้านใดบ้าง มากน้อยเพียงไร ?

(ให้บอกปริมาณที่เหลือจากกรบรีโกลและใช้งานที่นำไปขายหรือให้เช่า)

1.1 รายได้จากการขายผลผลิตจากพืชหลัก (ข้าว ถั่ว ปอ ยางพารา ฯลฯ)

ประเภท.....ปริมาณ.....ถึง/แหวียน จำนวนเงิน....บาท/ปี

ประเภท.....ปริมาณ.....ถึง/ก.ก. จำนวนเงิน....บาท/ปี

ประเภท.....ปริมาณ.....ถึง/ก.ก. จำนวนเงิน....บาท/ปี

- 1.2 รายได้จากการขายหรือให้เช่าสัตว์เลี้ยง (วัว ควาย เป็ด ไก่ หมู)
 ประเภท.....ปริมาณ.....ตัว จำนวนเงิน.....บาท/ปี
 ประเภท.....ปริมาณ.....ตัว จำนวนเงิน.....บาท/ปี
- 1.3 รายได้จากการรับจ้างเคื่อนละ.....บาท ทำงาที่มีละประมาณ.....
 เคื่อน รวมรายได้ตลอดปี.....บาท
- 1.4 รายได้เสริมจาก.....จำนวนเงินต่อปี.....บาท
- 1.5 ท่านได้รับความรู้/วิธีการ/หารายได้จากใคร ? .....
- .....
- .....

2. ท่านมีโครงการพัฒนาชนบท (ถูกการผลิตปี.....) ท่านมีรายได้แตกต่างจาก
 ปีนี้หรือไม่ ?

แยกต่างกัน

ไม่แตกต่างกัน

ถ้าแตกต่างกัน โปรดบอกรายละเอียด

- 2.1 รายได้จากการขายผลผลิตจากพืชหลัก (ข้าว ถั่ว ปอ ยางพารา ฯลฯ)
 ประเภท.....ปริมาณ.....กั๊ง/เกวียน จำนวนเงิน.....บาท/ปี
 ประเภท.....ปริมาณ.....ดั๊ง/ก.ก. จำนวนเงิน.....บาท/ปี
 ประเภท.....ปริมาณ.....ดั๊ง/ก.ก. จำนวนเงิน.....บาท/ปี
- 2.2 รายได้จากการขายหรือให้เช่าสัตว์เลี้ยง (วัว ควาย เป็ด ไก่ หมู)
 ประเภท.....ปริมาณ.....ตัว จำนวนเงิน.....บาท/ปี
 ประเภท.....ปริมาณ.....ตัว จำนวนเงิน.....บาท/ปี
- 2.3 รายได้จากการรับจ้างเคื่อนละ.....บาท ทำงาที่มีละประมาณ.....เคื่อน
 รวมรายได้ตลอดปี.....บาท
- 2.4 รายได้เสริมจาก.....จำนวนเงินต่อปี.....บาท

2. ศักยภาพทางจิตวิทยา

1. ท่านคิดว่าท่านจะทำรายได้สูงขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ในปีหน้าได้หรือไม่ ?

ไม่ได้   ทำให้สูงขึ้นอีกปีละ.....บาท
2. ท่านคิดว่าลูก ๆ ของท่านเมื่อโตขึ้น จะมีรายได้สูงกว่าท่านหรือไม่ ?

ต่ำกว่า   สูงกว่า   เท่า ๆ กัน
3. ท่านตั้งใจส่งลูกให้ศึกษาเล่าเรียนถึงระดับใด ?

ประถม   มัธยม   อุดม
4. ท่านต้องการให้ลูกของท่านประกอบอาชีพอะไร ?

อาชีพเดียวกัน   พ่อค้า

ข้าราชการ   อื่น ๆ
5. ท่านอยากได้ เครื่องไฟฟ้าและเครื่องใช้อะไรเพิ่มเติมในชีวิตของท่านบ้าง ?

วิทยุ มีแล้ว   ต้องการและจะหาซื้อได้ในเวลา.....ปี

โทรทัศน์ มีแล้ว   ต้องการและจะหาซื้อได้ในเวลา.....ปี

จักรยาน มีแล้ว   ต้องการและจะหาซื้อได้ในเวลา.....ปี

มอเตอร์ไซด์ มีแล้ว   ต้องการและจะหาซื้อได้ในเวลา.....ปี

อื่น ๆ ....มีแล้ว   ต้องการและจะหาซื้อได้ในเวลา.....ปี
6. หากทางการจะตัดถนนผ่านที่ดินของท่าน และขอให้ท่านยกที่ดินบางส่วนให้กับทางการ ท่านจะยินยอมหรือไม่ ?

ยินยอม   ไม่ยินยอม
7. หากทางตำบลขอให้ท่านช่วยบริจาคเงินสมทบในการจัดการชลประทานของหมู่บ้าน หรือคิดไฟฟ้า หรือกิจกรรมของหมู่บ้านโดยส่วนรวม ท่านเต็มใจบริจาคเงินสมทบเท่าไร

0 - 1,000 บาท

1,001 - 3,000 บาท

มากกว่า 3,000 บาท

8. หากมีความจำเป็นต้องจัดเวรยามรักษาความปลอดภัยในหมู่บ้าน ท่านและสมาชิกในครอบครัวเต็มใจปฏิบัติงานหรือไม่ ?
- ยินดี ไม่ยินดี
9. ท่านคิดว่าการพัฒนาหมู่บ้านของท่านต้องพึ่งรัฐบาลเพียงใด ?
- รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือทุกอย่าง
- ชาวบ้านต้องร่วมมือกับรัฐบาล
- ชาวบ้านทุกคนทำงานหนักขึ้นก็พัฒนาได้
10. ท่านรู้สึกว่าการครอบครัวของท่านมีการเปลี่ยนแปลงในทางดีขึ้นมากน้อยเพียงไร ?
- สภาพความเป็นอยู่สู้เมื่อ 10 ปีก่อนไม่ได้
- คงเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง
- มีความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม

3. ศักยภาพทางสังคม

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
1. ถ้าท่านเป็นหัวหน้าโครงการพัฒนาชนบท ท่านคิดว่าจะมีชาวบ้านให้ความร่วมมือกับท่านมากเพียงไร				
2. ถ้าท่านมีปัญหาในการประกอบอาชีพ ท่านคิดว่าท่านปรึกษาเพื่อนบ้านได้มากเพียงไร				
3. สมมุติว่าท่านต้องสร้างบ้านใหม่ ต้องใช้เงินมากกว่าเงินที่ท่านมี ท่านคิดว่าท่านจะหยิบยืมจากเพื่อนบ้านได้หรือไม่				

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
4. ท่านมีความไว้วางใจหัวหน้าหมู่บ้าน เพียงไร				
5. ชาวบ้านมีความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการ พัฒนา เช่นเดียวกับท่านมากน้อยเพียงไร				
6. หากมีภัยร้ายแรงเกิดขึ้นในหมู่บ้าน เช่น น้ำท่วมใหญ่ ฝนแล้ง ^{หรือภัยแล้ง} คุกคามระบอบ ท่านคิดว่าชาวบ้านรวมพลังกันแก้ปัญหา ระดับใด				
7. หากท่านมีเงินมากพอที่จะย้ายไปอยู่หมู่บ้าน อื่น ท่านมีความต้องการย้ายมาก น้อยเพียงใด				
8. ท่านคิดว่าคนรวยกับคนจนในหมู่บ้านมี ความแตกต่างกันมากน้อยเพียงใด				
9. ชาวบ้านรักใคร่กันดีมากน้อยเพียงไร				
10. ชาวบ้านเต็มใจร่วมกิจกรรมในโครงการ พัฒนามากน้อยเพียงใด				
11. ท่านคิดว่าชาวบ้านให้ความรับผิดชอบเจ้า หน้าที่และผู้บริหารโครงการพัฒนา ชนบทเพียงไร				
12. ในการประชุมลูกบ้านแต่ละครั้ง ท่านคิดว่า ชาวบ้านมีความเห็นขัดแย้งกันมากน้อย เพียงไร				

	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่แน่ใจ
13. ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ท่านคิดว่าท่านทำงานมาก เสียสละ มากกว่าคนอื่น ๆ เท่าไร				
14. ผลประโยชน์จากโครงการพัฒนามีการ จัดสรรแบ่งกันทั่วทั้งหมู่บ้านระดับใด				

4. ศักยภาพทางคุณธรรม (เลือกตอบข้อเดียว)

- หากหมู่บ้านของท่านประสบภัยพิบัติ เช่น น้ำท่วมใหญ่ ฝนแล้ง ตัดถนนระบาค ท่านจะขอความช่วยเหลือจากคนกลุ่มใด ?
  - ร่วมกับชาวบ้านแก้ปัญหา
  - บอกทางผู้ใหญ่บ้าน
  - รวมตัวกันไปหาเจ้าหน้าที่
  - รอให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองมาช่วยเหลือ
- ในการประชุมของหมู่บ้าน ท่านเห็นว่าความเห็นของคนกลุ่มใดสำคัญที่สุด
  - ความเห็นของท่าน
  - ความเห็นของผู้ใหญ่บ้าน
  - ความเห็นของเจ้าอาวาส
  - ความเห็นของชาวบ้านส่วนใหญ่
- เมื่อมีโครงการพัฒนาชุมชนในหมู่บ้าน ท่านเห็นว่าความสามัคคี ร่วมมือกันทำงานของชาวบ้านเปลี่ยนไปอย่างไร ?
  - มีความสามัคคี ร่วมมือกันดีขึ้นกว่าเดิม
  - เหมือน ๆ เดิม ไม่เปลี่ยนแปลง
  - มีความร่วมมือกันน้อยลง
  - ชาวบ้านทะเลาะวิวาท แย่งแย่งผลประโยชน์กัน

4. ถ้าท่านมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการที่มีโครงการพัฒนาชุมชน ท่านคิดว่าจะใช้เงินในด้านใดมากที่สุด
- แบ่งปันช่วยเหลือ ให้ท่านผู้มีรายได้น้อยกว่า
- ทำบุญ การกุศล
- ใช้หาความสุขให้กับตนเองและครอบครัว
- บริจาคสมทบช่วยเหลือโครงการพัฒนาหมู่บ้าน
5. ถ้าเพื่อนบ้านของท่านถูกขโมยปล้น ทำร้ายบาดเจ็บ ท่านจะช่วยเหลือเขาอย่างไร ?
- ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพราะกลัวเขาจะหาว่ายุ่ง
- พுகแสร้งความเห็นอกเห็นใจ
- ให้ความช่วยเหลือถ้าเพื่อนบ้านออกปากขอ
- ออกปากให้ความช่วยเหลือ ห้างให้ยืมเงิน และพาไปหาหมอโดยไม่ต้องขอ
6. หากผู้ใหญ่บ้านมาขอให้ท่านร่วมโครงการพัฒนาในวันที่ท่านไม่ว่าง ท่านจะเข้าไปร่วมในลักษณะใด
- เต็มใจไปร่วมเพื่อสร้างความเจริญให้หมู่บ้าน
- ไปตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้าน
- ไปร่วมกิจกรรมสักครู่ แล้วขอตัวกลับมาทำงาน
- ขอตัว อ้างว่าติดธุระสำคัญ
7. ถ้าท่านเห็นว่าผลประโยชน์จากโครงการพัฒนาตกอยู่กับคนกลุ่มเดียวและเป็นกลุ่มคนรวยมีอิทธิพล ท่านจะดำเนินการอย่างไร ?
- รวมตัวกับชาวบ้านส่วนใหญ่ เรียกร้องให้มีการจัดสรรใหม่
- ร้องเรียนผู้ใหญ่บ้าน
- ปลอมไปตามบุญตามกรรม
- พยายามเข้าเป็นพวกกับคนกลุ่มนั้น เพื่อจะได้ผลประโยชน์ด้วย

ลงชื่อผู้สัมภาษณ์.....

เริ่มสัมภาษณ์ เวลา.....น. เสร็จเวลา.....น.

รวมเวลา.....วันที่.....

ผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ผดุง อารยะวิญญู
คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วิทยาเขตประสานมิตร
ถนนสุขุมวิท ซอย 23 กรุงเทพมหานคร 10110
โทร. 258-0310 - 13 ต่อ 118
  2. ดร.นงลักษณ์ วัชรชัย
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
วิทยาเขตประสานมิตร
ถนนสุขุมวิท 23 กรุงเทพมหานคร 10110
โทร. 258-0310 - 13 ต่อ 194
-